

TERRORISTI-IDENTITEETTI JA MEDIA
Sanomalehti Keski-suomalaisen terrorismiuutisointi
”meitä” ja ”muita” tuottavana diskursiivisena käytäntönä

Niina Helin

Sosiologian Pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Kevät 2008

TERRORISTI-IDENTITEETTI JA MEDIA. Sanomalehti Keski-suomalaisen terrorismiuutisointi ”meidän” ja ”muiden” tuottavana diskursiivisena käytäntönä.

Niina Helin

Sosiologian Pro gradu -tutkielma

Kevät 2008

Jyväskylän yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

98 sivua

Tarkastelen Pro gradu -tutkielmassani terroristi-identiteetin tuottamista ”meidän” ja ”muiden” kielellisissä ja visuaalisissa representaatioissa sanomalehti Keski-suomalaisessa. Näkökulmani nojaa identiteettiteoriaan, jonka keskeinen ajatus on identiteetin konstruointi representaatioissa. Tämä yhteisön identiteetin muodostaminen perustuu aina toisten ulossulkemiselle sekä eron rakentamiselle ”meidän” ja ”muiden” välille.

Tutkimuskohteeni on Yhdysvaltain vuoden 2001 terrori-iskujen uutisointi sanomalehti Keski-suomalaisessa. Tutkimusaineistoni koostuu yhteensä 65 Keski-suomalaisen uutisartikkelista sekä niihin liittyvistä lehtikuvista. Tarkasteluajankohdaksi olen rajannut 12.9.-26.9.2001 eli seuraavat kaksi viikkoa iskujen jälkeen. Tutkin aineistoani sekä kriittisen diskurssianalyysin avulla että visuaalisia analysointimenetelmiä hyödyntäen. Erittelen aineistostani kriittisen diskurssianalyysin keinoin neljä ”muiden” diskurssia, jotka olen nimennyt valtio- ja kansallisuus -diskurssiksi, uskonto-diskurssiksi, konkreettisen terrorismin diskurssiksi sekä abstraktin ”äären” diskurssiksi. Diskurssianalyysissäni keskityn myös mediajulkisuuden tuottamien ”meidän” ja ”muiden” toimijuuksiin sekä niiden vaikutuksesta terroristi-identiteetin rakennusprosessiin.

Tutkimusongelmani ole kiteyttänyt seuraavasti: Minkälaista terroristi-identiteettiä rakennetaan sanomalehti Keski-suomalaisen terroristiuutisoinnin kielellisissä ja visuaalisissa representaatioissa. Tutkimukseni paljastaa monia jo orientalismista tuttuja stereotyyppisiä ajattelu- ja puhetapoja, jotka vahvistuvat ja uusintuvat nykymedian representaatioissa. Tutkimuksessani analysoidut diskurssit rakentavat eroa läntisen ”meidän” ja itäisen ”muiden” välille. Analyysini osoittaa kuinka identiteettejä rakennetaan jatkuvissa rajanvedoissa ja erotteluissa mediassa tapahtuvissa määrittelykamppailuissa.

Avainkäsitteet: Denotaatio, diskurssi, ero, identiteetti, konnotaatio, länsi, media, me ja muut, representaatio, stereotypia, terrorismi, toimijuus, toiseus

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimusongelma ja tutkimuksen aihe	2
2. TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA	5
2.1. Kulttuuritutkimuksen näkökulma	5
2.2. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen mediatekstissä	6
2.3. Identiteetti	9
2.3.1. ”Me” ja ”muut” kuvitteellisina yhteisöinä	10
2.3.2. Erojen merkitys	13
3. TUTKIMUSKOHDDE JA –MENETELMÄ	19
3.1. Media identiteettien ja toiseuden konstruoijana	19
3.2. Kriittinen diskurssianalyysi metodina	21
3.3. Kriittinen diskurssianalyysi käytännössä	23
3.4. Visuaaliset representaatiot	26
3.5. Tutkimuksen empiirinen aineisto	30
4. TERRORISTI-IDENTITEETTI SANOMALEHTI KESKISUOMALAISESSA	32
4.1. Valtio ja kansallisuus –diskurssi	35
4.2. Uskonto –diskurssi	41
4.3. Konkreettinen terrorismi –diskurssi	50
4.4. Abstrakti ”ääri” –diskurssi	56
4.5. Diskurssien keskinäiset suhteet	61
4.6. ”Me” ja ”muut”	67
4.7. Toimijat ja valtasuhteet	70
4.7.1. Toimittajat	73
4.7.2. ”Länsimaailma:” asiantuntijat ja eliitti	74
4.7.3. ”Meidän” ”tavalliset ihmiset”	77
4.7.4. ”Muiden” poliittinen johto	79
4.7.5. ”Muiden” ”tavalliset ihmiset”	81
4.7.6. Naiset ja lapset	88
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	92
LÄHTEET	94

*”Syyskuun 11. oli kammottava hirmuteko,
mutta siinä ei ollut mitään uutta.
Sen kaltaisia julmuuksia tapahtuu paljon.
Ne vain tapahtuvat muualla.”
Noam Chomsky 2003, 117*

1. JOHDANTO

Ihmiset järjestävät maailmaa eri lohkoihin tehdäkseen siitä itselleen ymmärrettävän. Me ajattelemme alueita, ihmisryhmiä ja asioita tiettyjen kategoristen rajausten välityksellä. Ihmiset myös toimivat näiden kategorioiden mukaisesti; järjestäytyvät liikkeiksi, valtioiksi, asettavat eri lakeja eri ryhmille ja asiakokonaisuuksille sekä toimivat näiden lakien säätelemänä, käyvät kauppaa tiettyyn kategoriaan kuuluvien kanssa ja tietyt ryhmät sotivat tiettyjen toisten ryhmien kanssa. Maailmaa siis järjestetään lohkoihin sekä käytännön toiminnassa että symbolisesti, representaatioissa.

Stuart Hall (1997, 77-84) esittää, että ”länsi”, eli se, mikä nykyään varsin yleisesti ymmärretään läntiseksi maailmaksi, on rakennettu löytöretkiä edeltävältä ajalta asti suhteessa muihin maanosiin ja niiden kulttuureihin ja ihmisiin. Rakentamisprosessit eivät koskaan ole olleet vapaita myyteistä, uskomuksista ja fantasioista, vaan päinvastoin ne ovat monesti toimineet tämän vastinparisuuden rakennusaineksena. Fantasiat ja mitä eksoottisimmat tarinat ohjasivat – taloudellisten intressien sekä kirkkokuntien ja imperiumien laajennuspyrkimysten ohella – ”lännen” löytöretkeilijöitä suuntaamaan maanosiin, joista ei ollut olemassa täsmällistä tietoa ja joihin ei ollut olemassa pysyviä kauppasuhteita. Löytöretkien myötä käsityksen ”muista” muuttuivat havaintoihin perustuviksi ja saivat vähitellen kirjallisen tai jopa tieteellisen muodon. ”Muiden” merkitys kategoriana, jota vasten länttä rakennettiin, vain kasvoi. Kategoriaan alettiin liittää enemmän ja enemmän arvottavia piirteitä, joiden avulla lännen ja kristinuskon ylemmyyttä ja sivistyneisyyttä tuotettiin. Näitä perusteltiin ja vahvistettiin tieteellisissä tutkimuksissa, matkakertomuksissa, romaaneissa, saduissa, sekä arkisessa tarinoinnissa ja kielenkäytössä.

Edward Said (1995) on klassikoksi muodostuneessa teoksessaan ”Orientalism” paikantanut Orientin yhdeksi keskeisimmistä historiallisista ”lännen” käsitepareista, sen merkityksellisimmistä ”toisista”. Alun alkaen ”läntisten” ihmisten käsitystä mystisestä

idästä ovat rakentaneet kertomusten ja satujen representaatiot, ja sittemmin orientalismiksi nimetty yleinen ihmistieteenhaara. Vähitellen idästä rakentui ajattelun tyyli, jota voi Saidia mukaillen nimittää orientalismin diskurssiksi. Tämän diskurssin vastineeksi muodostui käsitys lännestä ajattelun ja puheen tyylinä. 1900-luvun kuluessa erilaisista medioista tuli orientalmi-diskurssin muodostumisen keskeisin konteksti. Mediat alkoivat saada yleisestikin yhä keskeisemmän merkityksen meidän ja muiden välisen eron rakentamisessa. Vaikka merkityksenantojen variaatio lisääntyikin, vahvimmassa asemassa säilyivät representaatiot, jotka yksinkertaistivat toisia koskevia merkityksiä ja arvottivat länttä näitä ylemmäksi kulttuuriseksi kokonaisuudeksi. (Ks. myös Andersson 1983.)

Tässä tutkimuksessa tarkastelen mediarepresentaatioiden merkitystä ”lännen” ja ”muiden” välisen eron konstruoinnissa. Analysoin erityislaatuista tapausta, jossa itään, sen kulttuureja ja ihmisiä, sekä erityisesti terroristeiksi nimettyä toimijoiden ryhmää määritellään sanomalehti Keski-suomalaisessa välittömästi 11.9.2001 New Yorkissa ja Washingtonissa tehtyjen terrori-iskujen jälkeen. Tutkimus paljastaa monia sellaisia ajattelu- ja puhetapoja, jotka rakentuvat orientalismista tuttuun stereotyyppisten käsitysten varaan, vahvistaen ja uusintaen niitä. Ennen kaikkea tutkimuksessa havaitut diskurssit rakentavat ja uusintavat eroa läntisen ”meidän” ja itäisen ”muiden” välille.

1.1. Tutkimusongelma ja tutkimuksen aihe

Tarkoitukseni on kriittisen diskurssianalyysin keinoin määritellä ne ”muiden” diskurssit, joilla välittömästi, Yhdysvaltoihin suunnattujen terrori-iskujen jälkeen, rakennettiin ”meidän” vastakohtaa sanomalehti Keski-suomalaisessa sekä kuinka näiden niin kielellisten kuin visuaalistenkin representaatioiden kautta luodaan terroristi-identiteettiä. Tutkimusongelmani voidaan kiteyttää muotoon: *Minkälaista terroristi-identiteettiä rakennetaan sanomalehti Keski-suomalaisen terroristiuutisoinnin kielellisissä ja visuaalisissa representaatioissa.* Diskurssianalyysissäni olen myös kiinnostunut mediajulkisuuden tuottamien ”meidän” ja ”muiden” toimijuuksista ja näiden vaikutuksesta terroristi-identiteetin rakennusprosessiin. Tarkasteluajankohtani olen rajannut välille 12.9–26.9.2001 eli kaksi viikkoa iskujen jälkeen. Haluan tutkia siis nimenomaan niitä ”muiden” konstruktioita, jotka syntyivät ensireaktiona, välittömästi terrori-iskujen jälkeen.

Tutkimusongelmani jakautuu tarkempiin tutkimuskysymyksiin, joihin etsin tulevissa luvuissa vastausta:

- 1) Miten ”meidän” ja ”muiden” välistä eroa merkitään sanomalehti Keski-suomalaisessa?
- 2) Miten ”muita” representoidaan sanomalehti Keski-suomalaisen diskursseissa?
- 3) Mitkä toimijat pääsevät esiin terrorismiuutisoinnin määrittelijöinä ja osallistujina?

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni liittyy ”meidän” ja ”muiden” välisten erojen tuottamiseen ja erityisesti erojen ja rajanvetojen merkitsemiseen. Erojen merkitsemistä ja tarkastelen lähemmin teoreettisen viitekehitykseni, joka pohjautuu Stuart Hallin (1997) teoriaan erojen merkityksistä, kautta. Sovellan teoriaa aineistostani nouseviin ”meidän” ja ”muiden” välisiin visuaalisiin ja kielellisiin representaatioihin, jotka ilmenevät niin diskurssien kuin toimijoidenkin määrittelyissä.

Toiseksi pyrin tunnistamaan ja kuvaamaan sitä, kuinka terroristeja representoidaan eli esitetään sanomalehti Keski-suomalaisessa esiintyvissä diskursseissa. Diskurssin määrittelen tutkimuksessani Jokisen, Juhilan ja Suonisen (1993,27) tapaan verrattain eheiksi merkityssysteemeiksi, jotka syntyvät sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa ja konteksteissa muokaten ja rakentaen samalla myös todellisuutta. Tarkasteluni kohdistuu muun muassa siihen, kuinka diskursseissa nimetään toimijat ja millaisia roolihahmoja ne saavat sekä miten toimijoiden toimintatavat ja motiivit tulkitaan eri diskursseissa. Diskurssianalyysin kautta täsmentyy myös se, millaisia identiteettejä representaatioiden kautta diskurssien toimijoille asetetaan ja toisaalta, millaisia identiteettejä he puhuessaan itse valitsevat.

Kolmas tutkimuskysymykseni liittyykin toimijoiden välisten valtasuhteiden analysointiin sekä toimittajien roolin ja sen, kuinka heidän määrittelyvaltansa ilmenee suhteessa julkisuuden toimijoihin, tarkasteluun. Ensinnäkin olen kiinnostunut siitä, ketkä toimijoina ylipäätään pääsevät esiin ja saavat puhevaltaa terrorismiuutisoinnissa sekä missä asemassa toimijat representoidaan uutisissa; ketkä nostetaan esiin näkemyksineen ja ketkä jäävät määrittelyn kohteiksi, joiden näkemyksiä toiset toimijat tai toimittajat kuvaavat ja tulkitsevat. Tarkastelen lyhyesti myös toimittajien roolia uutisten käsittelyssä ja eritoten siinä, kuinka he käyttävät omaa määrittelyvaltaansa suhteessa julkisuuden toimijoihin.

Tutkimuskysymyksiäni lähestyn Hallin teorioiden ja käsitteistön ohella tutkimusmetodini, kriittisen diskurssianalyysin, avulla. Kriittisellä diskurssianalyysillä, tutkitaan usein juuri aineistossa esiintyvien diskurssien piirteitä sekä toimijoiden välisiä valtasuhteita, joihin itsekin tutkimuksessani paneudun. Tämän lisäksi olen analysoinut ja tulkinnut visuaalisia representaatioita -toisin sanoen sanomalehtiartikkeleiden yhteydessä esiintyneitä valokuvia- Roland Barthesin (1985; 1986) valokuva-analyysin käsitteistöä käyttäen.

Johdannon jälkeisen tutkimukseni voi katsoa jakautuvan karkeasti kahteen osaan: teoreettiseen taustaan ja viitekehukseen (luvut 2 ja 3) sekä empiiriseen osaan (luku 4). Toisessa luvussa esittelen lyhyesti teoreettista viitekehystäni eli lähinnä nykykulttuurin tutkijan, Stuart Hallin, identiteettiteoriaa, jonka keskeinen ajatus identiteettien rakentumisesta representaatioissa on myös oman tutkimukseni keskiössä. Teoriaosuudessa tarkastelen myös ”meidän” ja ”muiden” konstruoimista sekä erojen merkitystä tässä prosessissa. Nostan esille tutkimukseni teoreettisen viitekehysten kannalta olennaisimmat käsitteet ja teoreettiset työvälineet, kuten idean lännestä, stereotypisoinnin sekä eroja tulkitsevat selitysmallit.

Kolmannessa luvussa perehdyn tarkemmin tutkimuskohteeseeni ja -aineistooni sekä analysointimenetelmiini erityisesti mediatutkimuksen näkökulmasta. Aloitan purkamalla tutkimuksen metodologian kannalta keskeisimmät käsitteet, representaation ja diskurssin, joiden jatkoksi esittelen tutkimusmenetelmäni, kriittisen diskurssianalyysin sekä visuaalisten representaatioiden analysoinnin Roland Barthesin käsitteistöä käyttäen. Luvun lopuksi esittelen sanomalehti Keski-suomalaisen terrori-iskujen uutisointiin keskittyvän aineistoni tarkemmin.

Empiirisen osion pääluvussani (luku 4) tarkastelen tekstiaineistostani esiin nousseita diskursseja suhteessa sanomalehtiaineistossa rakentuviin toimijuuksiin sekä ”meidän” ja ”muiden” välisiin eroihin. Yhteenvetoluvussa tiivistän tulokseni, vastaan tutkimuskysymykseeni sekä pohdin tuloksia aiemmin esittelemieni teorioiden valossa.

2. TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA

Luvussa kaksi käsittelen niitä teoreettisia työvälineitä ja lähtökohtia, joiden näkökulmasta lähestyn tutkimusaihettani. Aluksi perehdyn lyhyesti mediatutkimuksen kulttuurisosiologiseen näkökulmaan ja koko tutkimukseni keskeisiin käsitteisiin, kuten representaatioon ja diskurssiin, minkä jälkeen esittelen teoreettisen viitekehyseni, joka perustuu pitkälti nykykulttuurin tutkimuksen erään johtavan tutkijan, Stuart Hallin, teoriaan identiteetistä. Samalla nostan esiin teoreettisen viitekehyseni kannalta keskeiset painotukset: ”meidän” ja ”muiden” tarkastelun sekä erojen merkityksen identiteettituotannossa. Puran myös tutkimuksen kannalta olennaiset käsitteet kuten ”me ja muut”, ”länsi” sekä ”stereotypisointi”. Teoreettinen viitekehys kokonaisuudessaan antaa lähtökohdan ymmärtää tutkielmassani esiintyvää jaottelua ”meihin” ja ”muihin” sekä ennen kaikkea sitä tutkimukseni keskeistä perusajatusta, jonka mukaan identiteetti rakentuu erojen representaatioissa.

2.1. Kulttuurintutkimuksen näkökulma

Kulttuurintutkimus kokoaa yleisesti alleen näkökulmien kirjon, joka jakaa huomionsa antropologiselle, esteettiselle ja semioottiselle kulttuurin alueelle. Se tarkastelee kulttuuria ihmisten elämäntapana, taiteena ja merkitysjärjestelmänä, jolla ihmiset tekevät maailmaa jollain tapaa ymmärretyksi. (ks. esim. Hall 1992, 11-21.) Omassa tutkimuksessani tarkastelen kulttuuria ennen kaikkea Raymond Williamsin (1983) määritelmän mukaisesti todentuneena merkitysjärjestelmänä (realized signifying system). Tällä Williams tarkoittaa sitä, että kielellinen merkitysjärjestelmä ei ole sosiaalisten käytäntöjen ulkopuolella, vaan suoraan sidoksissa niihin. Ensinnäkin se tekee merkitysjärjestelmästä sosiokulttuurisesti sidonnaista. Erilaisilla sosiaalisiksi ja kulttuurisiksi luonnehdituilla ryhmillä – kuten vaikkapa kansakunnilla tai alakulttuureilla – on verraten omat merkitysjärjestelmänsä. Luonnollisesti näissä on aina päällekkäisyyksiä, mitä enemmän vuorovaikutusta on ryhmien kesken, sitä enemmän myös merkitysjärjestelmien kesken. Toisaalta Williamsin määritelmän voi katsoa viittaavan siihen, että me käytämme kieltä ja sen koodistoja. Käyttö tekee siitä samanaikaisesti sekä muuttuvan että voimassaolevan ja vaikuttavan järjestelmän. Merkitysjärjestelmä rakentaa puhettamme ja ajatteluamme, mutta kielellisessä vuorovaikutuksessa me myös tuotamme ja uudistamme merkityksiä. (Hall 1997.)

Tällainen käsitys kulttuurin, merkitysjärjestelmän ja puheen suhteesta muodostaa myös oman tutkimuksen lähtökohdan.

Kulttuurintutkimus perustuu konstruktionistiseen ajatukseen siitä, että todellisuus ja käsityksemme siitä rakentuu sosiaalisesti, vuorovaikutuksellisessa toiminnassa. Millään asialla ei ole yhtä itsestään selvää merkitystä, vaan koska kielenkäyttö on aina kontekstisidonnaista, merkitykset rakentuvat kielenkäyttötilanteissa yhä uudestaan. Vaikka merkitysten tuotantoon liittyvä valta ja rakenteistuneet rutiinit sulkevatkin merkityksiä, ovat ne aina alttiita kontekstuaaliselle uudelleenmäärittelylle. Tämä koskee myös identiteettejä. Toisin sanoen konstruktionismi problematisoi todellisuuden objektien ja merkitysten välisen suhteen. Kulttuurintutkijoiden mukaan asioiden, ihmisten tai yhteiskunnallisten ongelmien nimeämisellä on konkreettisia yhteiskunnallisia seurauksia. (Väliaverron 1998, 18-19.) Mediatutkimuksen diskurssianalyttiset tutkimussuuntaukset voidaan katsoa osaksi kulttuurintutkimusta, jonka 1970-luvun lopun nousu liittyy siihen yhteiskuntatieteiden diskursiiviseen suuntaan, joka painottaa viestintää merkityksiä tuottavana ja tulkitsevana toimintana. Kulttuurintutkimuksen näkökulmasta media on mielenkiintoinen tutkimuskohde tutkittaessa erityisesti sen roolia merkityksen tuottamisen ja todellisuuden hahmottamisen keinona. (Emt., 13.)

2.2. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen mediatekstissä

Tutkimuksen nojaa sosiaalisen konstruktionismin paradigmaan, joka perustuu ajatukseen, että kaikki tieto kytkeytyy kieleen ja kulttuuriin (Väliaverron 1998, 18). Sosiaalisessa konstruktionismiin pohjautuu ajatus siitä, että todellisuutta ennen kaikkea *rakennetaan* eikä vain kuvata kielenkäytön ja vuorovaikutuksen kautta (Eskola & Suoranta 1998, 195). Sosiaalisessa konstruktionismissa kieli on siis keskiössä; sen avulla paitsi rakennamme, myös merkityksellistämme, järjestämme, uusinamme ja muutamme sitä sosiaalista todellisuutta, jossa elämme. Kulttuurin jäsenenä emme kuitenkaan välttämättä itse havaitse sanojemme konstruktiivisuutta, vaikka neutraalimmissakin kuvauksissamme käyttämämme sanat lataavat kohteisiinsa odotuksia siitä, mikä on luonnollista ja mikä ei (Jokinen ym. 1993, 18-19). Erilaisissa yhteiskunnissa pidetään erilaista tietoa itsestäänselvyytenä (Berger & Luckmann 1994, 13). Toisin sanoen esimerkiksi se, mikä meidän kulttuurissamme ja

yhteiskunnassamme on meille melko itsestäänselvästi terroristi ja pahuuden edustaja, saattaa olla toisille vapaustaistelija ja kaiken hyvän esikuva.

Mediatutkimuksessa kiinnitetään huomiota erityisesti myös siihen, että kieli merkitysten tuottajana nojautuu representaatioon. Representaatio on siis ”jonkun esittämistä jonkinlaiseksi” (Lehtonen 1996, 45). Väliverronen (1998, 19) määrittelee representaation nimenomaan viestinnän tutkimuksen näkökulmasta seuraavasti:

”Representaatio on jonkin asian tai ajatuksen esittämistä sanallisten, äänellisten ja visuaalisten merkkien ja symbolien avulla. Tämä esittäminen on nimenomaan uudelleen esittämistä, re-presentaatiota eli jonkin tekemistä uudelleen läsnä olevaksi.”

Representaatio on keskeinen osa sosiaalista konstruktionismia. Esimerkiksi mediassa tehdään valintoja, mitä sanoja ja kuvia käytetään esittämään tiettyjä ajatuksia ja tapahtumia. Nämä valinnat nojaavat vallitsevan kulttuurin yhteisesti jaettuihin käsityksiin siitä, mitä sanoja ja kuvia voidaan pitää eri käsitteiden merkkeinä (emt., 19). Se, mikä median tutkimisesta tekee mielestäni kiinnostavan, viittaa nimenomaan näihin valintoihin ja niiden kulttuurisiin sidoksiin, joilla asiat tietyssä kontekstissa esitetään. Valinnat eivät koskaan ole viattomia, sillä emme voi koskaan täysin hallita viestinnässä käyttämämme kielen merkityksiä, koska emme välttämättä tietoisesti sisällytä siihen kaikkia siinä esiintyviä merkityksiä. Toisaalta myös vastaanottava yleisö saattaa tulkita sanomamme eri tavoin kuin olemme tarkoittaneet.

Representaatio liittyy läheisesti *diskurssin* käsitteeseen. Kuten luvussa 1.1. totesin, ymmärrän diskurssin Jokisen ym.(1993, 27) tapaan merkitysten ja niiden välisten suhteiden muodostamiksi merkityssysteemeiksi, jotka syntyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja vaikuttavat sosiaaliseen todellisuuteen. Stuart Hall (1999, 98) määrittelee diskurssin tavaksi puhua, ajatella ja representoida tiettyä aihetta tai kohdetta. Diskurssi mahdollistaa tarkasteltavan aiheen näkemisen tietyistä näkökulmista, jollakin tietyllä tavalla, samalla se myös sulkee pois muita tapoja, joilla aihe voitaisiin nähdä. Diskurssit vaikuttavat käytäntöihin, sillä ne eivät ole ”viattomia”, erilaisten puhetapojen muodostumia, vaan olennainen osa merkitysten muodostumista representaatioissa juuri tietynlaisiksi ja tietyllä tapaa ymmärrettäviksi, joiden pohjalta toimimme yhteiskunnassa ja suhteessa muihin. Toisin sanoen

diskursseissa asiat saavat totuudellisuutensa. Diskurssi ei kuitenkaan ole yhtenäinen monoliitti, jolla yhtä asian ymmärtämistapaa voidaan kuvata yksiselitteisesti, vaan merkityksiä rakenteistavien vaikutustensa ohella se on kiistojen ja kamppailujen kohde. Niissä käytävissä kamppailuissa määritellään se, kenellä on valta antaa asioille, ilmiöille ja käytännöille niiden merkitys ja tehdä näin niistä ”tosia”. (Hall 1997, 44.)

Diskurssit toimivat aina suhteessa valtaan: ne ovat sekä osa vallan levittäytymistä että sen kyseenalaistamista. Yhteiskunnassa vallitsevat tietyt valtasuhteet otetaan usein itsestäänselvyyksinä, jotka muotoutuvat sen mukaan, millaiset valtasuhteet eri toimijoiden välillä vallitsevat. Esimerkiksi suomalaisten sanomalehtien representoima ”terroristi” on erilainen kuin vaikkapa Yhdysvaltain tai Afganistanin lehdistön rakentama ”terroristi”. Nämä valtasuhteet säilyvät ja vahvistuvat osittain juuri sen vuoksi, että erilaisiin sosiaalisiin käytäntöihin liittyvät ideologiset oletukset ja niiden taustalla vaikuttavat valtasuhteet ovat käytäntöjen ulkopuolisille ihmisille usein näkymättömiä (Fairclough 1997, 75).

Foucault kytkee diskurssit ja vallankäytön toisiinsa. Foucault tarkoittaa diskurssilla merkitysjärjestelmää, jonka ”lävitse“ tulkittuna oliot saavat tietyn kulttuurisesti järjestetyn merkityksensä. Foucault’n määritelmän mukaan diskurssi syntyy tiettyjen samaan kohteeseen viittaavien lausumien muodostelmasta. Diskurssin sisällä vaikuttaa puolestaan erilaisia ”osadiskursseja“, jotka kiinnittyvät diskursseissa vaikuttavien subjektien asemien erilaisuuteen ja mahdollisiin erimielisyyksiin. Diskurssi on siis puhetapa, mutta sillä on foucault’laisen tulkinnan mukaan välitön yhteytensä käytäntöihin, jotka saavat sen osana merkityksensä ja joiden osana puolestaan diskurssin viitekehysessä esitetty puhe saa merkityksensä. Diskursseihin puhetapana liittyvä käytäntöihin niveltävä vallankäyttöä. Foucault kutsuu diskursiiviseksi käytännöksi sitä, että diskursseissa esiintyvillä tosi- ja epätosilauseilla on aina todellisia sosiaalisia seuraamuksia. Esimerkiksi tieteelliset diskurssit synnyttävät ja edellyttävät asiantuntijuutta, jonka legitimiin ympäristön tieteelliset instituutiot muodostavat. Diskurssit ovat siis kytköksissä kulttuurishistoriallisiin sosiaalisiin rakenteisiin ja ihmisten välisiä suhteita organisoiviin toimintamalleihin. (Foucault 1989, 178-195.)

2.3. Identiteetti

Olen valinnut tutkimukseni teoreettiseksi työvälineeksi identiteetin käsitteen. ”Meille” ja ”muille” mediajulkisuudessa tuotettuihin identiteetteihin paneutuminen on olennaista monestakin syystä: Identiteettiä voidaan pitää ”terroristien” toiminnan selittämisessä sekä Yhdysvaltain vastaiskujen hyväksynnän haalimisessa keskeisenä poliittisena resurssina ja välineenä. Lisäksi nykyisen vallitsevan identiteettikäsitteen - jossa identiteetti nähdään ensisijaisesti tuotettuna - keskiössä on nimenomaan identiteettien konstruoinen prosessi. Kolmas perusteluni ”meidän” ja ”muiden” identiteettien tarkastelun ajankohtaisuudelle ja olennaisuudelle liittyy median tuottamien representaatioiden ja identiteettien tiiviiseen yhteen kytkeytymiseen. (vrt. Juppi 2004, 17-18.)

Tutkimukseni teoreettinen viitekehys perustuu Stuart Hallin identiteettiteoriaan. Hall on tutkinut nykykulttuuria laajalti sekä erityisesti median tuottamia merkityksiä ideologian ja yhteiskunnallisen valtakamppailun näkökulmasta. Hall (1999, 21-23) erottelee historiallisesti kolme erilaista identiteettikäsitystä: valistuksen subjektin, sosiologisen subjektin ja postmodernin subjektin. Valistuksen subjektilla hän viittaa käsitykseen ihmisistä olemuksellisen keskuksen omaavina, järjellä ja tietoisuudella varustettuina yhtenäisinä yksilöinä. Sosiologisen subjektin ydin ei puolestaan ollut autonominen, vaan identiteetti rakentuu yksilön ja yhteisön vuorovaikutuksessa, suhteessa ”merkityksellisiin toisiin”. Omassa työssäni lähestyn identiteettiä kuitenkin Hallin postmodernin subjektin merkityksessä, jossa ihmisen identiteettiä ei nähdä pysyvänä ja olemuksellisena, vaan moninaisena ja muuttuvana. (emt. 21-22). Hallin (1999, 23) sanoin ”postmodernin subjekti on käsitteellistetty subjektiksi, jolla ei ole kiinteää, olemuksellista tai pysyvää identiteettiä. Identiteetistä tulee ’liikkuva juhla’: se muotoutuu ja muokkautuu jatkuvasti suhteessa niihin tapoihin, joilla meitä representoidaan tai puhutellaan meitä ympäröivissä kulttuurisissa järjestelmissä.” Postmoderni subjekti on historiallisesti määrittynyt ottaen eri identiteettejä eri aikoina ja eri konteksteissa eikä subjektilla siis ole mitään yhtä eheää ”minää”, jonka ympärille identiteetit ryhmittäisivät.

Hallin (1999) identiteettiteorian yksi keskeisimmistä ajatuksista on identiteetin konstruointi representatioissa. Identiteettiä ei sellaisenaan ole, vaan se tuotetaan erilaisiin diskursseihin kiinnittyvissä esityksissä. Identiteetissä on olemusta enemmän kysymys asemoimisesta, positioinnista, kielellisissä tai visuaalisissa esityksissä. Representaatiot kiinnittävät identiteettiin tiettyjä merkityksiä, jotka määrittelevät ihmisen subjektiasemaa hänen sosiaalisessa ympäristössään. Ihmisen subjektiviteetin määrittely on valtakysymys, jonka Hall määrittelee representaation politiikaksi (emt.). Valta-asemat ja asetelmat suhteessa representaation välineisiin määräävät osittain sen kenellä on oikeus määritellä ”me” ja ”muut”; länsimainen johtava poliitikko on uskottavampi terrorismista puhuja kuin ”terroristi” itse. Yhteisön identiteetin muodostaminen perustuu aina toisen tai toisten ulossulkemiselle ja hierarkian rakentamiselle ”meidän” ja ”muiden” välille. Representaatio on vallan akti, jossa vahvempi osapuoli pystyy esittämään ”toisen” sellaisena, että se uusintaa heidän välistä valtasuhdettaan. Mitä paremmin representaatio sulkee merkityksiä ”toisesta”, sen parempi jatkuvuus valtasuhteella on. Toisin sanoen ”toisten” identiteetti-aiheiden luonnolliseksi tekeminen on olennainen osa esimerkiksi etnisten, kansallisten tai uskonnollisten ryhmien välistä representaation politiikkaa. (Emt.; Laclau 1990.)

2.3.1. ”Me” ja ”muut” kuvitteellisina yhteisöinä

Kansalliset kulttuurit koostuvat kulttuurisista instituutioista, mutta myös symboleista ja representatioista. Hallin (1999, 46) mukaan ihmiset eivät ole vain jonkin kansakunnan jäseniä, vaan nimenomaan osallisia kansakunnan ideaan, symboliseen yhteisöön, joka representoituu sen kansallisessa kulttuurissa ja pystyy luomaan tunteen uskollisuudesta ja identiteetistä. Kansallinen kulttuuri onkin ennen kaikkea diskurssi, tapa rakentaa merkityksiä, jotka järjestävät käsityksiämme niin meistä itsestämme ja siitä ”kansakunnasta”, johon voimme identifioitua. Hall painottaa, että nämä merkitykset kuuluvat tarinoihin, joita kansakunnasta kerrotaan kuin myös muistoihin, jotka yhdistävät kansakunnan nykyisyyden menneisyyteen sekä kuviin, joita kansakunnasta konstruoidaan (emt., 47.)

Kansallinen kulttuuri pyrkii siis kulttuurisen identiteetin kautta yhdistämään yhteisön eri luokat, sukupuolet kuin nykyään useimmiten myös eri alkuperää olevat samassa

kulttuurissa elävät ihmiset. Se ei kuitenkaan ole ainoastaan uskollisuuden ja symbolisen sitoutumisen kohde, vaan myös kulttuurisen vallan rakenne. Hall painottaakin kansallisten kulttuurien sisältävän hierarkkisia jakoja ja eroja, jotka yhdistyvät kulttuurisen vallan eri käyttömuotojen kautta. Eräs käytetty kansallisten identiteettien yhdistämisyritys liittyy etnisyyteen, joka rakentuu yhteisöllisistä kulttuuripiirteistä kuten kieli, uskonto, tavat ja traditiot. Länsimaiset kansakunnat ovat kulttuurisesti kuitenkin heterogeenisiä eli eivät koostu ainoastaan yhdestä kansasta, kulttuurista tai etnisyydestä. Tästä huolimatta kansallisia identiteettejä kuvataan yhtenäisiksi. Kansallisuuksien ja traditioiden analyyseissä olennaista onkin huomioida ne diskursiiviset keinot, joilla kansallisten kulttuurien sisäiset erot rakentuvat yhtenäisyydeksi ja identiteetiksi. (Hall 1999, 52-55; vrt. Hobsbawn & Ranger 1983.)

Yhteisön kuvitteellista luonnetta on Hallin tavoin korostanut myös Benedict Anderson (1983) puhuessaan ”kuvitteellisesta yhteisöstä” (imagined community) viitaten kansakunnan ymmärtämiseen mentaalisenä konstruktiona ihmisten mielissä. Anderson määrittelee kansakunnan ”kuvitteelliseksi poliittiseksi yhteisöksi, joka kuvitellaan sekä luonnostaan rajalliseksi että suvereeniksi.” Kuvitteellisuus tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että vaikka yhteisön jäsenet eivät ole koskaan tekemisissä yhteisön kaikkien jäsenten kanssa, uskovat he kuitenkin yhteisön ja sen jäsenten olemassaoloon. Yhteisön olemassaololle on siis olennaisinta kokemus ja mielikuva yhteisöllisyydestä. Kuten Anderson toteaa, tämä kokemus ja mielikuva rakentuu tänä päivänä yhä useammin medioiden kautta. (Emt., 15-16.)

Tässä tutkimuksessa tarkastelemassani mediajulkisuudessa, sanomalehti Keski-suomalaisen uutisjutuissa ja kuvissa, rakennetaan yhteisöjen näkökulmasta kahta erilaista kuvitteellista yhteisöä; ”meitä” ja ”muita”. ”Me” esiintyy ulkopuolisen uhan alla puolustautuvana kuvitteellisena länsimaisena yhteisönä. Tämän yhteisön ulkopuolelle suljetut ”muut” puolestaan konstruoidaan mediajulkisuudessa kuvitteellisen yhteisön näkökulmasta ”meidän” ulkopuolisenä vihollisena tai ainakin ”meistä” eroavana, erilaisena, ”toisena.” Juuri tämä ”muiden” ulossulkeminen tapahtuu ”meidän” yhteisön ja sen jäsenten kollektiivisen identiteetin määrittelyn kautta.

”Meidän” ja ”muiden” diskurssin muotoutuminen liittyy tutkimuksessani vahvasti Hallin määrittelemän ”lännen” käsitteeseen eli siihen, miten läntisten ”meidän” ja ei-läntisten ”muiden” suhteita representoidaan. Hallin (1999, 78-79) tavoin tarkastelen tutkielmassani ”länttä” historiallisena, en maantieteellisenä rakennelmana. Nykyään mikä tahansa yhteiskunta sen maantieteellisestä sijainnista riippumatta luokitellaan kuuluvaksi ”länteen”, mikäli se vain omaa tietyt ”lännelle” ominaiset piirteet. Näitä ”länttä” yhdistäviä piirteitä ovat muun muassa ’kehittynyt, teollistunut, kaupungistunut, kapitalistinen, maallinen ja moderni’ Länsimaisena pidetty yhteiskunta on siis historiallisten, taloudellisten, sosiaalisten, poliittisten ja kulttuuristen prosessien tulos. Kun ajatus ”lännestä” on kerran tuotettu, alkaa se tuottaa pian itse itseään. Idealla ”lännestä” on siis kaksi roolia; ensinnäkin se toimii ajattelu- ja puhetajaa järjestävänä käsitteenä sekä globaaleja valtasuhteita jäsentävänä tekijänä. (Emt.,80.)

Hall (emt.,79-80) esittää ”Lännen” idean toimivan seuraavilla tavoilla:

1. ”Lännen” -käsite mahdollistaa yhteiskuntien kategorisoinnin ”läntisiin” ja ”ei-läntisiin”, ”meihin” ja ”muihin”.
2. ”Länsi” tiivistyy kuviin, se representoi verbaalisella tai visuaalisella kielellä yhteiskuntien erot. esim. ”läntinen” = urbaani = kehittynyt, ”ei-läntinen” = ei-teollinen = alikehittynyt. ”Länsi” siis toimii representaatiojärjestelmänä kuvaten millaisia erilaiset yhteiskunnat, kansat, kulttuurit ja paikat ovat.
3. ”Länsi” toimii myös vertailustandardina, jonka avulla voidaan erotella, kuinka ”lähellä” tai ”kaukana” kukin yhteiskunta on ”lännestä”. Tällä tavoin idea ”lännestä” selittää omalta osaltaan eroa ”meidän ja muiden” välillä.
4. ”Länsi” myös toimii ideologian tavoin asettamalla arviointiperusteet, joiden avulla eri yhteiskuntia on mahdollista laittaa järjestykseen ja joka samalla herättää voimakkaita myönteisiä ja kielteisiä tunteita esim. ”Länsi” = kehittynyt = hyvä = toivottava, ”ei-länsi” = alikehittynyt = huono = ei-toivottava.

Kansallisten kulttuurien identiteetti muodostuu ja vahvistuu, kun ne asettavat itsensä toisia kulttuureja vastaan, kuten ”lännen” identiteetti ei muovautunut ainoastaan sisäisenä prosessina, vaan nimenomaan sen alkaessa representoida itseään ”lännen” ulkopuolisiin ”muihin”. ”Me ja muut” diskurssin vaara piileekin juuri tämän kahtiajaon ja vastakkain asettamisen liiallisessa yksinkertaistamisessa: Maailma nähdään karkeasti kahtia jaettuna, jossa kummallakin puolella olevia useita erilaisia kulttuureja yhdistää vain se seikka, että ne ovat erilaisia vastapuoleen verrattuna. Kyseisessä diskurssissa piirretään karkeitä ja yksinkertaistavia rajoja kuin myös

rakennetaan äärimmilleen yksinkertaistettua ajatusta erosta näiden maailmojen välillä. (Hall 1999, 84.) Tällaisen yksinkertaistamisen avulla maailma voidaan polarisoida ”meihin” ja absoluuttiseen erilaiseen, ”Toiseen”.

Stereotyypistäminen on Hallin (1999, 189-192) käyttämä rodullistamisen ja etnistämisen sukulaiskäsite. Stereotyypistämisessä ihmisryhmien identiteetit pelkistetään muutamiksi yksinkertaisiksi ja yksipuolisiksi, tietyiksi olemuksellisiksi ominaispiirteiksi, jotka esitetään luonnon tuottamiksi. Usein nämä piirteet esitetään yksinkertaistettuna ja liioiteltuina. Ne jähmettävät, olemuksellistavat, luonnollistavat ja pelkistävät tietyn kulttuurin sisäisiä erilaisuuksia ja eroja. Stereotyypeillä ei ole väliä ovatko ne todellisia vai eivät, tärkeämpää on huomata, että *ne esitetään luonnollisina ja sisäsyntyisinä piirteinä – jonkin kulttuurin olemukseen kuuluvina*. Toiseksi stereotyypistämiselle on ominaista, että se sulkee kulttuuria kuvaavien symbolien rajat, ulkopuolelleen kaiken sen, mikä ei kuulu siihen. Stereotyypien avulla jokin kulttuuri tai etninen ryhmä esitetään muuttumattomana ja selvärajaisena. Kolmanneksi stereotyypistäminen liittyy symboliseen vallan käyttöön. Siihen liittyvä valta suunnataan alempiarvoisia tai ulkopuolelle suljettuja ryhmiä vastaan. Stereotyypistämisessä on kysymys yhdestä representaation käytäntöihin nivELYvästä vallankäytön mekanismista. (Emt.)

Stereotyypistäminen on toisin sanoen osa sosiaalisen ja symbolisen järjestyksen ylläpitoa. Se helpottaa kaikkia meitä ”normaaleja” sitoutumaan ja liittoutumaan yhdeksi kuvitelluksi yhteisöksi. Se lähettää symboliseen maanpakoon kaikki ne muut – Toiset – jotka ovat jollakin tapaa erilaisia, ”aitauksen ulkopuolella”. [...] Se luokittelee ihmisiä normin mukaan ja konstruoi ulkopuolelle suljetut ”toisiksi”. (Emt., 191; 192.)

2.3.2. Erojen merkitys

”Meidän” ja ”muiden” identiteettejä siis rakennetaan rajanvedoissa ja erotteluissa. ”Me ja muut” konstruoidaan jatkuvasti uudelleen esimerkiksi mediassa ja näin ollen ne ovat myös jatkuvan määrittelykamppailun kohteena eli identiteetit rakentuvat representaatioissa. Mediassa tämä ”meidän” ja ”muiden” välisten kuvitteellisten ja symbolisten rajojen tuottaminen ja yhteisöjen konstruointi pohjautuu niin eron kuin samankaltaisuudenkin tunnistamiseen. (Juppi 2004, 113.) Identiteettien keinotekoisuutta ja kontekstisidonnaisuutta painottaa myös Bauman (1996, 160), jonka mukaan identiteetit on saatu aikaan vetämällä tiukat rajat, joita vartioidaan tarkasti. Luonnollisesti nämä

keinotekoisesti tuotetut sosiaaliset rajat ovat myös hyvin alttiita uudelleenmäärittelyille. Kuten omassa tutkimuksessani, eron tekemisen tarve suhteessa tiettyyn ryhmään tulee ajankohtaiseksi silloin, kun ryhmä tunnistetaan ja määritellään vieraaksi tai jopa viholliseksi. Toisin sanoen ”me” tulemme usein näkyviksi, vasta kun tunnistamme meistä erotuvat ”muut” (Juppi 2004, 114.)

Rajojen vetäminen ja eron tekeminen ”meidän” ja ”muiden” välille on siis keskeistä puhuttaessa identiteettien rakentumisesta representaatioissa. Seuraavassa käsittelee erojen merkitystä tässä identiteettien rakentumisprosessissa Stuart Hallin (1999, 152-160) neljän teoreettisen selitysmallin kautta, jotka eivät ole keskenään toisiaan poissulkevia, sillä ne selittävät ilmiöiden eri tasoja; kielellisiä, sosiaalisia, kulttuurisia ja psyykkisiä. Kaikki selitysmallit korostavat osaltaan erojen tärkeyttä nostamalla erojen myönteiset puolet esiin. Yhtäältä ne kaikki osoittavat negatiivisten puolien kautta niin erojen vaarallisuuden kuin myös toisaalta niiden välttämättömyyden. Selitysmalleista kaksi ensimmäistä pohjautuvat kielitieteisiin, kolmas antropologiaan ja neljäs on psykoanalyttinen

1) Ensimmäisen lingvistisen selitysmallin mukaan:

”Eroilla on väliä, koska ne ovat välttämättömiä merkityksen kannalta; ilman niitä merkitystä ei voisi olla olemassa” (emt., 153).

Selitysmalli pohjautuu lingvistiikkaan liittyen erityisesti Saussuren teoriaan kielenkäytöstä ja kielenkäyttöön kulttuurin toimintamallina. Saussuren mukaan ero merkitsee ja kantaa viestiä, kuten esimerkiksi sanaparissa valkoinen/musta: ei ole olemassa mitään ”mustuuden olemusta”, vaan ymmärrämme mustan olemassaolon sen vastakohtan, valkoisen, olemassaolon kautta. Omassa aineistossani tämä ilmenee laajemmassa merkityksessä esimerkiksi juuri ”meidän” ja ”muiden” eron teossa: ei ole olemassa länsimaalaisia ”meitä” yhdistäviä ulkoisia piirteitä, vaan voimme määritellä ”meidän” erilaisuuden ja eron siitä, mitä ”muut” edustavat; näin ollen ”me” on ei-afganistanilaisuutta, ei-islamilaista, ei-arabiankielisyttä jne. Kaiken kaikkiaan merkitys rakentuu suhteille: ”meidän” ja ”muiden” ero on lopulta se, mikä merkitsee. Toisin sanoen merkitys riippuu vastakohtien välisestä erosta. Binaarisia vastakohtia, kuten esim. musta/valkoinen, me/muut jne. toki tarvitaan maailman moninaisuuden ääripäiden osoittajina. Toisaalta ne samalla myös tylästi

ja yliyksinkertaistaen tuottavat merkityksiä ja pönkittävät stereotypioita jakamalla maailman joko-tai –vastakohtiksi. Binaaristen vastakohtien välillä on aina myös valtasuhde, sillä toinen vastaanapa aina hallitsevassa asemassa suhteessa toiseen. (Emt., 152-154.)

- 2) Toisen niin ikään lingvistisen selitysmallin pääväittäjä kuuluu:

”Eroa tarvitaan, koska merkityksiä on mahdollista rakentaa ainoastaan dialogissa ’Toisen’ kanssa” (emt., 154).

Selitysmalli nojaa Mihail Bahtinin ajatteluun, jonka mukaan merkitys toteutuu kahden tai useamman puhujan välisessä dialogissa. Bahtin ei siis tutkinut kieltä Saussuren tapaan objektiivisena järjestelmänä, vaan hänen mukaansa merkitys syntyy nimenomaan puhujien välisessä dialogissa ja on dialogista, eikä kuulu kenellekään puhujalle yksin. Bahtinin mukaan kaikki mitä sanomme, muodostuu vuorovaikutuksessa, jossa käymme taistelua merkityksistä ja voimme antaa sanoille uuden sisällön. Tiivistetysti, toinen on merkityksen kannalta olennainen. Selitysmallin negatiivinen puoli piilee siinä, että merkitys ei voi sanotun luonteensa vuoksi kiinnittyä ja on aina altis anastusyriityksille, sillä se määritellään dialogeissa aina uudelleen. (Emt.,154-155.)

- 3) Kolmannen selitysmallin keskeisin väittäjä on seuraava:

”Kulttuuri on riippuvainen siitä, että asioille annetaan merkitys jakamalla niitä erilaisiin positioihin luokittelujärjestelmän sisällä. Erojen merkitseminen on siten kulttuuriksi kutsutun symbolisen järjestelmän perusta” (emt., 155).

Mary Douglasin mukaan sosiaaliset ryhmät tuottavat merkitystä omaan maailmaansa järjestämällä asioita erilaisiin luokittelujärjestelmiin. Jotta asioita on mahdollista luokitella, tulee niiden välille saada selvä ero, joka edellyttää binaarisia vastakohtia. Tällaisia vastakohtia omassa aineistossani on konstruoitu useita ”muiden” ja ”meidän” välisen eron merkitsemiseksi, kuten vaikkapa islaminusko - kristinusko, sotaisuus – rauhanomaisuus, sivistymättömyys – sivistyneisyys jne. Nämä symboliset rajat ikään kuin pitävät ”meidän” ja ”muiden” kategoriat puhtaina

antaen kulttuureille niiden oman merkityksen ja identiteetin. Hall korostaa nimenomaan näitä symbolisia rajoja kulttuurin keskiössä, sillä eronteko ja rajojen asettaminen johtaa aina vääjäämättä ”toisen” symboliseen poissulkemiseen, oman kulttuurin korostamiseen ja kaiken omaan kulttuuriin epäsopivan tai epänormaalksi määritellyn asettamista ulkopuolelle. Selitysmallin negatiivinen puoli piilee siinä, jos kulttuurinen järjestys häiriintyy sillä tapaa, että asiat ovat väärässä kategoriassa tai eivät sovi mihinkään kategoriaan. (Hall 1999, 155-157.) Omassa aineistossani tämä ilmenee esimerkiksi valtio- ja kansallisuuskurssin yhteydessä lähinnä Pakistaniiin ja Saudi-Arabiaan liittyen. Molempiin valtioihin yhdistetään sekä ”meidän” että ”muiden” piirteitä, jolloin ne asettuvat epävakaalle, määrittelemättömälle ja ristiriitaiselle vyöhykkeelle, ”meidän” ja ”muiden” väliin.

4) Neljännen, psykoanalyttisen, selitysmallin mukaan:

”Toinen on perustava minuuden muotoutumisen kannalta” (emt., 157).

Malli selittää erojen ja erilaisuuden roolia ihmisen psyykkisessä elämässä lähtökohtanaan freudilaiset teoriat, joissa Toiselle annetaan suuri rooli subjektin kehityksessä. Näiden teorioiden mukaan pikkulapsen minäkäsitys alkaa muodostua vain sellaisten symbolisten ja tiedostamattomien suhteiden kautta, joissa hän ponnistelee itselleen ulkopuolisen eli itsestään eroavan merkityksellisen Toisen kanssa. Psykoanalyttisen selitysmallin näkökulmassa oletetaan, että identiteetillä ei ole olemassa annettua, vakaata sisäistä ydintä eikä subjekti ole psyykkisesti koskaan täysin eheä. Sen sijaan ”subjektiviteettimme muotoutuvat tiedostamattomassa dialogissa Toisen kanssa ja tämän Toisen sekavassa, aina keskeneräisessä sisäistämisessä. Subjektiviteetti muotoutuu suhteessa johonkin, joka täydentää meitä, mutta joka meiltä aina samalla jollakin tavoin puuttuu, koska se sijaitsee meidän ulkopuolellamme” (emt., 159). (Emt., 157-160.)

Sanomalehti Keski-suomalaisessa ”meidän” ja ”muiden” konstruoiminen tapahtuu sekä eroja tuottamalla että yhtäläisyyksiä tunnistamalla. Hallin erojen selitysmallit toimivatkin omassa tarkastelussani perustana, joiden avulla ”meidän” ja ”muiden” rajanvetojen rakentamista tarkastelen. Aineistoni analysoinnissa painottuu erityisesti Hallin erittelemistä malleista ensimmäinen,

kolmas ja neljäs. Ensinnäkin, ero rakentuu kielenkäytössä ja on tärkeä merkityksen kannalta: ”me” ja ”muut” ovat kuviteltuja, sanomalehden sivuilla tietyllä tapaa representoituja yhteisöjä. Ne saavat Keski-suomalaisessa tietyssä kielellisen merkityksen nimenomaan suhteessa toisiinsa. Luvussa 4 erittelemieni ”muiden” diskurssien piirteet ovat kielellisiä ja visuaalisia representaatioita, jotka tuottavat eroa ”meistä”. Toisin sanoen ei ole olemassa mitään ”muiden” olemusta, vaan ”muut” on kuvitteellinen ja symbolinen sanomalehden sivuilla tuotettu mielikuvayhteisö, jonka ymmärrämme sitä vasten, että se on jotain, mitä ”me” emme ole. Samoin näille yhteisöille annettujen yksittäisten piirteiden merkitykset rakentuvat suhteessa toisen yhteisön vastaaviin: esimerkiksi islamilaisuus on ei-kristillisyyttä, rauhanomainen poliittinen toiminta terrorismin merkitsijävastin ja täysin passiivinen islamilaisnainen merkitystä rakentava vastakohta länsimaalaiselle vapaalle ja aktiiviselle naiselle.

Kolmannessa, kulttuurisessa, selitysmallissa painottuu yhteisöllisyys: Media yhdistää ”meidän” yhteisöön tiettyjä puhtauteen ja turvallisuuteen liittyviä piirteitä, joita ”muiden” yhteisöllä ei ole, tai päinvastoin: ”muut” tuotetaan likaisina, vaarallisina ja epäpuhtaina. Omassa tutkimuksessani nämä yhteisöjen väliset erot piirretään monin eri tavoin. ”Meidät” ja ”muut” erotetaan toisistaan esimerkiksi maantieteellisin ja kansallisin perustein kuten vaikka karttojen kautta osoittaen tiettyjä alueellisia vastakohtaisuuksia. Symbolista eroa tehdään myös uskonnollisin ja kulttuurisin perustein: ”Me” suljemme oman yhteisön ulkopuolelle kaiken ”meistä” poikkeavan tai ”meille” epämieluisan: ”muiden” yhteisöön liitämme esimerkiksi naisten alistamisen, sivistymättömyyden, kouluttautumattomuuden, aggressiivisen käyttäytymisen ja niin edelleen.

Neljäs käyttämäni selitysmalli liittyy minuuden peilaamiseen toista vasten, joka on identiteetin muodostumisen teorioiden peruspilari, lähes tieteenalasta riippumatta. Tämä identiteettikäsitys perustuu ajatukseen jatkuvasta rakentamisesta peilaussuhteessa toiseen. Omassa tutkimuksessani tätä identiteetin rakentamista voidaan tarkastella kahdella tasolla: Sanomalehden lukija tulkitsee ”muiden” representaatiota peilaten itseään vaikkapa hunnutettuun naiseen ja sitä vasten muodostaa ja muokkaa ”länsimaisen naisen” minuuttaan. Toisaalta Hallin tavoin tätä psykoanalyttista selitysmallia voidaan soveltaa myös ”meidän” ja

”muiden” välisten erojen tarkasteluun: Sanomalehden uutisissa puhuttaessa ”muista”, rakennetaan aina myös ”meidän” minuuttamme.

3. TUTKIMUSKOHDE JA -MENETELMÄ

3.1. Media identiteettien ja toiseuden konstruoina

Media rooli yhteiskunnallisen tiedon tuottajana on merkittävä: Se vaikuttaa käsityksiimme tiedosta, uskomuksista, arvoista, sosiaalisista suhteista ja sosiaalisista identiteeteistä. Yhtäältä media konstruoi symbolisia yhteisöjä ja yhteiskuntia eli tosin sanoen määrittelee niiden piirteitä, rajoja ja eroja sekä samalla rakentaa identiteettejä ja tuottaa toiseutta. Rakentaessaan symbolisia yhteisöjä ja yhteiskuntia, media näyttäytyy ikään kuin areenana, jolla jaettua symbolista merkitystä hyödynnetään konstruoiden yhteisöjen ja sen jäsenten välisiä rajoja ja identiteettejä. Tämä tapahtuu muun muassa erilaisten luokittelujen, erottelujen ja vastakkainasettelujen kautta. Samanaikaisesti median näyttäytyy yhä raadollisempana areenana, sillä symbolisten yhteisöjen rakentaminen ja identiteettien tuottaminen on väistämättä myös ulossulkevaa: median määrittely nimittäin tapahtuu usein ”toisten” kautta eli ”terroristien”, ”vihollisten”, ”muiden” jne. (Juppi 2004, 110.)

Omassa tutkimuksessani olen kiinnostunut nimenomaan tästä median roolista symbolisten yhteisöjen tuottajana, joka tulee tutkimuksessani esiin erityisesti juuri ”muiden” diskursseissa tuotetuissa ”meidän” ja ”muiden” vastakkainasetteluissa ja eron tekemisessä eli identiteettien ja toiseuden tuottamisessa. ”Me” – ”muut” vastakkainasettelu ja näiden symbolisten yhteisöjen välisten rajojen symbolinen rakentaminen konstruoi vahvasti ”meidän” ulkopuolelle jätettyjä marginaalisia ”muita”. Symbolisia yhteisöjä olen tarkastellut lähemmin luvussa 2.3.1, joten seuraavassa keskityn siihen, miten media tuottaa edellä kuvatuin keinoin ”muiden” (sekä osin myös meidän) identiteettiä sekä toiseutta.

Kuten edellä todettu, tarkastelen identiteettien ja toiseuden tuottamista Stuart Hallin identiteettiteorian valossa. Hallin (1992, 305) mukaan identiteetin rakentamisprosessissa olennaista on juuri eron tekeminen ”meidän” ja ”muiden” välille, sillä identiteetit rakentuvat ensisijaisesti nimenomaan eron tekemisessä eikä vain samuuden tunnistamisessa. Identiteetti rakentuu siis niissä representaatioissa, joissa ”toinen” konstruoidaan, sillä voimme ymmärtää itsemme vain suhteessa toiseen. Hall (1999,

223) painottaa kuitenkin, ettei identiteetti ole loppuunviety tosiasia, jota vain representoidaan uusissa kulttuurisissa käytännöissä, vaan se on pikemminkin prosessi, liikkuva juhla, joka aina muotoutuu uudelleen sen esittämisessä.

Media on nykyään keskeisimpiä ja merkittävimpiä areenoita, joilla eroja ja niiden myötä myös identiteettejä tuotetaan. Median tuottamissa diskursseissa ilmiöitä, tapahtumia ja ihmisiä representoidaan. Representaatiot puolestaan rakentavat, ehdottavat ja kyseenalaistavat identiteettejä (Hujanen & Pietikäinen 2000, 8). Identiteettien määrittelyssä median rooli on kaksinainen: toisaalta se itse on aktiivinen toimija määrittelemällä ja konstruoimalla todellisuutta. Toisaalta se taas toimii määrittelyn areenana muille määrittelemilleen toimijoille. (emt., 5-6.) Näin ollen media tuottaa yhteiskunnan marginaaleissa oleville ryhmille negatiivisia, keinotekoisia, kiinteitä ja marginalisoivia identiteettejä. (Juppi 2004, 118). Mutta mediasta löytyy myös tilaa muiden omille äänille. Mediasta on tullut identiteetti- ja representaation politiikan merkittävin foorumi.

Media rakentaa ”toiseutta” ”meidän” vastapainoksi hyvin moninaisin keinoin. Omassa aineistossani media toisaalta rakentaa laajempaa abstraktia ”toiseutta” ja toisaalta taas konkretisoi ja yksilöi toiseuden tarkemmin. ”Toiseksi” on määritelty useita eri ryhmiä erilaisin perustein. Marginaaliin on vedetty esimerkiksi sukupuolisuuteen, uskontoon, kansallisuuteen, etnisyyteen jne. liittyen. Juppi (2004, 119-121) on esittänyt eri strategioita, joilla mediassa toiseutta tuotetaan ja ylläpidetään.

Jupin mukaan media ylläpitää ja tuottaa toiseutta seuraavin strategioin:

- 1) Poissulkemalla = ”muut” jätetään konkreettisesti julkisuuden ulkopuolelle
- 2) Marginalisoimalla = ”muille” määrätään ”esiintymispaikka siinä kulttuurisen vallan viitekehyksessä, joka määrää representaatioita”. (Hall 1992, 311.)
- 3) Leimaamisella = ”muiden” nimeäminen ”ääriksi” (vrt. äärimuslimit, äärimmäisyysmies.) ”Ääri” ei kuvaa kohdetta vaan suhdetta; se liitetään äärimmäisyyteen, poikkeavuuteen, marginaalisuuteen. ”Ääri” on etäällä keskuksesta ja ”äärtä” määrittäessä keskusta ”me” määritämme myös itseämme. (vrt. Vehaluoto 1998, 11-15.)
- 4) Eksotisoimalla = etnisten ja rodullisten ryhmien ”eksotisointi” tarkoittaa erilaisuuden ja eksoottisuuden korostamista eli toiseuttamista.

- 5) Trivialisoimalla/korostamalla = ”muiden” mm. naurunalaistaminen, vähättely tai vaihtoehtoisesti ”muiden” väkivaltaisuuden tai vaarallisuuden korostaminen.
- 6) Stereotypisoimalla = Stereotypisoinnin kautta maailma voidaan polarisoida ”meihin” ja absoluuttiseen erilaiseen, toiseen, pelkistämällä monimutkaiset erot yksinkertaisiksi ja yksipuolisiksi kuviksi, tietyiksi ”olemuksellisiksi” piirteiksi, stereotyypiksi. (ks. tarkemmin stereotyypeistä, luku 2.3.1).

3.2. Kriittinen diskurssianalyysi metodina

Media on siis todellisuuden aktiivinen merkityksellistäjä ja konstruoija, kuten edellisessä luvussa todettiin. Media toimii yhtäältä itse aktiivisesti todellisuutta määrittelevänä ja tuottavana toimijana, mutta samalla myös todellisuuden määrittelystä kilpailevien diskurssien ja toimijoiden kenttänä (Juppi 2004, 16). Median moninaiseen rooliin, niin todellisuutta tuottavana toimijana kuin diskurssien ja toimijoiden kenttänäkin, olen paneutunut aineiston analyysimenetelmäni, diskurssianalyysin, avulla.

Diskurssianalyysi nojautuu sosiaalisen konstruktionismin teoreettiseen lähtökohtaan, jossa kielenkäyttöä tarkastellaan osana rakennettua todellisuutta. Jokisen ym. (1993, 9-10) määritelmän mukaan diskurssianalyysi on kielenkäytön ja muun sellaisen toiminnan tutkimista, jossa yksityiskohtaisesti analysoidaan sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan eri käytännöissä. Mitään ilmiötä ei siis ole etukäteen merkityksellistetty eivätkä merkitykset sisälly ulkoisen todellisuuden objekteihin. Sitä vastoin merkitykset muodostuvat sosiaalisessa toiminnassa ja ne konstruoidaan käyttämällä representaatiojärjestelmiä; merkkejä ja käsitteitä (Juppi, 2004, 16). Valtonen (1998, 97) kiteyttääkin kärjistetyksi; ”kuvailemalla maailmaa, ihmiset tekevät maailmastaan kuvaustensa kaltaista”. Toki tämä ”maailman rakentaminen” saattaa olla myös täysin tahatonta ja erilaiset merkitykset syntyvät, kun ilmiötä yritetään kuvailla ymmärrettävästi.

Metodologisena viitekehyksenä tekstin tutkimiseen diskurssianalyysi on melko väljä tutkimusmenetelmä, minkä vuoksi tutkijan omat rajaukset ja määrittelyt korostuvat (Eskola & Suoranta 1998, 195). Lisäksi, erityisesti mediaa analysoitaessa tutkijan rooli on merkityksellinen, sillä aineiston analysointi perustuu vahvasti tutkijan

subjektiivisille tulkinnoille (Kantola ym. 1998, 6). Tutkija tekee työssään aina valintoja tarkasteltavan ilmiön niin teoreettisen näkökulman kuin käyttämiensä metodienkin suhteen. Tässä työssä Stuart Hallin identiteettiteoriaan sekä ”meidän” ja ”muiden” erojen tarkasteluun nojaten valikoin sanomalehti Keski-suomalaisen tekstimassasta lausumia, jotka muodostavat diskurssin ja tulkitsen niiden esiintymisyhteyksiä sekä niissä rakentuvia identiteettejä ja merkityksiä kytkien ne näin laajempiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin.

Diskurssianalyysin kenttä on melko kirjava; diskurssianalyysia ovat soveltaneet niin lingvistit kuin yhteiskuntatieteilijät. Lingvistikissa painopiste on kielellisten elementtien tutkimisessa ja diskurssilla viitataan itse puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen, kun taas yhteiskuntatieteissä ollaan kiinnostuneita kielenkäytöstä sosiaalisena käytäntönä. (Fairclough 1997, 75). Oma tutkimukseni edustaa niin sanottua kriittistä, diskurssianalyysia, joka Pietikäisen (2000, 56-70) mukaan on yhteiskuntatieteellisen suuntauksen tavoin kiinnostunut diskurssista sosiaalisena käytäntönä ja todellisuuden konstruoijana, mutta samalla myös hyödyntää osin lingvististä analyysia.

Kriittisen diskurssianalyysin kriittisyys merkitsee ennen kaikkea huomion kiinnittämistä valtasuhteisiin ja diskurssien seurauksiin, sillä analyysiin sisältyy ajatus vallan epätasaisesta jakautumisesta yhteiskunnallisten toimijoiden kesken. (Pietikäinen 2000, 92-93). Kriittisessä analyysissä huomioidaan se, että sosiaaliset käytännöt ja erityisesti kielenkäyttötavat liittyvät valtasuhteisiin, jotka yleensä normaalisti tekstiä lukiessa jää huomaamatta (Fairclough 1997, 75). Metodina se on siis kiinnostunut paitsi kielestä, myös niistä positioista, jotka kielen ja vuorovaikutuksen rakenteet eri toimijoille asettavat. (Valtonen 1998, 99). Kriittisen näkemyksen mukaan kaikki vuorovaikutussuhteet ovat valtasuhteita; kaikissa viestintätilanteissa on kysymys merkityksenannosta, ja nimeäminen on eräänlaista symbolista valtaa (Bourdieu 2003; Valtonen 1998, 103-104; Väli-verronen 1993, 28).

Jokisen ym. (1993, 76) mukaan kriittisessä diskurssianalyysissa valta nähdään produktiivisena, sosiaaliin käytäntöihin kietoutuneena ilmiönä (vrt. Foucault 2006). Kriittisen diskurssianalyysin avulla tutkitaan yleensä aineistoa, joka mahdollistaa tutkittavan ilmiön tarkastelun monenlaisista näkökulmista ja sen itsestään selvinä

pidettyjen ulottuvuuksien problematisoinnin. Analyysissa pureudutaan siihen, miten diskursiivisissa käytännöissä tuotetaan erilaisia, keskenään ristiriitaisia tai kilpailevia kokonaisuuksia, diskursseja, ensisijaisesti kuitenkin vahvoja, *hegemonisia diskursseja* etsien. Diskurssia voi luonnehtia hegemoniseksi, jos se esiintyy aineistossa usein ja monessa eri kontekstissa sekä esiintyy itsestään selvänä ja vaihtoehdottomana. Hegemonisten diskurssien kautta hahmotetaan, millaiset sosiaalisen todellisuuden jäsenystavat dominoivat aineistossa diskursiivisen kentän yhtäläisyydet, kulttuuriset itsestäänselvytykset ja kyseenalaistamattomat totuudet huomioonottaen. (Jokinen ym. 1993, 81). Analyysin keskiössä voivat olla myös esimerkiksi niin kilpailevien diskurssien väliset hegemoniakamppailut ja hegemonian ylläpitäminen, toimijoiden asemoiminen ja valtasuhteet eri diskurssien sisällä kuin diskurssien seurauksetkin. Kaiken kaikkiaan metodin kautta pyritään ratkomaan sitä, millaisia valtarakenteita tietyllä tavalla organisoituva vuorovaikutus yhteiskunnassa pitää (Valtonen 1998, 102).

Valtonen (1998, 103) korostaa diskurssin kontekstisidonnaisuutta eli esiintymistä tietyssä yhteiskunnallisessa tilanteessa: Tietyn kulttuurin jäsenet alkavat pitää tiettyjä asioita itsestäänselvyyksinä ja vaihtoehdottomina tietyissä esiintymisyhteyksissä ja tulkintakehyksissä, jolloin niille vaihtoehtoisten totuuksien ilmaiseminen käy hankalaksi. Kontekstisidonnaisuudella viitataan nimenomaan siihen, että kielenkäyttöä ei voi erottaa sen käyttöyhteydestä; tekstit ovat aina kontekstinsa tuottamia, mutta samalla tekstit myös muovaavat kontekstejaan uudelleen. Tämä diskurssien kontekstisidonnaisuus on tärkeää huomioida omassa tutkielmassani, sillä diskurssit on tuotettu poikkeuksellisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa, välittömästi terrori-iskujen jälkeen ja niiden määrittelyyn osallistuu valikoitu sanomalehti Keski-suomalaisen toimittajien sekä muiden lehdessä julkisuuteen pääsevien toimijoiden joukko.

3.3. Kriittinen diskurssianalyysi käytännössä

Kuten todettu, oma diskurssianalyysini edustaa niin sanottua kriittistä, yhteiskuntatieteellisesti painottunutta diskurssianalyysia, jonka ymmärrän Jupin tavoin analyysiksi, jossa kiinnostus kohdentuu diskursiivisiin käytäntöihin ja muodostelmiin liittyvää vallankäyttöä kohtaan (vrt. Juppi 2004, 148). Kriittisen

diskurssianalyysin avulla tutkin niitä merkityksiä, jotka rakentavat meille kuvaa ”muista”, terroristeista, sekä yli päänsä niitä keinoja, joilla yhteisesti hyväksytään ja vakiinnutetaan tietty käsitys ”toisesta” sanomalehti Keski-suomalaisessa.

Empiirisessä analyysissäni olen kiinnittänyt siis huomiota ennen kaikkea terroristista rakennettuihin representaatioihin sekä diskursseissa tuotettuihin identiteetteihin ja toimijoiden suhteisiin. Representaatioiden analysoinnissa on keskeistä huomion kiinnittäminen *nimeämiskäytäntöihin*. Omassa aineistossani olen kiinnostunut siitä, minkälaista kuvaa ”muista” rakennetaan eri diskursseissa nimeämiskäytäntöjen avulla. Sijoitetaan muuten erilaisin sanavalinnoin eri kategorioihin, kuten esimerkiksi nimeämällä ”muut” ”rosvovaltioksi”, ”fundamentalisteiksi”, ”terroristeiksi” tai ”ääriyhmiksi”. Ja toisaalta, kuinka ”meidät” nimeämiskäytännöin suhteutetaan ”muihin”. Nimeämiskäytäntöjen ohella keskeisiä tarkastelun kohteita representaatioiden kannalta ovat ne tavat, joilla ”muuta” tulkitaan ja selitetään. Diskurssien väliset erot ja niiden tulkinnat tulevat esiin muun muassa siinä, millaiseksi nähdään toimijoiden nimetyt toimintatavat ja roolihahmot. (vrt. Juppi 2004, 150.)

Nimeämiskäytäntöjen lisäksi diskurssit ja niiden tuottamat representaatiot voivat esiintyä myös tulkintoja jäsentävissä analogioissa, metaforissa ja metonymioissa. Seija Tuulentie (2001, 50) on määritellyt analogian yhdenmukaisuudeksi, jonka avulla pyritään tuntematonta teemaa selventämään selittämällä sitä tutummalla. Toisin sanoen analogian kautta monimutkaisia asioita voidaan selittää rinnastamalla niitä yksinkertaisimpiin tai selitettävälle tutumpiin ilmiöihin. Tuulentien mukaan ”analogian osien, perustan ja teeman, ei väitetä olevan täysin yhtäläisiä vaan niiden välillä nähdään olevan samankaltaisuutta, jolla halutaan selventää, jäsentää ja arvioida teemaa sen nojalla, mitä perustasta tiedetään.”

Metafora on yksinkertaisesti vertailuun perustuva kielikuva, jonka kautta voidaan siirtää ominaisuuksia todellisuuden yhdeltä tasolta toiselle (Tuulentie 2001, 50-51). Aron (1999, 45) mukaan ”Metaforan merkitys siinä, että se suuntaa huomion tietyllä tavalla sulkemalla vaihtoehtoisia tulkintoja pois. Käytettävästä metaforasta riippuen kielenkäytöllä kyetään avaamaan ja sulkemaan erilaisia perspektiivejä kuvattavaan kohteeseen.” Esimerkiksi terroristeista puhuttaessa on käytetty metsästyksen liittyviä

metaforia, kuten ”verkko kiristyy terroristiepäiltyjen ympärillä” tai viitatessa ”terroristijahtiin”.

John Fiske (2000, 127) mukaan metonymia eroaa metaforasta siinä, että se assosioi merkityksiä samalla tasolla, metaforan toimiessa tasolta toiselle. Fiske kiteyttää metonymian perusmääritelmän seuraavasti: ”metonymia saattaa osan edustamaan kokonaisuutta.” Omaan aineistooni liittyen vaikkapa jotkut ”muiden” uskontoon tai kulttuuriin kuuluvat piirteet (kuten esimerkiksi kauttaaltaan burkaan hunnutettu nainen viitaten kaikkiin musliminaisiin) voidaan nostaa metonymioiksi, edustamaan kokonaisuutta. Kuten Fiske toteaa, todellisuuden esittäminen on aina metonymista; esimerkiksi lehtikuvissa valitsemme ja rajaamme kohteen kameralla, joka metonymisesti ”todellisuuden osana” representoi kokonaisuutta. Metonymia voi toimia myös ”käänteisesti”, kun kokonaisuus korvataan osalla. Omassa aineistossani tämä tulee esiin muun muassa yhteydessä, jossa ”maailman johtajat tuomitsivat hyökkäyksen”. Osa ”maailman johtajista” varmasti tuomitsi hyökkäyksen, mutta ei varmastikaan kaikki. Metonymiat välittävät todellisuutta tehokkaasti, sillä ne toimivat indeksien tavoin olemalla osa sitä, mitä ne merkitsevät. (Fiske 2000; Tuulentie 2001, 51.)

Identiteettien tarkastelun näkökulmasta analyysissäni painottuu myös edelleen representaatioon läheisesti liittyvä identiteettien ja suhteiden ulottuvuus. Jussi (2004, 150) puhuu tässä yhteydessä diskurssisubjektien ja diskurssien kohteiden *asemoimisesta/asemoitumisesta*. Omassa aineistossani ”meidän” asemoiminen/asemoituminen ”muihin” liittyy siihen, minkälaisia identiteettejä nimeämissäni ”muiden” diskursseissa tuotetaan terroristeille. Lisäksi tarkastelen, minkälaisia identiteettejä diskurssien toimijat ja puhujat samanaikaisesti itselleen omaksuvat eli toisin sanoen kuinka diskurssisubjektit (jotka siis yleensä edustavat ”meitä”) erottautuvat määrittelemistään ”muista”, ”me”-”muut” – vastakkainasettelujen kautta.

3.4. Visuaaliset representaatiot

Edellisessä luvussa paneuduin tekstien analysointimenetelmääni, diskurssianalyysiin, jonka keskiössä on kieli, joka tuottaa ja rakentaa todellisuutta. Näin kielestä itsestään muodostuu sosiaalinen todellisuus, jolla on oma rakenteensa ja joka monin tavoin liittyy kulttuuriin, arvoihin ja asenteisiin. Entä kuinka tämän kielellisen todellisuuden ulkopuolelle jääviä merkityksiä tulkitaan ja analysoidaan? Janne Seppänen (2002, 16) on perehtynyt visuaalisen lukutaidon tutkimiseen, jolla hän tarkoittaa visuaalisten järjestysten tajua ja perusteltujen tulkintojen tekemistä niistä. Visuaalinen järjestys puolestaan viittaa visuaalisen todellisuuden säännönmukaisuuksiin ja niihin kätkeytyviin merkityksiin. Se sisältää tiedostamattomia arvoja, asenteita ja näkökulmia, jotka vaikuttavat ihmisen kehitykseen siinä missä kielelliset järjestyksetkin. (emt. 14, 219). Seppäsen (2002, 21-22) mukaan ihminen on paitsi kielellinen olento, on hän myös ruumiillinen, näkevä ihminen, jonka kielellisen vuorovaikutuksen piirissä myös tuntoaisti, näköaisti, maku- ja hajuaisti välittävät suhdetta ulkomaailmaan. Visuaalinen ja kielellinen eivät ole toisiaan poissulkevia eivätkä toistensa vastakohtia, vaan pikemminkin toisiaan täydentäviä ja kiinteästi toisiinsa liittyviä psyyken ominaisuuksia. Tässä luvussa tarkoitukseni on luoda katsaus visuaalisen aineistoni, lähinnä valokuvien ja karttojen, analysointimenetelmiin valokuvien Roland Barthesin (1985; 1986) käsitteistön kautta. Siinä missä edellä olen tarkastellut tekstiä todellisuuden muokkaajana ja rakentajana, tarkastelen seuraavassa valokuvan kirjaimellista ja symbolista viestiä. Pyrkimyksenäni on avata lähestymistapaani lehtikuviin meitä ja muita sekä terrorismia koskevan visuaalisen järjestyksen tuottajina.

Valokuvaa on perinteisesti pidetty todellisuudesta napattujen tilanteiden ja hetkien neutraalina tai objektiivisena kuvaajana. Nykyään valokuvaajat kuitenkin yhä enenevässä määrin jakavat näkemyksen, jonka mukaan dokumenttivalokuvakin on aina tulkintaa. Se toimii, kuten edellä todettu (ks. luku 3.3.), metonymisesti valikoiden ja rajaten kuvaan aina tietyn todellisuuden version. Version sisältö ja muoto ovat aina kiinni kuvaajan taustasta, intentioista ja intresseistä. ”Toisin sanoen, valokuvaaminen on arvosidonnaista toimintaa” (Hannula 2000, 111).

Roland Barthesin (1985, 16-29) mukaan valokuva on kolmen inhimillisen toimijan toiminnan kohteena: Ensinnäkin on valokuvaaja, joka on operaattori. Toiseksi kuvien katselijat, spektaattorit. Kolmanneksi kuvien tilaa asuttavat spektrumit, eli valokuvan kohteet. Barthes sanoo, että ”valokuva on sen kohteen muuttumista toiseksi: tietoisuuden viekasta erottamista identiteetistä”. Potrettivalokuvassa subjekti muuttuu objektiksi ”kirurgisessa toimenpiteessä”, joka tekee elollisesta patsaan. Kun subjekti katsoo valokuvaa itsestään, hän tuntee Barthesin mukaan olevansa muuttumassa objektiksi. Barthes kuvaa omakohtaista kokemustaan kuvatuksi tulemisesta tämän kolminaisen toiminnan sisässä: ”toiset riistivät minut itseltäni, tekevät minusta julkeasti objektin, pitävät minua vallassaan, käytössään, järjestettynä kortistoon, valmiina käytettäväksi jos jonkinlaisiin huijauksiin” (emt., 19).

Kuinka sitten todellisuuden objektiivisen esittämisen välikappaleena pidetty valokuva toimii vallan välikappaleena? Miten kaikista niistä mahdollisista tulkinnoista ja sitä selittävästä narratiiveista tulkinta useimmiten kiinnittyy juuri niihin, jotka uusintavat ihmisryhmien välisiä valtasuhteita? Barthes tarjoaa tähän ratkaisua denotaation ja konnotaation käsiteparin avulla ehkä tärkeimmässä valokuvaa käsittelevässä esseessään *Kuvan retoriikka* (1986). Kuvalla on ensinnäkin denotatiivinen sanomansa. Se tarkoittaa sitä, että yhdellä tasolla kuva representoi suoraan kuvaamansa objektit sellaisenaan. Kuvan merkit viittaavat suoraan analogisessa suhteessa merkittyy, eli todellisiin esineisiin tai olioihin sellaisenaan. Denotatiivisella tasolla kuvan sanoma on koodaamaton – merkityksen ja muodon suhde on näennäistoistava. Esimerkiksi hevosen kuva viittaa hevoseen vailla viittausta hevosen täsmällisempiin käyttötarkoituksiin ja merkityksiin kuvassa. Denotatiivisen sanoman tasolla muodostuu koodaamaton ikoninen sanoma, kuvan ”kirjaimellinen sanoma”. (Emt.)

Kuvan symbolinen sanoma puolestaan ”operoi” kuvan konnotaatiotason alueella. Konnotaatioiden taso on kuvien myyttinen taso, jossa valta operoi mielikuvien, identiteettien ja kulttuurisen muistin alueella. Myytit, maailmaa koskevana itsestäänselvyyksien tietona, ohjaavat kuvan tulkintoja ja vähentävät mahdollisten konnotaatioiden määrää. Jokaiseen kuvaan on varastoitu erilaisia tietoja: esimerkiksi käytännön, kansallisuuden, kulttuurin, etnisyyden ja esteettisyyden tietoja. Barthes nimittää konnotaatiosemeemeistä (konnotaatioiden runsaudesta) rakentuvaa ja järjestäytyvää assosiaatiokenttää ideologian alueeksi. Ideologiat – esimerkiksi

suomalaisuus tai afganistanilaisuus – antavat raamit kuvan lukemiselle ollen ikään kuin yleistä tietoa tietystä kansallisuudesta. Vaikka kuvan lukija antaakin tulkinnoillaan kuville uusia merkityksiä, kuvan konnotaatiotasoa ohjaa kuvien tulkintaa tiettyyn suuntaan. Barthesin sanoin, kuva kiinnittyy johonkin myyttiin. Esimerkiksi sanomalehti Keskisuomalaisen terroristiuutisointiin liitettyjen kuvien tarkoitus on muun muassa esittää suomalaisille lukijoilleen, millaisia ihmisiä elää terrorismia harjoittavissa maissa ja alueilla sekä millaisia kollektiivisia piirteitä ”heihin” voi yhdistää. Nämä ”meille” vieraat ja ”meistä” erottuvat piirteet voidaan tulkita olevan merkki alempiarvoisuudesta, toiseudesta. Tähän tulkintaan voidaan päätyä vertaamalla kuvien esittämistapaa yleisesti jaettuihin myyttisiin tapoihin ymmärtää islamilaisuus ja sen suhde eurooppalaisuuteen (ks. myös Said 1985). Myytit ovat rakentuneet pitkällä aikavälillä toistuvissa kuvauksissa kansalaisuuksista ja näiden eroista.

Nämä kaksi osa-aluetta, kirjaimellinen ja symbolinen sanoma, ovat toistensa tuki. Kuvan konnotaatio tarvitsee denotaatiota toimiakseen. Nämä kytkeytyvät toisiinsa siten, että kuvan objekteihin kiinnittyy *tiettyjä* merkityksiä. Keskisuomalaisen lehtikuvissa esimerkiksi siten, että denotatiivisella tasolla lukija tunnistaa kyseessä olevan afganistanilaisen ja konnotaatiotasolla hän tunnistaa tämän itseään poikeavaksi, toiseksi, joka voi olla uhkaava, pelottava, alempiarvoinen, sääliittävä jne. Tärkeää on havaita, että visuaalinen järjestys ja kulttuurinen muistimme arvottaa näitä toiseutta koskevia myyttejä. Kuvan esittäjällä on erilaisia tapoja kytkennän avulla kontrolloida ja ohjata symbolisen sanoman kantamien konnotaatioiden vastaanottoa. Yleisimmin se tapahtuu lingvistisen sanoman kautta. Kuvien kantamat viestit selitetään ja avataan lukijalle tekstissä niin, että konnotaatioiden alue kapenee ja lukija lukee kuvaa pääosin operaattoreiden koodaamalla tavalla. ”Teksti *ohjaa* tulkitsijan kuvan merkityksien halki, saa hänet välttämään toisia ja vastaanottamaan toiset” (Barthes 1986, 79).

Keskisuomalaisen lehtikuvien konnotaatiota kaventaa kuvien yhteyteen liitetty itse uutisteksti sekä erillinen kuvateksti, jotka yleensä yhdessä ohjaavat kuvien tulkintaa ja nivovat tekstin ja kuvan tulkinnan toisiinsa. Sanomalehdessä teksti ja kuva ovat siis tiiviissä vuorovaikutuksessa keskenään: Kuvat liittyvät yleensä aina tiettyyn uutiseen ja lisäksi kuvatekstit ankkuroivat kuvan merkitykset paikalleen (Seppänen 2002, 39). Konteksti määrää hyvin pitkälle sitä, kuinka kuvaa luetaan. Mahdolliset tulkinnat yhdessä tekstin kanssa, kiinnittävät kuvan konnotaatiot myytteihin ja järjestyvät näin

hierarkkisesti keskenään huonompiin ja parempiin, tai oikeisiin ja väärin. (Barthes 1986.)

Elizabeth Edwardsin (2001) mukaan valokuva merkityksellistää objekteja tietyllä tavalla. Sen kantaa mukanaan rakenteita, jotka konstruoivat objektista tietynlaisia merkityksiä ja muokkaavat objektien luonnetta. Tässä mielessä valokuva on sosiaalinen väline, joka toimii ideologisten ja kulttuuristen merkitysten alueella. Edwardsin mukaan valokuva edistää tiettyjen subjektien etujen mukaisia representaatiokäytäntöjä – se kiinnittyy konnotaatioidensa kautta tiettyihin yhteiskunnasta ja kulttuureista kertoviin hallitseviin narratiiveihin ja diskursseihin. Valokuva ideologisena käytäntönä omaksuu niiden instituutioiden ideologiat, joiden palveluksessa se toimii.(emt.) Omassa aineistossani lehtikuvat voivat toimia näin esimerkiksi representoidessaan ”meidän” poliittisen johdon esiintymässä hillityn arvokkaana yleisölleen tai yhtäläillä ”muita” edustavat muslimimiehet sekasortoisissa ja uhkaavissa mielenilmauksissa sekä musliminaiset passiivisina ja alistettuina kerjäläisinä.

Valokuvat ovat näytelleet tärkeää osaa muita kansoja koskeneiden tieteellisten ja populäärien tyyppien ja stereotyyppien tuottamisessa. Valokuvilla on tuotettu, ylläpidetty ja uusinnettu valtarakenteita, jotka ovat määränneet kulttuurien välistä hierarkiaa. Niillä on tärkeä osansa ihmisiä ja kulttuureja koskevassa identiteettityössä. (Hall 1999; Heikka 2000.) Valokuva on ollut merkittävä rajaava ja merkityksiä muodostava väline siinä miten ei-länsimainen kulttuuri on vastaanotettu, esitetty ja kolonialisoitu (Hannula 2000, 112). Vallankäytön vaikutuksesta ihmiset mukautuvat visuaalisiin järjestyksiin tulkiten niitä tietyillä tavoilla ja lopulta alkaen pitää niitä itsestäänselvinä (Seppänen 2002, 43).

Vallan toimivuuden kannalta näkyvyyttä pidetään yhtenä keskeisenä tekijänä, mutta myös näkymättömyys on yhtä tärkeää. Kun kielellisessä vuorovaikutuksessa kiinnitetään huomiota siihen, mitä ei sanota, visuaalisessa esityksessä on tärkeää se, mitä ei nähdä. Kuten Seppänen (emt. 44) tämän vallankäytön tiivistää: ”Näkymättömyys on pois sulkemista visuaalisen järjestyksen piiristä.” Eräs tapa marginalisoida yhteiskunnan eri ryhmiä, kuten seksuaalisia tai etnisiä vähemmistöjä, on juuri tehdä heidät näkymättömiksi. Seppänen jatkaa: ” Näin kuvasto rakentaa pois sulkemisen kautta normaalin ja tavoiteltavan ihmisyyden normia ja sitä ylläpitävää

visuaalista järjestystä” (emt., 44). Omassa aineistossani ”muiden” pois sulkeminen liittyy vahvasti myös stereotypisointiin: Esimerkiksi musliminaisen esittäminen aktiivisesti toimivana henkilönä, on kokonaan pois suljettu. Sen sijaan musliminainen esitetään lähes poikkeuksetta stereotyyppisesti passiivisena, nurkassa kyyhöttävänä, burkaan verhoutuneena ”mytynä”. (vrt. luku 4.7.6.).

Visuaalinen järjestys on siis aina inhimillisen toiminnan tulosta: ihminen muokkaa, rakentaa ja valitsee kuvansa kohteita, näkökulmia ja esitystapoja. Kuten jo aiemmin todettu, valokuvaaminen on myös aina metonymista (ks. tarkemmin luku 3.3.): kuvaaja valikoi ja rajaa esittämänsä kohteen, valitsemansa ja viime kädessä tuottamansa osan ”todellisuutta”. Unohtaa ei toki sovi, että lehtikuvaajia sitoo osin myös journalistiseen käytäntöön liittyvät julkilausutut ja sanattomat sopimukset, joiden mukaan visuaalinen järjestys lehden sivuille muodostuu ja jotka määräävät, mitä näytetään ja mikä jää näyttämättä. (Seppänen 2002, 35).

3.5. Tutkimuksen empiirinen aineisto

Olen edellä esitellyt ne metodiset lähestymistavat ja välineet, joiden kautta tarkastelen aineistoni niin kielellisiä kuin visuaalisiakin ulottuvuuksia. Metodiset ratkaisut ovat tutkijan valitsemia ja itse tutkija onkin osa tutkimusta. Tämän vuoksi on tärkeää perustella eksplisiittisesti tutkimuksessa tehdyt menetelmälliset ratkaisut ja tulokselliset päätelmät. Seuraavassa esittelenkin aineistoni sekä sen analysointiin liittyviä ratkaisuja.

Diskurssianalyysin tekeminen edellyttää tekstien tulkintaa eli tekstistä esiin nousevien asioiden tarkastelua uudella tavalla sekä todellisuuden tekemistä ymmärrettäväksi, ikään kuin ulkopuolisen näkökulmasta. On muistettava, että näkökulmia on useita ja tutkijan tehtäväksi jää valita oma, tutkimuksensa kannalta relevantti, perusteltu ja kiinnostava näkökulma tutkimuskohteen tarkasteluun. Onnistunut sosiaalisen todellisuuden tulkinta edellyttää aineiston rajojen ylittämistä niin, että tulkinnalla nostetaan aineistosta esiin asioita, jotka jäävät yleensä huomaamatta. (Sulkunen 1997, 21). Ainoita ja oikeita tekstintulkintoja ei siis ole olemassa, sen sijaan on olemassa

paremmin tai huonommin perusteltuja näkökulmia aiheeseen ja aineistoon (Väliverronen 1998, 36).

Omassa tutkimuksessani keskityn siis sekä kielellisiin että visuaalisiin esityksiin eli mediateksteihin, jotka yhdessä tarkasteltuina, toisiaan täydentäen, tuottavat mielenkiintoisia representaatioita tutkittavasta ilmiöstä. Aineistoni perustuu maakuntalehti Keskisuomalaisen uutisointiin koskien Yhdysvalloissa 11. syyskuuta 2001 tapahtuneita terroristi-iskuja. Olen rajannut tarkasteluajanjaksoni 12.9.-26.9.2001 eli kahteen iskujen jälkeiseen viikkoon, alkaen heti iskuja seuranneesta päivästä. Olen kiinnostunut nimenomaan siitä ensireaktion tuottamasta välittömästä eron konstruoinnista, minkä arvaamaton ja ennennäkemätön isku sai aikaan. Vaikka tarkasteluajanjaksoni on ajallisesti lyhyehkö, määrällisesti aineisto on kuitenkin kattava, sillä välittömästi iskujen jälkeen aiheesta uutisoitiin päivittäin sivukaupalla. Aineistoni koostuu tarkastelemani ajanjakson aikana julkaisuista, kyseiseen terrori-iskuun liittyvistä uutisista, joita oli määrällisesti kaikkiaan 65.

Terrori-iskut olivat viikkoja maamme ykkösuutinen kaikissa valtakunnan medioissa. Omaksi aineistolähteekseni valitsin maakuntalehti Keskisuomalaisen, sillä halusin keskittyä tarkastelemaan tapauskohtaisesti, miten ”meidän” ja ”muiden” ero konstruoidaan paikallisessa, maakuntatason lehdessä. Tarkasteluni rajoittuu siis sanomalehti Keskisuomalaisen uutisartikkeleihin, joissa terrori-iskuja käsiteltiin päivittäin useilla sivuilla, monissa yhteyksissä ja eri näkökulmista, kymmenien kuvien, karttojen ja kaavioiden kautta. Analyysini kohteeksi valitsin kaikki ne ulkomaanosaston uutisartikkelit, joissa viitattiin niin eksplisiittisesti kuin implisiittisestikin relevantilla tavalla 11.9.2001 tapahtuneisiin terrori-iskuihin. Paneuduin uutisartikkeleihin ja lehtikuviin yhä uudelleen, ”muiden” diskursseja esiin nostaen ja hahmottaen. Diskurssijärjestyksen muodostumisen myötä, myös toimijoiden ja diskurssien suhde alkoi analyttisesti nousta keskeiseksi tutkinnan kohteeksi.

4. TERRORISTI-IDENTITEETTI SANOMALEHTI KESKISUOMALAISESSA

Media ei heijasta ”objektiivista todellisuutta”, vaan rakentaa erilaisten valinta-, tulkinta- ja määrittelyprosessien kautta diskursseja, jotka representoivat todellisuutta. Jotta todellisuus ei näyttäisi liian kaootiselta ja sattumanvaraiselta, media identifioi ja kontekstoi yksittäiset tapahtumat, jotka tällä tavoin tulevat ikään kuin ymmärrettäväksi yleisölle saaden merkityksen ja sijoittuen kulttuuriseen merkityskarttaan. Median representoidessa todellisuutta, käyttää se symbolista valtaa. Tämä vallankäyttö ilmenee median todellisuuden määrittely- ja merkityksellistämiskamppailussa, jossa valtaa eivät käytä vain toimittajat, vaan myös kaikki ne yhteiskunnalliset toimijat, joilla on pääsy mediajulkisuuteen aktiivisiksi toimijoiksi. Symbolista valtaa media käyttää kahdella tavalla: Ensinnäkin, itse aktiivisena toimijana todellisuutta konstruoiden sekä toisaalta julkisen keskustelun näkökulmia ja osallistujia säädellen. Yhtäläillä media toimii myös toimintakenttänä tai välineenä näille yhteiskunnallisista kysymyksistä kamppaileville ja symbolista valtaa käyttäville eri toimijoille. (Juppi 2004, 82-83.). Seuraavassa paneudun ensinnä median tuottamiin ”muiden” diskursseihin ja toiseksi aineistossa esiintyvään toimijuuteen.

Olen tarkastellut sanomalehti Keskisuomalaisessa esiintyviä, terroristi-identiteettiä tuottavia diskursseja. Kuten aiemmin olen esittänyt ”meidän” ja ”muiden” identiteetit rakentuvat nykypäivänä yhä useammin median representaatioissa. Stuart Hall korostaa erojen merkitystä identiteetin rakentumisessa; ilman eroja ei merkityksiä ole olemassa, koska merkitykset syntyvät ainoastaan dialogissa ”toisen” kanssa. Hallin mukaan erojen merkitseminen on kulttuurin perusta. Toisin sanoen määrittelemme itseämme aina suhteessa ”toiseen”. Esimerkiksi länsimaisuus rakentuu mediassa usein ei-sivistymättömyytenä, ei-islamilaisuutena, ei-köyhyytenä, ei-arabiankielisyytenä jne. (Hall 1999; vrt. Said 1985.)

Näin ollen sanomalehti Keskisuomalaisessa konstruoidun terroristi-identiteetin kannalta on relevanttia hahmottaa yhtäläillä niin ”meidän” kuin ”muidenkin” keskinäiset ja kilpailevat, eri tavoin terroristeja ja terrorismia merkityksellistävät diskurssit. Erittelemäni diskurssit tuottavat toisistaan erottuvia, omanlaisiaan,

representaatioita terroristeista ja sen myötä tarjoavat erilaisia rakennusaineita terroristi-identiteetille. Seuraavassa erittelen sanomalehti Keski-suomalaisen terroristi-identiteettiä koskevat diskurssit. Erottelen toisistaan neljä ”muiden” diskurssia, joiden piirteitä tarkastelen sekä erikseen että toisiin diskursseihin peilaten. Lisäksi analysoin näitä diskursseja suhteessa siihen mitä ja miten ”länneestä” eli ”meistä” on Keski-suomalaisessa kerrottu.

Olen nimennyt terroristi-identiteettiä rakentavat ”muiden” diskurssit seuraavasti: Valtio ja kansallisuus, Uskonto, Konkreettinen terrorismi, Abstrakti ”ääri”. Tarkastelen diskursseja muun muassa ”meitä” ja ”muita” luokittelevien nimeämiskäytäntöjen sekä diskurssien toimijoiden motiiveista, toimintatavoista ja vakuuttelukeinoista esitettyjen tulkintojen kautta. Diskurssit eroavat toisistaan niin tyylillisesti kuin orientaatioidensakin osalta: Muutamissa diskursseissa käytetään värikästä retoriikkaa, metaforia ja analogioita, toisissa taas pitäydytään ”kuivakkaammassa” uutismaisessa asiatekstissä. Tarkoitukseni on seuraavassa osoittaa mahdollisimman tarkasti, millaisista elementeistä terroristi-identiteetin muodostavat diskurssit koostuvat. Tarkastelen myös diskurssien välisiä keskinäisiä suhteita, interdiskursiivisuutta, sekä kriittiselle diskurssianalyysille ominaisesti toimijoiden ja vallan suhdetta sekä näiden kaikkien kietoutumista laajempiin kulttuurisiin merkitysjärjestelmiin.

Diskurssi	Valtio ja kansallisuus	Uskonto	Konkretti terrorismi	Abstrakti ”ääri” terrorismi
Pääpiirteet				
Nimetyt toimijat	”Rosvovaltiot”, nimetyt kansallisuudet ja valtiot; Saudit, Palestiina, Afganistan, Irak, Iran, Egypti, myös valtioiden päämiehet ja yksittäiset terrorismiin syyllistyneet kansalaiset	”Tavalliset” muslimit, Taleban, Talebanien papit, Talebanien henkinen johtaja Mohammed Omar, uskonnolliset johtajat (ääri)islamilaisten terroristit, wahhabilaiset	Osama bin Laden (pääpäily, saudimiljonääri, terrorin kasvot), Taleban (Osama Bin Ladenin suojelijana), Osama bin Ladenin armeija, terroristiverkosto/ -järjestö	Ääriyhmät, ulkomaalaiset riskiryhmät, epämääräinen joukko terroristeja, fundamentaalinen internationaali = löyhä islamilaisten ääriyhmien liitto, radikaali terroristiverkosto, ”kasvoton pelkuri”
Roolihahmo	Tukija, rahoittaja	Yllyttäjä, tukija	Yksilöity paha, ”terrorin ydin” rahoittaja	Abstrakti paha, ”maailmaa uhkaava uusi paha”
Toimijoiden nimetyt toimintatavat	Taleban hallinnon tunnustaminen, myönteinen suhtautuminen iskuihin	Saarnaaminen, yllyttäminen, terrori, kiihkoilu	Rahoitus, organisointi, verkostoituminen, terrori	”Suora/arvaamaton” terrori, soluttautuminen, verkostoituminen, massiivinen terrorismi
Metaforat/ analogiat	Analogia; pörssimaailma (huumekauppa)	Pyhä sota	analogia; Pohjois-Irlanti/Lähi-Itä	Analogia: Pearl Harbour
Metonymiat	Saudiarabialaiset lentäjät, kansalliset henkilötunnukset (Yhdistyneiden arabiemiirikuntien passi, egyptiläinen ajokortti), arabian kieli, rosvovaltiot	Pakistanilaiset mielenosoittajat		
Vakuuttamisen keinot	Kartat, asiantuntijalausunnot, yhteiskunnalliset epäkohdat (naisten ja lasten asema, huumeuutuanto)	Kartat, uskonnolliset epäkohdat (naisten asema, ääri-islamisuus), islamin sotaisuus, jihad	Historia, kartat, asiantuntijalausunnot, puhelinkuuntelutiedot, länsimaiset tiedustelupalvelutiedot	Poliitikkojen lausumat
Lähidiskurssit	Uskonto (arabimaailma)	Valtiot ja kansallisuus (arabimaailma)	Abstrakti ”ääri” (terrorin maailma)	Konkreetti terrorismi (lähin), uskonto, valtiot ja kansallisuus = kietoo yhteen diskurssit, jolloin ”terrorin maailmaan” yhdistyy vahvasti arabimaailman piirteitä

4.1. Valtio ja kansallisuus –diskurssi

Valtio ja kansallisuus -diskurssi representoi terrorismiin yhdistettävät eri kansallisuudet ja valtiot meille vieraina, uhkaavina tai vihollisina, ”muina”. Diskurssin nimetyt päätoimijat ovat tietyt terrorismiin liitetyt valtiot tai kansallisuudet. Toisinaan puhutaan abstraktimmin ”roisto- tai rosvovaltioista”, joilla viitataan Yhdysvaltojen itsensä tekemään maailman valtioiden välisiä suhteita vertailevaan luokitteluun, jolla tehdään ero Yhdysvaltain vihollisvaltioiden ja liittolaisten välille. Roisto/rosvovaltio (engl. rogue state) on Yhdysvaltain hallinnon käyttöön ottama käsite kylmän sodan jälkeen, jonka käyttö on yleistynyt erityisesti George W. Bushin valtakaudella. Yhdysvaltain kansallisessa turvallisuusstrategiassa esitetty roisto/rosvovaltion määritelmä sisältää seuraavat yhteiset piirteet:

- Kohtelevat raa’asti kansalaisiaan ja tuhlaavat luonnonvarojaan hallitsijoidensa henkilökohtaiseksi eduksi
- eivät piittaa kansainvälisestä laista, uhkaavat naapureitaan ja rikkovat tunteettomasti solmimiaan kansainvälisiä sopimuksia
- pyrkivät hankkimaan joukkotuhoaseita ja muuta kehittyntä aseistusta uhaksi tai saavuttaakseen hyökkäyksellä hallitustensa aggressiiviset päämäärät
- tukevat kansainvälistä terrorismia ympäri maailmaa
- hylkäävät perusihmisoikeudet ja vihaavat Yhdysvaltoja ja kaikkea mitä se edustaa (Blum 2002)

George W. Bushin kaudella roistovaltioiksi on nimitetty ainakin seuraavia valtioita: Pohjois-Korea, Irak, Iran, Syyria, Sudan ja Libya. World Trade Centerin iskuja seuranneen vihollisen uudelleen konstruoinnin myötä näiden valtioiden rinnalle nousi myös muita terrorismiin liitettyjä islamilaisia valtioita, kuten esimerkiksi Afganistan ja Pakistan. Uudessa kontekstissa roisto/rosvovaltioksi nimetään uusi uhkaava vihollinen, vaikka sitä ei sellaiseksi alkuperäisessä Yhdysvaltain kansallisessa turvallisuusstrategiassa olisi aiemmin nimettykään. Tällä tavoin roisto toimii metonymiana; se kiteyttää kaikki ne valtiolliset piirteet, jotka esiintyvät potentiaalisina vihollisina ”lännelle”, ”meille” ja jotka katsotaan tärkeäksi esittää ”muista”. Tietyn valtion nimeäminen roisto/rosvovaltioksi saa meidät automaattisesti

ajattelemaan tiettyjä terrorismiin kytkettyjä kansalaisuuksia ja maantieteellisiä alueita. Teemme tulkintoja niin, että tekstissä konstruoitu roisto/rosvovaltio edustaa kaikkea pahaa ja uhkaavaa, vastakohtaa ”meille”. Roistovaltioretoriikassa käytetyn nimeämisen kautta saadaan oikeutus saattaa valtio lainsuojattomaksi, jota vastaan voidaan hyväksyttymmin hyökätä. Yhdysvaltain laatimaa roistovaltio-määritelmää on kritisoitu ankarasti myös siitä, että Yhdysvallat itse täyttää ns. roistovaltioiden kriteerit (Rosvovaltioon kritiikistä ks. Blum 2002, Chomsky 2003). Rosvovaltiot huomioidaan myös sanomalehti Keskisuomalaisen uutisoinnissa: Käsite otetaan ikään kuin annettuna, vaikka se tekstissä lainausmerkein kehystetäänkin.

Jos Yhdysvallat reagoi uuteen terrorihyökkäykseen samalla tavalla kuin esimerkiksi Afrikan lähetystöjensä pommi-iskuihin, laivaston lentotukialuksille on jo annettu käsky siirtyä sellaisiin aseisiin, että ”rosvovaltioiden” ja epäiltyjen terroristien kurittaminen lentohyökkäyksin ja risteilyohjuksin voi alkaa mahdollisimman nopeasti.

Keskisuomalainen 12.9.2001

Aineistossa toistuvasti mainittuja diskurssin toimijoita eli terrorismiin liitettyjä kansallisuuksia ovat muun muassa irakilaiset, iranilaiset, egyptiläiset, saudit ja palestiinalaiset. Valtioista selvimmin on esillä Afganistan, eritoten Taleban hallinnon vallanpitoon (Valtio ja kansallisuus -diskurssi) sekä Osama bin Ladenin suojeleluun (Konkreettisen terrorismin diskurssi) liittyvissä konteksteissa. Myös muut diskurssissa esiin nousseet valtiot tai kansallisuudet esiintyivät ennen kaikkea ikään kuin terrorismin taustavoimana ja roolihahmona; tukijana ja rahoittajana. Tukeminen ilmenee ja konkretisoituu diskurssin toimintatavaksi paitsi iskujen ymmärtämisenä sekä jo ennen iskuja tapahtuneena ”muiden puolelle asettumisena”, joka aineistossa nousee esiin mm. negatiivisissa viittauksissa niihin valtioihin, jotka ovat tunnustaneet Afganistanin Taleban-hallinnon. Diskurssin toimijoiden nimetyille toimintatavoille on tyypillistä paitsi iskujen ymmärtäminen, jopa suora myönteinen suhtautuminen iskuihin.

Irak ja Iran iloitsivat iskuista [otsikko]

Irakin ja Iranin tiedotusvälineissä iloittiin keskiviikkona Yhdysvaltoja vastaan tehdyistä terrori-iskuista...

Keskisuomalainen 13.9.2001

Tosinaan viitataan myös valtioiden sisäisiin suhteisiin korostettaessa eroa ”meidän” ja ”muiden” välillä kuten seuraavasta lainauksesta ilmenee. Yhdysvaltoja tukeva Iranin presidentti toimii hyväksytysti asettuessaan ”meidän” puolelle tuomitsemalla terrorismi-iskut. Hänet myös määritellään ”uudistusmieliseksi” vastakohtana konservatiiviselle iranilaismedialle, joka arvostelee Yhdysvaltoja. Mielestäni uutinen tuo selkeästi esiin eron tekemisen merkityksen: Yhdysvaltoja tukevat ovat ”meidän” puolella; he ovat uudistusmielisiä ja omaavat oikean moraalitajun tuomitessaan iskut. ”Muita” edustaa puolestaan konservatiivisuus ja Yhdysvaltain arvostelu.

Konservatiivisissa iranilaislehdissä kirjoitettiin, että Yhdysvallat joutui nyt maksamaan Israelin tukemisesta. Iranin uudistusmielinen presidentti Mohammad Khatami puolestaan tuomitsi hyökkäykset.

Keskisuomalainen 13.9.2001

Toisaalta valtio ja kansallisuus –diskurssissa haetaan oikeutusta vastaiskujen kohdistamiseksi tiettyihin valtioihin kuten seuraavasta esimerkistä ilmenee. Yhtäältä, kun pohditaan, ketä tai mitä vastaan mahdolliset vastatoimet tulisi suunnata, niin samalla jo seuraavassa lauseessa ikään kuin puolivahingossa vastataan kysymykseen liittämällä vihollinen tiettyihin maihin, niin Afganistaniin kuin Saudi-Arabiaankin. Diskurssille onkin sangen tyypillistä ”rosvovaltioiden” välille tuotettu keskinäinen solidaarisuus, joka ilmenee niin, että ”muihin” viittaava kansallisuus tai valtio esiintyy usein samassa lauseyhteydessä yhdessä toisen ”muuksi” tuotetun kansallisuuden tai valtion kanssa (ks. esim. aiempi lainaus ”Irak ja Iran iloitsivat iskuista”). Tämä edelleen osaltaan vahvistaa ajatusta terrorismia harjoittavien ”muiden” valtioiden ja kansallisuuksien uhkaavasta verkostosta, johon ”me” emme kuulu.

Keskiviikkoiltaan mennessä ei vielä tiedetty, ketä tai mitä vastaan kostotoimet olisi suunnattava. Afganistanissa asuva saudimiljonääri, Osama bin Laden, on yleisen käsityksen mukaan vastuussa terroriteoista.

Keskisuomalainen 13.9.2001

Yhdysvaltain presidentti George W. Bush on nimennyt Afganistanissa piileskelevän saudiarabialaissyntyisen Osama bin Ladenin Yhdysvaltain tiistaisten terrorismi-iskujen pääpääillyksi.

Keskisuomalainen 16.9.2001

Diskurssin pääpiirteistä erityisen vahvasti nousevat esiin erilaiset vakuuttamisen keinot, joilla diskurssin nimettyjä toimijoita demonisoidaan sekä samalla Yhdysvaltain vastahyökkäyksen oikeutusta perustellaan. Eräänä merkittävänä vakuuttamisen keinona toimivat asiantuntijalausunnat sekä asiantuntijalähteisiin vetoaminen, kuten seuraavassa esimerkissä, joka havainnollistaa, että ”Suomessakin herättiin tiedostamaan tiettyjen kansallisuuksien olevan toisia suurempi riski maamme turvallisuudelle”. Lainauksessa tuotetaan pelkoa representoimalla riskiryhmä ensinnäkin abstraktiksi, kaikkialle levittäytyväksi uhaksi viitaten ulkomaalaisten riskiryhmien seurantaan (ks. tarkemmin abstrakti ”ääri” -diskurssi), toiseksi taas uhka konkretisoidaan viittaamalla riskiryhmän liittyvän epäilyihin kansallisuuksiin, joita ei kuitenkaan tarkemmin nimetä tai eritellä. Tässä kontekstissa ”terrori-iskuista epäillyt kansallisuudet” toimii ikään kuin käänteisenä metonymiana saattamalla kokonaisuuden edustamaan tiettyä osaa. Lainauksessa kokonaisuus (=terrori-iskuista epäillyt kansallisuudet) edustaa siis sitä osaa, joka koostuu terroristi-uutisointiin liitetystä kansallisuuksista. Näitä kansallisuuksia ei siis ole erikseen nimetty, mutta kuitenkin ikään kuin itsestään selvästi annetaan ymmärtää, että lukijat tulkitsevat ne tietyiksi terrori-isku uutisoinnin yhteydessä jatkuvasti esiin nostetuiksi ja tuotetuiksi, ”meistä” eroaviksi ja ”meitä” uhkaaviksi, ”muiksi” kansallisuuksiksi.

Suomen rajavartiolaitos tehosti Yhdysvaltain terrori-iskujen jälkeen ulkomaalaisten riskiryhmien seurantaan. Rajavartiolaitoksen apulaispäällikkö Jaakko Smolander ei halunnut tarkemmin määritellä, mitä riskiryhmät ovat, mutta antoi ymmärtää niiden liittyvän terrori-iskuista epäilyihin kansallisuuksiin.

Keskisuomalainen 13.9.2001

Yksittäisiin valtioihin tai kansallisuuksiin kohdistuvana keskeisenä Yhdysvaltain vastahyökkäyksen hyväksynnän vakuuttamisen keinona toimii puolestaan eri tavoin toteutettu Afganistanin demonisointi. Tällöin esiin nostetaan usein taleban hallinnon toiminta kuten esimerkiksi talebanien organisoima huumekauppa sekä yhteiskunnalliset epäkohdat kuten lasten ja naisten heikko yhteiskunnallinen asema (ks. tarkemmin naisista ja lapsista diskurssien toimijoina, luku 4.7.6.).

Vaikka sotaa ei tulisikaan, naiset elävät helvetissä [otsikko]

Afganistanin asukkaiden kannalta surullisinta on se, että vaikka Yhdysvallat yhtäkkiä peruisi sotilaallisen kostoiskunsa, ei se muuttaisi ihmisten arkea juuri lainkaan. Miljoonia uhkasi yhä nälänhätä, ja erityisesti naiset eläisivät edelleen täysin ihmisarvotonta elämää.

Nyky-Afganistanissa naisia ei kerta kaikkiaan ole olemassa. He ovat pieniä, äänettömiä myttyjä, joiden ainoa tehtävä on pysyä hengissä sen verran, että he pystyisivät synnyttämään lisää miehiä.

Keskisuomalainen 24.9.2001

Vaikka naiset ja lapset on konstruoitu diskurssin näkyvimmissä ja useimmiten toistuviksi uhreiksi, toisinaan yhteiskunnalliset epäkohdat ulottuvat koskettamaan kuitenkin myös ”tavallisia” kansalaisia. ”*Afganistanissa radiokin on etuoikeus*” (katso sivu XX) otsikoitu uutinen laajentaa eriarvoisuuden tarkastelun tavallisiin afgaaneihin samalla alleviivaten länsimaalaisen ihmisen ylemmyyttä suhteessa *muihin*. Uutinen konstruoii afganistanilaisen tiedonvälityksen propagandistiseksi ja subjektiiviseksi sisältäen *uskonnollisia käskyjä, poliittista propagandaa ja uusia sotilaallisia rajoituksia*, kun taas länsimainen tiedonvälitys nähdään kriitikittömästi oikean ja objektiivisen tiedon välittäjänä. Etuoikeutettuja ovat puolestaan ne afgaanit, jotka ensinnäkin ylipäätään omistavat radion *keskiaikaisessa yhteiskunnassa*. Toiseksi edelleen vieläkin etuoikeutetumpi ryhmä on se osa kaupunkilaisista, joka käyttää radioitaan ulkomaisten asemien kuunteluun. *Meille* sitä vastoin radio on itsestäänselvyys, vaikkakin itse tiedotusvälineenä jopa jo hieman ”vanhanaikainen” (vrt. Afganistanissa etuoikeus) kuten myös *meidän* välittämä tieto on ”oikeaa tietoa”, jota välitämme myös *muille* heidän yleismaailmallista sivistystä laajentaaksemme. Toisin sanoen länsimaat konstruoidaan ”oikean” ja objektiivisen tiedon välittäjiksi ja vastaanottajiksi sekä näin ollen tässäkin suhteessa etuoikeutetuimmiksi ja *muuta* paremmiksi. Lisäksi pidetään itsestään selvänä, paitsi länsimaalaisen tiedon objektiivisuutta, mutta myös sitä, että afgaanit *muiden* edustajina ylipäätään haluavat saada länsimaisten tiedotusvälineiden välittämää ja konstruoimaa tietoa maailman tapahtumista.

BBC:n johtajan mukaan BBC:n lähetykset ovat hyvin merkittävä tiedonlähde Afganistanissa, missä ei ole televisiota eikä kansallisia sanomalehtiä.

Keskisuomalainen 21.9.2001

Diskurssissa operoidaan myös talouden kielellä vakuutettaessa lukijaa maiden vaarallisuudesta. ”Rosvovaltioiden” taloudellinen vaihto ei perustu länsimaissa hyväksytyihin perustuotteisiin, vaan vaarallisina ja epäilyttävinä pidettyihin kuten huumeisiin. Seuraava esimerkki on diskurssissa voimakkaalla merkityslatauksella varustettu analogia, joka liittyy Afganistaniin ja sen Taleban hallinnon organisoimaan huumekauppaan. Tässä yhteydessä Afganistanin huumemarkkinat rinnastetaan perilänsimaisina pidettyihin osakemarkkinoihin.

Afganistanin kriisi sotkee maailman heroiinimarkkinat [otsikko]

...95 prosenttia Afganistanista on talebanien hallinnassa. Talebanien hengellisen johtajan, mullah Mohammed Omarin mukaan oopium-unikon viljely on islamin oppien vastaista. Huumelaboratorioita on viime aikoina poltettu ja kieltoa uhmanneita viljelijöitä pidätetty.

Viime vuoteen asti Afganistan oli maailman suurin heroiinin tuottaja.

...Huumekasvien viljely on työvoimavaltaista ja levitti rahaa ympäristöön. Nyt, kun se on kielletty, sadattuhannet ihmiset ovat menettäneet työpaikkansa ja liittyneet niihin pakolaisiin, jotka pakenevat Afganistanin kuivuutta, köyhyyttä ja nälänhätää.

...Asiantuntijat odottavatkin, että nyt talebanit antavat heroiinin hintojen nousta maailmanmarkkinoilla, kun ne ovat painuneet viime vuosina alas juuri talebanien massiivisen tuotannon ansiosta.

Keskisuomalainen 23.9.2001

Edellinen esimerkki on sisällöltään melko ristiriitainen. Toisaalta talebanien hallinto on toiminut väärin viedessään elinkeinon huumeiden viljelijöiltä ja sen seurauksena ajanut heidät köyhyyteen ja nälänhätään. Toisaalta se on toiminut länsimaisen oikeustajun ja ajattelutavan mukaan oikein, sillä huumeidenviljely on paheksuttavaa ja rikollista toimintaa. Talebanien toiminta demonisoidaan kuitenkin viimeistään, kun analogia antaa ymmärtää talebanien keplottelevan ja keinottelevan huumemarkkinoilla tuotteen hinnannousua odottaen osakekeinottelijoiden tapaan.

Valtio- ja kansallisuusdiskurssissa esiintyy myös eri kansallisuuksia edustavia metonymioita, joiden avulla jokin kansallisuuden piirre tai osa saadaan edustamaan koko kansallisuutta. Metonymioilla pyritään ohjaamaan lukijoiden tulkintoja. Metonymioina tässä diskurssissa toimivat muun muassa terroristien kansallisuuden todistamiseen liittyvät symbolit kuten ajokortti tai passi sekä arabiankieliset ohjekirjat. Niiden esittämisen myötä lukijan oletetaan muodostavan tietyn kuvan siitä, mitä kansallisuutta terroristit edustavat ilman, että näitä kansallisuuksia

varmuudella sanotaan ääneen. Tässä tapauksessa metonymiat samanaikaisesti tuottavat stereotyyppisiä tiettyjen kansallisuuksien edustajista: stereotyyppin ”toimiessa” arabiankielistä tai tietyn maan ajokortilla tai passilla varustettua ihmistä voidaan pitää potentiaalisesti vaarallisena turvallisuuden ja länsimaisen elämäntavan kannalta.

FBI löysi Loganin lentokentän pysäköintialueelta myös terroristeiksi epäiltyjen henkilöiden käyttämän auton, jossa bostonilaislehden mukaan oli arabiankielisiä lentokoneen ohjekirjoja. Autolla liikkuneet kaksi henkilöä olivat veljeksiä, jotka liikkuivat CNN:n Bostonin toimiston päällikön mukaan Yhdistyneiden Arabiemiraattien passeilla.

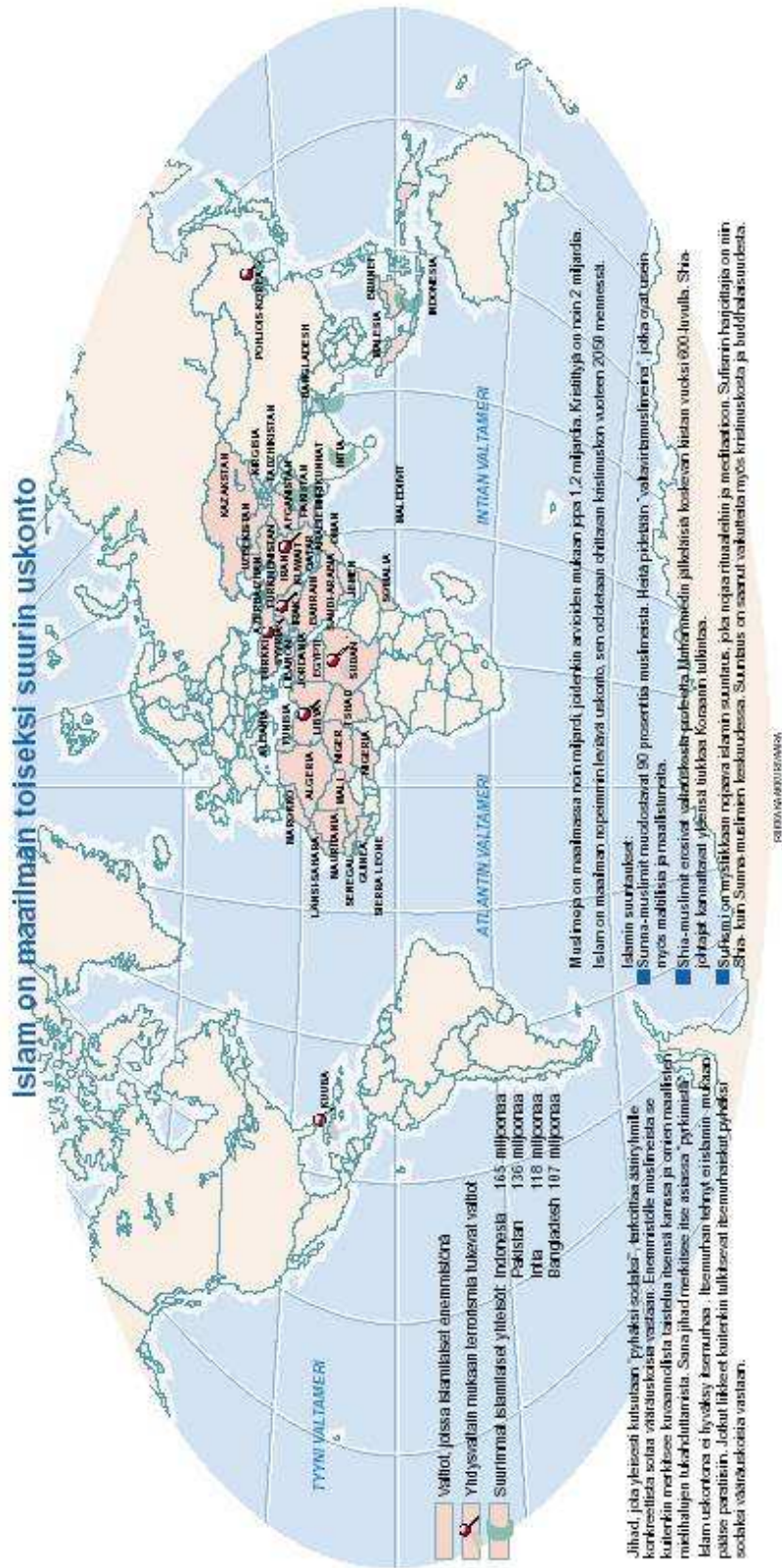
Keskisuomalainen 13.9.2001

4.2. Uskonto -diskurssi

Valtio- ja kansallisuus –diskurssin tavoin myös uskonto –diskurssissa rakennetaan kulttuurisille peloille ja erilaisuuksille perustuvaa uhkakuvaa terroristista. Molemmat diskurssit yhdistävät terrorismiin tyypillisiä kulttuurisia, pikemmin arabimaailmaan kuin yksinomaan terrorimaailmaan yleisesti liitettyjä piirteitä. Uskonto-diskurssissa islam kytetään niin uskontona kuin merkittävänä yhteiskunnallisena vaikuttajanakin hyvin korostetusti terrorismiin. Islam representoidaan sotaisana, kristinuskoa uhkaavana ja pelottavana, fundamentaalisenä voimana. Näkyvimmin islamista nostetaan esiin uskonsota Jihad, hunnutetut naiset, naisten asema sekä papiston suuri merkitys ja vaikutusvalta.

Valtio- ja kansallisuus –diskurssin sekä uskonto –diskurssin interdiskursiivisuus ilmenee oivasti myös oheisesta Keskisuomalaisen ulkomaan uutisosastollaan 14.9.2001 julkaisemasta kartasta. Kartta kytkee kärjistetyksi terrorismiin niin islamin kuin Yhdysvaltain vihollisvaltiot samalla näkyvästi konstruoiden niiden yhteneväisyyden. Karttaan on merkitty ensinnäkin ne valtiot, joissa islam on pääuskonto, toiseksi Yhdysvaltain mukaan terrorismia tukevat valtiot sekä kolmanneksi suurimmat islamilaiset yhteisöt. Kartta tuottaa vahvaa kuvaa islamin ja terrorismin yhtäläisyyksistä.

Myös kartan otsikko on uhkaavan puhutteleva: ”*Islam on maailman toiseksi suurin uskonto*” ja kuvateksti luo islamista uhkaa maailman nopeimmin leviävänä uskontona, joka tulee lähitulevaisuudessa ohittamaan myös kristinuskon. Tämän lisäksi kartan yhteydessä viitataan Jihadiin, muslimien pyhään sotaan. Kartta siis paitsi yhdistää islamin ja terrorismin, korostaa se myös islamin globaalia uhkaa ”*toiseksi suurimpana ja nopeimmin leviävänä uskontona*” kristilliselle länsimaailmalle.

Terrorismin ja islamin uskon liittoa pönkitetään myös 22.9.2001 julkaistussa artikkelissa, jonka otsikko kuuluu; ”Terrorin uskonnollinen pohja on wahhabilaisuus”. Tekstissä konstruoidaan wahhabilaisuus itsestään selvästi niin ääri-islamilaisten kuin myös ylipäättään kaikkien terroristien harjoittamaksi uskonnoksi. Wahhabilaisuuteen liitetään ja siitä nostetaan esiin kaikki ne negatiiviset ja erityisesti länsimaalaisittain paheksuttavat seikat kuten tiukoin normitettu Allahin palvonta, käyttäytyminen ja eritoten naisten syrjintä. Myös seksuaalisuus nostetaan artikkelissa negatiivissävytteisesti esiin homoseksuaalisuuteen ja pornoon viittaamisen kautta.

Terrorin uskonnollinen pohja on wahhabilaisuus [otsikko]

...

Rukouksessa sai esiintyä vain Allahin nimi...Tupakkaa ei saanut polttaa...Partaa ei saanut ajaa...Naisten oli käytettävä huntua... Naiset ovat hyödyllistä käyttöomaisuutta, jota säilytetään varkaiden pelossa haaremeissa eli suljetuissa paikoissa.

...

Erityisen hankala suhde wahhabilaisilla on seksuaalisuuteen. Kun naisista ei koskaan voi nähdä muuta kuin silmät, poikakaverien rakastaminen, käsi kädessä kulkeminen ja nurkissa suukotteleminen on yleistä.

Pidin luonnikkaana FBI:n tutkijoiden kuvausta siitä, miten muuan terrori-iskujen lentäjistä oli käynyt olkapäät kyyryssä useita kertoja pornovideokaupassa, pyöritellyt nauhalaatikkoja ja poistunut aina ostamatta mitään.

Keskisuomalainen 22.9.2001

Toisaalta edelleen samassa artikkelissa muistutetaan, että wahhabilaisuus ei ole yksin paha, sillä se on myös USA:n liittolaisen, Saudi-Arabian, sekä Qatarin valtionuskonto. Kuten jo aiemmin mainittu, Saudi-Arabia on niin Yhdysvaltojen perinteinen liittolainen kuin myös muslimivaltio, minkä vuoksi Saudi-Arabia esiintyykin varsin ristiriitaisesti uutisoinnissa. Jos terrorismiin liittyvä uutinen sisältää jonkin negatiiviseksi tulkittavan kytköksen Saudi-Arabiaan, pyritään se usein selittämään Saudi-Arabialle myönteisemmässä valossa kuten esimerkiksi oheisesta lainauksesta käy ilmi; wahhabilaisuus saudi-arabialaisten harjoittamana ei ole liitettävissä terrorismiin, toisin kuin muiden harjoittamana se on.

Kaikki tämän suuntauksen kannattajat eivät kuitenkaan hyväksy terroritekoja: kannattaa muistaa, että wahhabilaisuus on Saudi-Arabian ja Qatarin valtionuskonto.

Keskisuomalainen 22.9.2001

Uskonto-diskurssissa toimijat ovat keskeisessä asemassa. Islam kytetään kuten edellä wahhabilaisuuden harjoittajiin, myös eritoten Talebenien hallintoon, sen papistoon ja johtajiin. Osassa uutisista viitataan Talebanien hengelliseen johtajaan, Muhammed Omariin, lähinnä papiston kokoonkutsujan roolissa. Uskonto –diskurssissa ”tavalliset” muslimit pääsevät esiin lähinnä visuaalisissa representaatioissa, kuvissa, joissa heidät tyypillisesti kuvataan aggressiivisesti mielenosoittajamassaksi Yhdysvaltoja vastaan tai vaihtoehtoisesti kuvat representoivat heidän rukoushetkiään. (ks. enemmän yksittäisistä, ”meidän” ja ”muiden” toimijoista luku 4.7.).

Siinä missä uskonto –diskurssin toimijat konstruoidaan negatiivisissa, Yhdysvaltoja arvostelevissa tai vastustavissa merkityksissä ja konteksteissa, Yhdysvaltain presidentti, George W. Bush, puolestaan esiintyy usein aktiivisena toimijana, jolla on myös puhevaltaa, jota hän käyttää usein puhuessaan rauhan puolesta ja rasistista väkivaltaa vastaan. Bushin lisäksi aineistossa rauhan puolestapuhujaksi nostettiin myös länsimaisen katolisen kirkon ikoni, Paavi, joka omasta puolestaan vetosi rauhanomaisen ratkaisun saavuttamisen puolesta. Näin ollen rauha ja kristillisyyt liitettiin yhteen ja toisaalta käänteisesti taas sotaisuuden yhdistäminen islamiin vahvistui. Yhdysvallat siis konstruoidaan sivistysvaltiona, joka hillitsee uskonvihaa ja tuomitsee kostohyökkäykset – samalla kuitenkin itse valmistellen sotilaallista kostoiskua Afganistaniin. Myös FBI esiintyy asiantuntijana ja auktoriteettina, jonka antirasistisen kannan esiin nostaminen osaltaan vakuuttaa lukijaa niin, että länsimaalainen poliisi on oikeudenmukainen ja hyvän puolella.

USA hillitsee uskonvihaa [otsikko]

Yhdysvaltain viimeviikkoisten terroritekojen vastareaktio uhkaa kääntyä vihaksi kaikkia uskonnollisia ja rodullisia erityisryhmiä kohtaan. Presidentti George W. Bush on tuominnut kostohyökkäykset ja vaatii rasistisen väkivallan lopettamista. Liittovaltion poliisin FBI:n johtaja Robert Mueller julisti, että viranomaiset eivät aio sietää vainoja.

Keskisuomalainen 19.9.2001

Paavi vetosi lauantaina konfliktien rauhanomaiseen ratkaisuun puolesta aloittaessaan kuusipäiväisen matkansa.

- Erimielisyyksiä ei pitäisi ratkaista turvautumalla aseisiin, vaan rauhanomaisten neuvottelujen ja vuoropuhelun kautta, paavi sanoi laskeuduttuaan Kazakstanin pääkaupungin Astanan lentokentälle.

Keskisuomalainen 23.9.2001

Kaiken kaikkiaan islam on konstruoitu vihamielisenä, sotaa lietsovana ja uhkaavana uskontona, jonka papisto käyttää hyväkseen rukoushetkeä ja kehottaa kansalaisiaan pyhään sotaan. Länsimaisessa retoriikassa puolestaan korostetaan rauhanomaisia lähestymistapoja kansalaisia hilliten, kutsuen ja vedoten. Islamin sotaisuus ja eron tekeminen ”rauhaa rakastavaan” länsimaailmaan ilmenee myös ”tavallisten ihmisten” konstruoinnissa. Länsimaalaiset edustavat usein ”normaaliutta”, ”maailmaa” ja niitä jaettuja kristillisiä arvoja, joita edellä esiteltiin. ”Tavallisina” kansalaisina he esiintyvät rauhanomaisina ja oikeudenmukaisina toimijoina marssien rauhan puolesta, sotaa vastaan. ”Tavalliset” muslimit puolestaan pääsevät useimmiten esiin kuvissa, jotka esittävät aggressiivisesti länsimaailmaa (ja rauhaa) vastustavia mielenosoituksia (ks. tarkemmin toimijoista 4.7.5.).

Vaikka rauhanmarssit ovat suunnattu Yhdysvaltojen mahdollisia kostoiskuja vastaan, niiden uutisointi välittää myös kuvaa ”tavallisesta länsimaisesta ihmisestä” kontrastina sotaisaan ja mielenosoituksissa aggressiivisesti esiintyvään ”tavalliseen muslimiin”.

Toisaalta uutisointi siis korostaa länsimaalaisia rauhaa rakastavina ja heidän hallintoaan demokraattisena, yhtäältä se kuitenkin samalla antaa hyväksynnän terrorismin vastaisille iskuille pitäen niitä ikään kuin välttämättömänä pahana maailman tolalle saamiseksi. Lähes poikkeuksetta lehdessä esiintyvät islamilaiset mielenosoittajat ovat pakistanilaisia, jotka näissä kuvissa toimivat ikään kuin laajemmassa mielessä metonymioina kaikille muslimeille.

Tuhannet ääri-islamilaiset mielenosoittajat ympäri Pakistania osoittivat mieltään hallituksen päätökselle auttaa Yhdysvaltoja terrorismin vastaisessa sodassa.

Keskisuomalainen 22.9.2001

Pakistanissa toimivat islamilaiset ryhmät kiihdyttivät keskiviikkona mielenilmauksiaan maan johtoa ja länsimaalaisia vastaan. Pakistanilaisessa Punjab Post –lehdessä julkaistussa vetoomuksessa luvattiin noin 40 000 markan tapporaha jokaisesta amerikkalaisesta. Maksajataho ei vetoomuksesta selvinnyt. Poliisit sulkiivat lehden toimituksen ja pidättivät toimittajat.

Keskisuomalainen 20.9.2001

Uskonto-diskurssissa roolihahmo näyttäytyy sekä yllyttäjänä että tukijana Yhdysvaltain vastaisessa pyhässä sodassa tai ainakin *muslimien yhteisrintamassa Yhdysvaltoja vastaan*. Diskurssin toimijoiden -lähinnä Talebanin papiston, islamilaisen maailman edustajina- toimintatavat representoidaan niin ikään usein fundamentalistisina, sotaisina ja uhkaavina kiihkoilevina ja yllyttävinä. Vastaavasti lännen uskonnolliset toimintatavat ilmenevät ”maailman rauhan puolestapuhumisena.” Seuraavista lainauksista ilmenee, kuinka Talebanin toimintatapa on representoitu uskonnollisena kiihkoilevana ja yllyttävänä. Taleban johtajat ja papisto *käyttävät hyväkseen* rukoushetkeä sotaisaan kiihotukseen ja *kehottavat* muslimeja yhteiseen taisteluun islamin puolesta Yhdysvaltoja vastaan.

Papisto käytti hyväkseen perjantain rukoushetkeä ja kehotti kaikkia maailman muslimeja yhteisrintamaan Yhdysvaltoja vastaan

Keskisuomalainen 15.9.2001

Taleban-johtajat ovat kuitenkin kehottaneet ihmisiä jäämään taistelemaan maansa ja islamin puolesta.

Keskisuomalainen 16.9.2001

Länsimaat, ja erityisesti Yhdysvallat, on puolestaan konstruoitu maltillisiksi, rauhanomaisiksi ja demokraattisiksi. Seuraavan lainaus korostaa islamilaiselle fundamentaalille kulttuurille vastakohtaiseksi konstruoitua länsimaista demokratiaa ja oikeudenmukaisuutta, jossa äänestetään, yhteisesti *hyväksytään* ja yhteisen päätöksenteon seurauksena *annetaan valtuudet*. Kehottamisen ja kiihottamisen sijaan Yhdysvaltain presidentti *kutsuu* kansalaisiaan. Länsimaisen kristillisen maailman rukous- ja muistotilaisuus representoidaan päivän juhlavana *huipennuksena*, eikä kuten rukoushetki Taleban-lainauksessa papiston manipulatiivisena keinona saada muslimit yhteisrintamaan Yhdysvaltoja vastaan.

Sotatoimet hyväksyttiin äänin 98-0 [otsikko]

- George W. Bush sai valtuudet sotilasiskuihin, reserviläisiä kutsutaan palvelukseen”
[alaotsikko]

Yhdysvalloissa vietettiin perjantaina kansallista surupäivää. Päivän vietto huipentui Washingtonin kansalliskatedraalissa pidettyyn rukous- ja muistotilaisuuteen.

...

Bush vakuutti Yhdysvaltain rauhantahtoa, mutta muistutti, että ”kansakunta on kiivas, kun se suututetaan” – Vakuutan teille, te ette ole yksin, hän lohdutti uhrien omaisia.

Kirkossa kuultiin isänmaallisia virsiä ja vakuuteltiin Amerikan vahvuutta sekä yhtenäisyyttä.

–Rakkaus on vahvempi kuin viha, muistutti pastori Jane Holmes Dixon, Washingtonin episkopaalikirkon piispa.

Keskisuomalainen 15.9.2001

Islamin sotaisuus konstruoidaan käänteisesti myös liittämällä kristinuskoon rauhantahtoisuus ja rakkaus. Uskonnollisessa diskurssissa islamilaisten maiden halu antaa tukea toisilleen tai toimia yhdessä koetaan uhkaksi ja sotaisaksi, kun taas Yhdysvaltain yhteydessä yhtenäisyys sekä tuki ja lojaalisuus omalle kansalleen nähdään hyveenä samoin kuin muiden länsimaiden liittoutuminen keskenään ja tuen tarjoaminen Yhdysvalloille.

Uskonto –diskurssi operoi myös lähitoimijoiden kautta nostaessaan esiin Keski-Suomessa asuvat muslimit: Keskisuomalainen kertoo kysyneensä haastattelua Jyväskylän muslimiyhteisöltä, joka ei kuitenkaan halunnut haastattelua antaa. Keskisuomalainen otsikoi tapauksen: ”*Jyväskylän muslimit eivät halua julkisuutta*” (15.9.2001). Haastattelun tivaaminen Suomessa asuvilta muslimeilta kuulostaa hieman

kyseenalaiselta ja leimaavalta: vai onko uskonto ja etninen tausta riittävä peruste, kun halutaan kannanottoa iskuihin. Jos esimerkiksi katugallupiin haastatellaan ns. kadunmiehiä, ”meidän” tavallisia toimijoita, saattaa joukossa olla eri uskontoja harjoittavia ihmisiä ilman, että se edes tulee julki. Haastattelupyynnön luonne kuitenkin muuttuu, jos haastattelun kohteeksi halutaan nimenomaan muslimiyhteisö ja oletetaan, että heillä on yhteinen kanta terrori-iskuihin, joihin heidät rasisen leimaavasti yhdistetään uskonnon ja etnisyyden kautta. Yhdeltäkään kristityltä yhteisöltä tuskin kysytään mielipidettä maailman konflikteista ainoastaan sillä perusteella, että konfliktin toinen osapuoli sattuu tunnustamaan samaa uskontoa.

Diskurssissa Taleban representoidaan uskonnon kautta useimmiten joko viittaamalla sitä johtavaan papistoon tai niin, että se saa etuliitteen ”ääri-islamilainen”. Talebanin yhteydessä nostetaan esiin useassa kontekstissa myös pyhä sota, Jihad, jota käytetään ennen kaikkea metaforisena pelotteena länsimaille sekä islamin sotaisuuden korostajana. Tekstissä Jihad esiintyy uhkana, jonka julistamista Taleban pohtii ja jonka uhka ikään kuin jatkuvana pelotteena leijuu ilmassa. Jihadin esille nostaminen on myös yksi lisäkeino korostaa islamin sotaisuutta.

Taleban pohtii pyhän sodan julistamista USA:ta vastaan [otsikko]

Afganistanin Taleban-liikkeen papisto oli tiistaina kokoontumassa Kabuliin kokoukseen, jossa käsitellään terrori-iskuista epäillyn Osama bin Ladenin kohtaloa ja mahdollisen pyhän sodan julistamista Yhdysvaltoja vastaan.

...Aiemmin Afganistania hallitsevan ääri-islamilaisen Talebanin varajohtajan mullah Mohammad Hasan Akhondin kerrottiin ilmoittaneen pyhän sodan aloittamisesta.

...-Jos Amerikka hyökkää koteihimme, kaikkien muslimien ja ennen muuta afganistanilaisten on ryhdyttävä pyhään sotaan, Akhond oli sanonut radiolähetyksessä Talebanin uutistoimiston Bakhtarin mukaan.

... Ääri-islamilaiset johtajat eri puolilla maailmaa kehottivat tiistaina kannattajiaan olemaan liittoutumatta Yhdysvaltojen kanssa. Yksi Hamas-järjestön uskonnollisista johtajista, sheikki Hamed Bitawi, sanoi Yhdysvaltojen puolelle asettuvien olevan pettureita.

Keskisuomalainen 19.9.2001

Pyhän sodan metaforisointi ja sen kautta koko islamin sotaisuuden korostaminen puolestaan toimii uskonto –diskurssin eräänä keskeisenä vakuuttamisenkeinona, jolla islam yhdistetään terrorismiin ja demonisoidaan. Muina vakuuttamisenkeinoina toimivat valtio- ja kansallisuus –diskurssissa esitelty naisten heikon aseman esille

nostaminen ja sen yhteys islamiin (ks. enemmän luku 4.7.6.) sekä ääri-islamilaisuuden negatiivinen korostaminen (ks. luku 4.4.). Myös kappaleen alussa esitelty kartta otsikolla ”Islam on maailman toiseksi suurin uskonto” vakuuttaa osaltaan lukijaa islamin uhkasta ja yhteydestä terrorismiin.

4.3. Konkreettinen terrorismi -diskurssi

Edellisissä diskursseissa (valtio- ja kansallisuus –diskurssi sekä uskonto –diskurssi) ”meidän” ja ”muiden” välinen ero konstruointiin uskonnollis-kulttuurisin ja kansallisin perustein, kun taas konkreettisen terrorismin diskurssissa painottuu terroristin konkreettinen nimeäminen ja osoittaminen; diskurssissa ”vihollinen” on nimetty ja sille on annettu kasvot.

Diskurssissa on kaksi keskeistä toimijaa; iskujen päätekijä ja rahoittaja, Osama bin Laden, sekä Taleban ensisijaisesti bin Ladenin suojelijan roolissa. Sen sijaan itse iskujen tekijät nimettiin yleisesti ja yksinkertaisesti terroristeiksi tai – halutessa korostaa Osama bin Ladenin osallisuutta ja syyllisyyttä - bin Ladenin johtamaksi terroristijärjestöksi tai –verkostoksi sekä ”bin Ladenin armeijaksi”. Sen sijaan myöhemmin lehdistössä voimakkaasti esiin nostettu, niin ikään Osama bin Ladenin johtamaksi esitetty, al Qaeda –niminen terroristiverkosto ei ollut heti iskujen jälkeen vielä kovinkaan merkittävästi esillä terrorismiuutisoinnissa, vaan sen merkitys eräänä terrorismin ytimenä korostui vasta, kun iskuista oli kulunut useampi viikko aikaa. Aineistossani al Qaedaan viitattiin vain muutamaan otteeseen lähinnä bin Ladenin ”salaisena organisaationa”.

Uskonto –diskurssissa Taleban representoitiin islamin kautta, kun taas konkreettisen terrorismin diskurssissa Taleban representoidaan terrorismin sekä erityisesti Osama bin Ladenin suojelijana ja tukijana. Osama bin Laden ja Taleban muodostavat tiiviin kaksikon, joka esiintyy lähes poikkeuksetta yhdessä siinä kontekstissa, jossa terrorismi-iskujen syllistä nimetään.

Tutkimukset viittaavat yhä vahvemmin siihen, että terrori-iskujen taustavoima on Osama bin Laden, mahdollisesti myös Taleban. Afganistania hallitsevan Talebanin rikos on ainakin se, että se on suojellut bin Ladenia ja tarjonnut tälle toimintavapauden.

Keskisuomalainen 15.9.2001

Pakistan ilmoitti lähettävänsä maanantaina neuvotteluvaltuuskunnan Afganistaniin viimeisenä yrityksenä saada maata hallitseva Taleban-liike karkottamaan Yhdysvalloissa terrori-iskuista pääepäillyksi nimetty Osama bin Laden ja välttämään näin Yhdysvaltain mahdollinen vastaisku.

Keskisuomalainen 17.9.2001

Afganistanin vuoristovaltiota hallitseva Taleban-liike sai tiistaina koko maailman pidättelemään henkeään, kun epätietoisuus Yhdysvaltialaisen terrori-iskuista epäillyn saudimiljonääri Osama bin Ladenin kohtalosta jatkui.

Keskisuomalainen 19.9.2001

Talebania vaaditaan joko luovuttamaan Osama bin Laden Yhdysvalloille tai karkottamaan hänet kokonaan Afganistanista. Taleban konstruoidaan Osama bin Ladenin suojelijana ja piilottelijana ja näin ollen myös itsessään Yhdysvaltojen ja ”koko maailman” vihollisena, kuten edellisestä lainauksesta käy ilmi: Taleban-liike sai tiistaina *koko maailman pidättelemään henkeään.*

Talebanin runsaasta esilläolosta huolimatta konkreettinen terrorismi –diskurssi henkilöityy ennen kaikkea Osama bin Ladenin, joka nimetään niin terrorismin ytimeksi kuin sen kasvoiksikin. Bin Ladenin konstruointi Keskisuomalaisessa oli melko yksitotista ja toteavaa; lähes poikkeuksetta hän sai etuliitteekseen ”pääepäilty” tai ”saudimiljonääri”.

Yhdysvaltain presidentti George W. Bush on nimennyt Afganistanissa piileskelevän saudiarabialaissyntyisen Osama bin Ladenin Yhdysvaltain tiistaisten terrori-iskujen pääepäillyksi.

Keskisuomalainen 16.9.2001

On mielenkiintoista, että bin Ladenin kohdalla nostetaan esiin erityisesti hänen maallinen omaisuutensa. Toisaalta se toimii pelotteena luoden kuvaa rikkaasta terroristijohtajasta, jolla on mahdollisuus rahoittaa terrorismia, kun taas toisaalta bin Ladenin ”miljonääritausta” pyritään kääntämään negatiiviseksi kontrastiksi hänen köyhiä ja sorrettuja kannattajiaan vasten. Sen sijaan länsimaisten johtajien, jotka edustavat

länsimaisen kapitalistisen yhteiskunnan eliittiä, yhteydessä omaisuutta ja sen käyttöä ei juurikaan korosteta tai nosteta esille, mutta sen olemassaoloa pidetään kuitenkin ilmeisen itsestään selvänä ja hyväksyttävänä.

Bin Laden sanoo puhuvansa maailman köyhien ja sorrettujen muslimien puolesta. Tämä on sikäli hassua, että hänellä on miljonääritausta ja hänen perheensä on aina ollut lähellä saudien kuningashuonetta, joka ei kohtele kansalaisiaan kovin helläkäteisesti.

Keskisuomalainen 14.9.2001

Osama bin Ladenin ”saudimiljonääriksi” nimeämiseen liittyy myös toinen mielenkiintoinen ja eron tekemisen kannalta merkittävä seikka: Saudi-Arabia on konstruoitu ristiriitaisesti niin perinteisenä Yhdysvaltain liittolaisena kuin myös terroristimaiden piirteitä omaavana muslimivaltiona. Tämä ristiriitaisuus näkyy konkreettisen terrorismin diskurssissa bin Ladenia määriteltäessä; toisaalta häntä nimitetään ”saudimiljonääriksi” yhdistäen hänet saudien kuningashuoneeseen, kun taas toisaalta korostetaan, että Saudi-Arabia on tehnyt eroa bin Ladeniin epäämällä häneltä kansalaisuuden.

Afganistanissa piileskelevä Osama bin Laden, jota Yhdysvallat pitää New Yorkin ja Washingtonin terrori-iskujen pääepäiltynä on saudi, mutta Saudi-Arabia riisti häneltä kansalaisuuden jo 1990-luvun alkupuolella.

Keskisuomalainen 26.9.2001

Bin Ladenin saudi- ja miljonääritaustan korostamisen lisäksi muita merkittäviä demonisointikeinoja ovat vähättely sekä trivialisointi. Näistä jälkimmäinen tulee esiin Keskisuomalaisessa 14.9.2001 julkaistussa lähikuvassa muslimimiehestä, jonka kerrotaan olevan Osama bin Laden. Kuva on otsikoitu ”*Hänkö on kaike pahan alku?*”. Kuvan henkilö ei kuitenkaan ole Osama bin Laden, vaan häntä ulkoisesti hieman muistuttava stereotyyppinen muslimimies. Virhettä ei kuitenkaan pahoiteltu saati korjattu jälkikäteen. Sen sijaan 19.9.2001 Keskisuomalainen julkaisi aivan saman kuvan uudelleen, tällä kertaa otsikolla: ”*Afganistanissa radiokin on etuoikeus*”. Kuvatekstinä ”*Monille afgaaneille ulkomaalaiset radiokanavat ovat ainoa keino saada tietoa maailman asioista*”. Samaa kuvaa käytetään siis kahdessa eri kontekstissa, joista toisessa se esittää ”terroristijohtajaa” ja toisessa ”tavallista afgaania”. Keskisuomalainen representoi Osama bin Ladenin ristiriitaisesti; toisaalta

hän saa mediassa väärät kasvot, vaikka hän on maailman ehkä tunnetuin ja etsityin henkilö eli bin Laden on ikään kuin vain yksi muslimeista, ei mitenkään erityinen. Toisaalta muslimit ja terroristit yhdistetään karkeasti antamalla vaikutelma, että ”muslimi kuin muslimi” eli kuka tahansa ulkoisesti muslimilta näyttävä henkilö on potentiaalinen terroristi.

Osama bin Laden.

Hänkö on kaiken pahan alku?

Seppo Pöyhönen

Osama bin Laden on tällä hetkellä kirosansa Yhdysvalloissa. Kuri suuren surin kohtaanut kansakunta etsi terroriteolle keinoja, jo pitkään amerikkalaisia julkisesti uhannut ja terrorismista epäilty sautimijadööri on ykkösehdokas noista keinoista.

Bin Laderia epäillään monesta amerikkalaisia vastaan tehdystä terrori-iskusta. Toistaiksest hän itse ei ole ottanut vastuuta yhteyksistään. Bin Laderin tiedetään kuitenkin organisoineen useita terroristien koulutusleirejä. Hän on lisäksi julkisesti sanonut terrorin olevan hyväksyttyä amerikkalaisia kohtaan, sillä hän pitää amerikkalaisia vääräuskoina ja sortajina.

Washingtonille bin Laden ei ole lainkaan kiistanen hahmo, sillä vielä Afganistanin miehityksen aikana ns. vapautustelijat, joihin bin Ladenkin kuului, vastustivat maanrakennusmiestä ja nöyryyttivät neuvostojoukkoja. Persianlahden sota kuitenkin muutti tilanteen.

Afganistanissa radiokin on etuoikeus

HONGKONG

537

Uskonnollista kätökyä, poliittista propagandaa ja uusia sosiaalisia rajoituksia, niitä afganistanilaiset ovat tottuneet kuulemaan radiostaan.

Afganistanin radio kehottaa kansia valmistautumaan laisteleen Yhdysvaltoja vastaan, mutta harvojen oletetaan kuuntelevan.

– Yli 90 prosentin afganista asuu erityyksissä olevissa kylissä. Radioita, televisioita ja lehtiä missä on tuokin lainkaan, ainoa Afganistanista palannut viestintäyhtiökinä Dominle Nait amerikkalaisen CNN-televisiokanavan haastattelussa.

Nuttin mukaan Afganistanin maaseutu muistuttaa yhä keskiaikaisia yhteiskuntia. Joskkovertimet ovat jokseenkin tuntemattomia.

Nutt olettaa kuitenkin, että sattu on maaseutuyhteisöistä on kuulut Osama bin Ladenista. Harva tietää, mitä hän edellisluudessa edustaa.

Yhdysvaltain terrori-iskuista maaseutun asukkaille ei ole kerrottu mitään eikä suuri enemmistö ole edes kuulut New Yorkista. Nutt sanoo:

Transistorendiojenomistami-

SAYED SALAHUDDIN SEETHE. Monille afganistalle aikkonaiset radiosaamat ovat ainoa keino saada tietoa maailman uutisista.

nen ei ole opittava lista kaupungissa, mutta televisioita ei ole. Ne halitseva Taleban-liike kieltä kokonaan valittuaan pääkaupungin Kabulin vuonna 1996. Samanaikaisesti liike kielti kaiken muunkin, jonka se määritteli viihteeksi.

Kaikki televisiovastaanottimet tuhoettiin ja videokasetteja napsuttettiin puuhin symbolisen teoksen merkiksi. Sen jälkeen us-

kontepoliisi omistamollisesti tehdyt kotietsintöjä löytäkke en puolitettuja televisioita ja videonauhureita. Kiinni jäneet tuomitaan puoleksi vuodeksi vankeuteen.

Lähetysissä vain uskontoa ja politiikkaa

Radit ovat edelleen sallittuja, mutta lähetykset eivät ole musiikkia.

Kahlin ainoa radioasema Shariate radio keskittyy uskonto-asetihin ja Talebanin johdon propagandan välittämiseen. Nami on kuvaava, sillä sharia tarkoittaa islamin lakia. Aiemmin radion nimi oli Kabulin radio.

Osä kaupunkilaisista käyttää radioitaan ikkomaisten aserien kuuntelemaan. Sien he voivat olla suhteellisen hyvin selvillä siitä, mitä Yhdysvalloissa on tapahtunut ja millaisia koettelemuksia saattaa olla nyt eessä. Tiimi se-

littää myös, miksi niin monet kaupunkilaiset ovat lähtemään saurvaa maaseudulle.

Afganistanin ainoa televisioasema toimii pienessä Faizabadin kaupungissa Koillis-Afganistanissa eli maan ainoassa osassa, joka ei ole Talebanin hallinnassa. Sen voimat näyttävät kuitenkin vain kolmen tamin lähetyksen päivässä.

Osama bin Ladenin sekä hänen edustamansa terroristijärjestön vähätteleminen puolestaan ilmenee heidän konstruoinnissa ei-koulutetuiksi ja ei-osaaviksi terroristeiksi. Koulutus on eräs keskeinen länsimainen edistyksellisuuden ja sivistyneisyyden mittari ja sen puuttuminen toiseuttaa terroristin asettaen hänet alempiarvoiseksi ja erilaiseksi suhteessa meihin, länsimaisiin ihmisiin. Terroristi toiseutetaan länsimaisten asiantuntijoiden puheessa kouluttamattomiksi ja siksi myös kykenemättömiksi tekemään haasteellisia terroritekoja ja lentämään

matkustajakonetta. Seuraavassa esimerkissä korostuu myös suora vertaus amerikkalaisiin, jotka asetetaan Osama bin Ladenin ja muiden ”terroristien” yläpuolelle.

Harle arveli tehtyjen operaatioiden olevan Osama bin Ladenille kuitenkin ”liian vaikeita” ja veikkasi enemmän syyllisiksi ”omia amerikkalaisia, jolle tällaiset teot ovat huomattavasti helpompia”.

Keskisuomalainen 13.9.2001

Lentämistä voi opetella kotitietokoneella [otsikko]

Lentokapteeni Reijo Suutalan mielestä koneen ohjaaminen on kuitenkin hyvin vaikeaa terroristille [alaotsikko]

Kesällä Finnairilta eläkkeelle jäänyt lentokapteeni Reijo Suutala arvioi, ettei terroristi osaisi lentää suurta matkustajakonetta, vaikka hän olisikin harjoitellut pienkoneella tai tietokonesimulaattorilla.

- Kouluttamaton terroristi ei osaisi lentää matkustajakonetta.

Keskisuomalainen 13.9.2001

Koska diskurssille on ominaista konkreettisen syyllisen nimeäminen ja osoittaminen, nousevat diskurssissa esiin erityisesti erilaiset vakuuttamisen keinot, jotka osaltaan vahvistavat ja tukevat syyllisten konstruointia tietynlaisiksi, ”meistä” erottuviksi. Diskurssille on tunnusomaista käyttää eri alojen asiantuntijoiden lausuntoja lukijan vakuuttamiseksi. Kuten edellä olevissa esimerkeissä, professori Vilho Harle sekä lentokapteeni Reijo Suutala esiintyvät asiantuntijoina arvioiden terroritekojen vaativan enemmän osaamista ja taitoa kuin bin Ladenin terroristeineen omaa. Näiden suomalaisten asiantuntijoiden lausuntojen lisäksi diskurssille on tyypillistä erityisesti Yhdysvaltain johtavien poliitikkojen sekä tiedustelupalvelujen edustajien käyttäminen bin Ladenin syylliseksi osoittamiseksi ja vahvistamiseksi. Vakuuttelukeinoja on siis useita; esiin nostetaan *kansallisen tiedustelukomitean jäsen*, bin Ladenin syyllisyyttä vahvistavat *puhelinkuuntelutiedot* sekä *tiedusteluviranomaisten* kanta. Myös länsimailman yhtenäisyyttä ja sen kautta eron tekemistä ja korostamista ”muihin” vahvistetaan entisestään esittäen *lähes kaikki läntiset tiedustelupalvelut* yhtenäisinä Yhdysvaltain tukijoina, jotka puolestaan yhteisesti pitävät bin Ladenin tukijoita todennäköisimpinä syyllisinä.

Avustajat puhuivat liikaa [väliotsikko]

Republikaaneja edustava Utahin osavaltion senaattori Orri G. Hatch, joka on kansallisen tiedustelukomitean jäsen, sanoi puhelinkuuntelutietojen vahvistavan Osama bin Ladenin syyllisyyttä. Hatch ilmoitti tiedusteluviranomaisten kertoneen, että Al Queda- verkoston päällikkö sai avustajiltaan radioaaltojen välityksellä viestin, jossa kerrottiin onnistuneesta iskusta kahteen kohteeseen.

CIA ei kuitenkaan vahvistanut Hatchin väitettä, vaikka lähes kaikki läntiset tiedustelupalvelut pitävät bin Ladenin tukijoita todennäköisimpinä syyllisinä.

Keskisuomalainen 13.9.2001

Bin Ladenilla tuhannen miehen pyhä armeija [otsikko]

Yhdysvalloissa tehtyjen terrori-iskujen pääepäilyksi julistetulla Osama bin Ladenilla on Afganistanissa tuhannen miehen armeija, arvioi Lontoossa toimiva, sodasta ja rauhasta raportoiva IWPR-laitos (Institute for War and Peace Reporting).

Keskisuomalainen 19.9.2001

Näiden diskurssissa esiintyvien länsimaisten eri asiantuntijatahojen vakuuttelukeinojen vastapainoksi ”terroristijärjestöjen” edustajat joutuvat vakuuttamaan, kiistämään ja esittämään perusteluja syyttömyydelleen. Heidän puheensa kautta terroristien merkittävimmäksi motiiviksi nousee Yhdysvaltain harjoittama useita maita syrjivä maailmanpolitiikka ja siitä seurannut kosto. Nämä Yhdysvaltoja arvostelevat terroristitahot *vastustavat viattomien ihmisten tappamista*, mutta ovat itse *tehneet useita terrori-iskuja Israelissa*. Nostettaessa asiayhteyteen täysin kuulumattomat ja myös terrorismiksi nimetyt iskut Israelissa, korostetaan heidän terroristista luonnettaan sekä samalla ikään kuin kyseenalaistetaan heidän kykynsä arvioida terrorismia länsimaisin perustein ja viedään teho heidän argumenteiltaan Yhdysvaltoja vastaan.

Hamas ja Jihad: Iskut seurausta USA:n politiikasta [otsikko]

Ääri-islamilaisten Hamas-järjestön hengellinen johtaja kiisti tiistaina järjestön osallisuuden New Yorkissa ja Washingtonissa tehtyihin verisiin terrori-iskuihin.

- Me käymme taistelua Palestiinan maaperällä. Emme ole valmiita viemään taistelua pois miehityiltä palestiinalaisalueilta, sheikki Ahmed Yassin sanoi.

Hänen mukaansa iskujen taustalla on Yhdysvaltain maailman heikoimpia kansoja vastaan harjoittama politiikka.

Islamilaisten Jihad-äärijärjestön mukaan Yhdysvaltoja järjestyneet iskut ovat seurausta Yhdysvaltojen Lähi-idän-politiikasta.

- Yhdysvaltojen tämänpäiväiset tapahtumat ovat seurausta politiikasta, jota Yhdysvallat harjoittaa tällä maailmanpolitiikan polttopistealueella, sanoi Islamilaisen Jihadin edustaja Nafez Azzam.

Azzem lisäsi kuitenkin:

- Vastustamme viattomien ihmisten tappamista.

Islamilainen Jihad on tehnyt useita terrori-iskuja Israelissa.

Gazassa ja Länsirannalla myös osa tavallisista ihmisistä iloitsivat tiistain iskuista Yhdysvalloissa.

Keskisuomalainen 12.9.2001

Toimijoiden nimeämiskäytäntöjen ja vakuuttelukeinojen lisäksi konkreettisen terrorismin uhan esittämisessä ja sen poiskitkemisen mahdollisuudessa hyödynnetään uhkaavilla merkityslatauksilla varustettuja analogioita. Tilanne rinnastetaan diskurssissa muihin konkreettisen terrorismin pitkäaikaisiin pesäkkeisiin, kuten Pohjois-Irlannin ja Lähi-idän konflikteihin.

Valitettavasti Lähi-itä ja Pohjois-Irlanti ovat pitkäaikaisia ja masentavia esimerkkejä siitä, kuinka tuskallisen vaikeaa terrorismin vastainen taistelu käytännössä on.

Keskisuomalainen 12.9.2001

Konkreettisen terrorismin diskurssin lähidiskurssi on selkeästi seuraavassa analysoitu Abstraktin äären diskurssi. Kuten jo diskurssien nimet osoittavat, keskeisin diskursseja erottava tekijä liittyy siihen, että konkreettisesti diskurssissa keskitytään terroristin nimeämiseen ja konkreettiseen esille nostamiseen, kun taas abstraktin äären diskurssissa vihollisesta rakentuu abstrakti, kasvoton, kaikkialle ulottuva, verkostomainen paha. Molemmat diskurssit kuitenkin edustavat ennen kaikkea ylijärjätystä ”terrorin maailmaa” suhteessa edellisten diskurssien (Valtio ja kansallisuus –diskurssin sekä Uskonto –diskurssin) edustamalle, kulttuurisia ja kansallisia piirteitä korostavalle ”arabimaailmalle”.

4.4. Abstrakti ääri –diskurssi

Konkreettisen terrorismin diskurssissa toimijat nimetään ja henkilöidään (Osama Bin Laden, Taleban), kun taas abstraktin äären diskurssissa korostetaan *globaalin, salaperäisen ja epämääräisen terroristiryhmän tai hahmottoman, kaikkialla läsnä*

olevan pahan roolia iskujen tekijänä ja uhkaavana pelotteena koko länsimaailmalle. Diskurssille onkin tyypillistä suoranainen pelon lietsominen erityisesti terrorismin uudenlaisuutta, globaalisuutta, arvaamattomuutta ja ääriaineksisuutta korostamalla. Lisäksi abstraktin äänen diskurssissa terrorismi näyttäytyy uhkana yhtäläillä kaikille länsimaille eikä ainoastaan iskujen kohteeksi joutuneelle Yhdysvalloille.

Maailman johtajat tuomitsivat hyökkäykset ja varoittivat ”maailmaa uhkaavasta uudesta pahasta”.

Keskisuomalainen 12.9.2001

Presidentti George W. Bush julisti ”kasvottoman pelkurin iskeneen vapautta kasvoihin”.

Keskisuomalainen 12.9.2001

Abstraktisuuden ohella toinen merkittävä ulottuvuus tässä diskurssissa on *toisten* marginalisointi ja nimeäminen ”ääriksi”. Tällä, tiedotusvälineissä usein esiintyvällä ja erityisesti terrorismiuutisoinnissa keskeisellä, marginalisoinnin ja leimaamisen strategialla myös tuotetaan vahvasti toiseutta (Juppi 2004, 119). Ulla Vehaluodon (1998, 18) mukaan ”ääriksi” niputetaan eri ilmiöitä ja ryhmiä, joita kaikkia yhdistää se, että ne viittaavat jollain tavalla poliittiseen. Vaikka abstraktin äänen diskurssissa ”ääreksi” nimeäminen on näkyvimmin esillä, myös muissa diskursseissa ”ääri” esiintyy niin erillisinä kuin eri diskursseja yhdistävinäkin leimaamisen strategioina. Esimerkiksi valtio- ja kansallisuuskurssissa ääreksi voidaan nimetä afganistanilaiset äärijärjestöt, uskonto-diskurssissa puolestaan viitataan usein ääri-islamilaisiin järjestöihin, kun taas konkreettisen terrorismin diskurssissa ”ääreksi” nimetään vaikkapa Osama bin Ladenin johtama ääri-liike. Abstraktin äänen diskurssissa ”ääri” esiintyy kuitenkin kokonaisvaltaisemmin kuin muissa diskursseissa; se yhdistetään muun muassa *ääri-ryhmiin, ääriterrorismiin, ääri-likkeisiin, äärimuslimeihin jne.* saaden ”äären” kuulostamaan paitsi uhkaavalta, niin ennen kaikkea *meistä* kaukaiselta ja erottuvalta. Täten ”ääri” edustaa vastakohtaisuutta suhteessa meihin, toisin sanoen se ei siis kuvaa niinkään kohdetta vaan suhdetta; äärimmäisyytenä, poikkeavuutena ja marginaalisuutena. Terminä ”ääri” on tiedotusvälineiden ”muiden” demonisoinnin kautta alkanut myös toimia itsessään metaforana poikkeavuudelle, pahalle jne. ”Ääri” on etäällä sitä määrittävästä keskuksesta, josta sitä määritellään ja tarkastellaan. Näin ollen ”äärtä” nimitessään ja määritellessään keskus määrittelee myös itseään suhteessa ääreen eli ”meitä” ja

”muita” sekä samalla rakentaa rajaa ja erota hyvän ja pahan, hyväksyttävän ja tuomittavan välille. (Juppi 2004, 119, 11-15.)

Tornitalosta tuli ääriryhmien vihan symboli [otsikko]

Keskisuomalainen 12.9.2001

Britannian pääministeri Tony Blair puhui ”maailmaa uhkaavasta uudesta pahasta”.

- Tätä tekevät ääriliikkeet, jotka eivät kunnioita lainkaan ihmiselämää. Emme osaa edes kuvitella, millainen surun päivä tämä on amerikkalaisille.
- Maailman demokratioiden on nyt yhdistettävä voimansa tätä kammottavaa terrorismia vastaan.

Keskisuomalainen 12.9.2001

Diskurssissa esiintyvää terrorismia kuvaa siis abstraktisuus ja äärimmäisyys, jonka roolihahmona toimii abstrakti, maailmaa uhkaava uusi paha. Kuten edelliset esimerkit osoittavat, diskurssille on tyypillistä retorinen värikkyys kuvatessaan niin toimijoita kuin roolihahmojakin, mutta yhtäläillä myös niiden toimintatapoja. Abstraktin äänen diskurssille ominaisella tapaa toimintatavat konstruoidaan kielellisesti pelottaviksi ja kaikkialla läsnä oleviksi; toimintaa kuvaa *verkostoituminen, soluttautuminen sekä suora, arvaamaton ja massiivinen terrorismi*. Iskut on toteutettu *määrätietoisesti, suunnitellusti ja strategisesti*.

Määrätietoiset ja hyvin suunnitellut terrori-iskut Yhdysvalloissa osoittavat, että yksi sodan ja rauhan pahimmista uhkakuvista on toteutunut. Vakavin uhkakuva ei enää ole maailmansota, ei valtioiden välinen sota eikä edes kansallisuuksien ja rotujen välinen sota, vaan massiivinen terrorismi, josta sodan teoreetikot ovat toki varoittaneet.

Vaikka terrorismi on ollut maailman kriisialueilla arkipäivää, sen vaikutukset ovat jääneet paikallisiksi. Siitä on puuttunut sentyyppinen systemaattinen massiivisuus, joka nyt toteutui.

Kysymys ei ole mistään palestiinalaisryhmän iskusta vaan paljon isommasta: massiivisesta, paljon rahaa ja pitkää, huolellista suunnittelua vaatineesta isosta operaatiosta, strategisesta iskusta maailman ainoaa supervaltaa vastaan.

Kun pääkohteena oli nimenomaan maailmantalouden näyttävin symboli, World Trade Center, jolla on toimintaa ympäri maailman, strateginen isku kohdistui myös koko maailmantalouteen ja sen nykyiseen ytimeen, globalisaatioon.”

Keskisuomalainen 12.9.2001

Kuten Konkreettisen terrorismin diskurssissa, myös Abstraktin äären diskurssissa terrorismia kuvaavat analogiat on löydetty muista sotilaallisista konflikteista. Siinä missä Konkreettisen terrorismin analogiat viittaavat jo pidempään käynnissä oleviin konflikteihin, hakee Abstrakti ääri analogiansa historiasta. Abstraktin äären – diskurssin toimijoiden toimintatapojen arvaamattomuutta ja yllätyksellisyyttä korostetaan nimittäin myös terrori-iskut Pearl Harbouriin rinnastavissa analogioissa, joita aineistossa esiintyi useampaankin otteeseen.

- Historiasta löytyy yllätyshyökkäyksiä, kuten Pearl Harbour. Tämä ei ole aidosti sodanjulistus, mutta ääriterrorismia, esikuntapäällikkö Tuunanen toteaa.

Keskisuomalainen 12.9.2001

Verrattavissa Pearl Harbouriin [otsikko]

...Jotenkin iskut ovat verrattavissa japanilaisten iskuun Pearl Harbourissa joulukuussa 1941. Ei suoraan, koska silloin oli sota ja koska hyökkääjä tiedettiin. Mutta siten, että isku kohdistui täysin turvallisiksi itsensä tunteneen Yhdysvaltojen voittamattomaksi uskottuun Tyynen meren laivastoon.

Keskisuomalainen 12.9.2001

Diskurssissa vakuuttamisen keinona toimivat ennen kaikkea poliitikkojen ja asiantuntijoiden lausunnot. Kuten esimerkiksi Yhdysvaltain presidentti George W. Bush nimeää vihollisen *kasvottomaksi pelkuriksi* (ks. sivu 57) ja puolustusministeri Donald Rumsfeld liittää terrorismin vastaisen sodan laajempaan kontekstiin korostaen *bin Ladenin verkoston toimivan 60 maassa ja olevan vain yksi verkosto monista* (ks. sivu 61). Paitsi Yhdysvaltain poliitikot ja päämiehet, myös muiden länsimaiden poliittiset vaikuttajat ja johtajat nostavat esiin hahmottoman, koko (länsi)maailmaa uhkaavan verkostoituneen pahan, joka vaatii länsimailta kollektiivista puolustautumisstrategiaa. Mm. Britannian pääministeri Tony Blair puhuu *maailmaa uhkaavasta uudesta pahasta, jonka vuoksi maailman demokratioiden on nyt yhdistettävä voimansa tätä kammottavaa terrorismia vastaan*. Länsimaiden johtavien poliitikkojen puhe toimii erinomaisesti vakuuttamisen keinona, sillä heidän katsotaan olevan maailmanpolitiikan asiantuntijoita ja näin ollen tietävän, mistä ja miten he ilmiöistä puhuvat.

Jo valtio- ja kansallisuus -diskurssin yhteydessä (luku 4.1.) analysoin seuraavaa lainausta, josta ensinnäkin ilmenee terrorismin yhdistäminen *tiettyihin kansallisuuksiin*, jotka lukijan uskotaan oivaltavan rivien välistä. Toisaalta samassa yhteydessä viitataan epämääräiseen *ulkomaalaisten riskiryhmään*, joka siis yhtäältä omaa epäiltyjen kansallisuuksien stereotyyppisiä ulkoisia piirteitä, mutta samalla myös kaikessa epämääräisyydessään luo pelotteen voidessaan soluttautua milloin ja missä tahansa *meidän* joukkoon. Lainauksesta ilmenee myös asiantuntijoiden lausuntojen käyttö vakuuttamisen keinona.

Suomen rajavartiolaitos tehosti Yhdysvaltain terrori-iskuisten jälkeen ulkomaalaisten riskiryhmien seuranta.

- Seuraamme määrättyjen riskiryhmien liikkeitä ja kirjaamme ne, rajavartiolaitoksen apulaispäällikkö Jaakko Smolander paljasti keskiviikkona.

Hän ei halunnut tarkemmin määritellä, mitä riskiryhmät ovat, mutta antoi ymmärtää niiden liittyvän terrori-iskuista epäiltyihin kansallisuuksiin.

Keskisuomalainen 13.9.2001

Abstraktin äären diskurssi on kaikista edellä esitellyistä diskursseista interdiskurssiivisin. Se kokoaa ja yhdistelee niin kansallisia, uskonnollisia kuin konkreettisesti nimettyjäkin ominaisuuksia ja piirteitä muista diskursseista. Yhtäältä se kuitenkin erottuu muista luomalla globaalia, abstraktia uhkaa, joka saa kyllä vaikutteita muista, mutta on itsessään hahmoton ja kasvoton, vaikeasti määriteltävä ja lähes kaikkialle levittäytynyt. Sen toimijoiksi nimetään muun muassa jo itsessään hämmentävän abstraktilta ja vaikeaselkoiselta kuulostava *fundamentaalin internationaali* eli *löyhä islamilaisten ääriryhmien liitto*. Vaikka vihollinen kaikessa laajuudessaan kuvataan abstraktiksi ääriryhmien liitoksi, nimetään usein sen johtajaksi konkreettisen terrorismin diskurssin keskeisin toimija, Osama bin Laden. Tällä tavoin konkreettisen terrorismin ja abstraktin äären diskurssit toimivat toisiaan ikään kuin täydentäen; toisaalta vihollinen saa kasvot ja kohteen, jota vastaan kohdistaa vastahyökkäys, kun taas toisaalta se ei ole yksinkertaisesti poiskitkettävä, vaan vaanii kasvottomana verkostona läsnä kaikkialla vaatien jatkuvaa ”sodankäyntiä terrorismia vastaan”. Tätä pelon ilmapiiriä pönkitetään kietomalla sekä konkreettisen terrorismin että abstraktin äären diskursseihin myös uskonnollisia sekä kansallisuuksiin ja valtioihin liittyviä aineksia. Ääriryhmät saavat tekstissä usein etuliitteen *islamilaiset*,

puhutaan *terroristisen pyhän sodan kannattajien leviämisestä 50 (tai 60) maahan* sekä viitataan *Osama bin Ladeniin* myös *hengellisenä johtajana*.

Kaksoistornien tuhon tutkimukset ovat vahvistaneet etenkin venäläisten tiedustelijoiden antamaa kuvaa ”fundamentalistisesta internationaalista”, löyhästä islamilaisten ääriyhmien liitosta, jonka henkisenä ja maallisena johtajaksi on julistautunut miljonääri Osama bin Laden. Terroristisen pyhän sodan kannattajat ovat järjestäytyneet ryhmiksi ainakin 50 maassa.

Keskisuomalainen 22.9.2001

Sota terrorismia vastaan on Rumsfeldin mukaan enemmän kuin toimet Afganistania vastaan. Terrori-iskuista lähtien Yhdysvallat on toiminut sijoittaakseen joukkojaan eri paikkoihin maailmassa, hän sanoi. Bin Ladenin verkosto toimii hänen mukaansa 60 maassa ja se on vain yksi verkosto monista.

Keskisuomalainen 24.9.2001

4.5. Diskurssien keskinäiset suhteet

Edellä esitellyt terroristiuutisointia merkityksellistävät ”muiden” diskurssit ovat toisinaan keskenään kilpailevia ja toisinaan toisia tukevia ja yhtenäisiä. Diskurssit muodostavat yhdessä erilaisia kokonaisuuksia, joissa ne esiintyvät eriarvoisissa asemissa toisiinsa nähden: Jotkut diskurssit saattavat kohota hegemoniseen asemaan ja niiden versiot todellisuudesta vakiintuvat muita versioita paremmin, kun taas toiset diskurssit jäävät marginaaliseen asemaan (ks. Jokinen ym. 1993, 76-85). Omassa aineistossani hegemonisempina diskursseina esiintyvät uskonto- sekä konkreettisen terrorismin diskurssit. Niiden hegemonisuus perustuu paitsi siihen, että ne ovat määrällisesti eniten esillä aineistossa, myös siihen, että ne ovat esillä itsestään selvimmin ja vaihtoehdottomimmin. Uskonto-diskurssista nostetaan esiin niin islamiin liittyviä kulttuurisia piirteitä kuin myös kerrotaan islamista tietoisukumaisesti eli pyritään tuottamaan totuudellinen kuva islamista sekä liitetään se suoraan terrorismin taustavoimaksi. Konkreettisen terrorismin diskurssille oli puolestaan tyypillistä Osama bin Ladenin käsittely pääepäiltynä ja -syyllisenä terrori-iskuihin.

Valtio- ja kansallisuuskurssi sekä abstraktin äänen kurssi jäävät tekstissä sitä vastoin marginaalisempaan, joskin hegemonisempia diskursseja tukevaan ja legitimoivaan, asemaan. Valtio- ja kansallisuuskurssi toimi ensisijaisesti Uskonto-

diskurssissa esiintyvien kulttuuristen piirteiden vahvistajana, paikantaen piirteet tiettyihin uutisoinnissa esiin tuotuihin maihin ja kulttuurialueisiin. Abstraktin äänen diskurssi puolestaan laajensi terrorin maailmaa koskemaan myös näkymättömän pahan, kaikkialle levinneen abstraktin vihollisen, siinä missä Konkreettisen terrorismin diskurssi nimesi vihollisen ja asetti sen suoraan tähtäimeensä. Toisaalta Abstraktin äänen diskurssi oli myös kaikkein interdiskurssiivisin; se ikään kuin kokosi yhteen kaikki ”muiden” diskurssit kietomalla itseensä eri diskurssien piirteitä yhdistäen ”terrorin maailmaan” vahvasti myös ”arabimaailman piirteitä.”

Diskurssien yhteenkietoutuminen näyttäytyy myös oheisessa sanomalehti Keskisuomalaisessa julkaistussa, ”terrorin maailmaksi” otsikoidussa kartassa, jota seuraavassa tarkastelen paitsi eri diskurssien valossa, myös kuinka se muodostaa kuvaa ”meistä”. Kartta vahvistaa osaltaan ”meidän” ja ”muiden” välistä eron tekoa kytkien terrorismin koskemaan koko maailmaa nostaen esiin eri puolilla maapalloa tehtyjä terroritekoja. Yhtäältä kartan antama kuva terrorismista on sangen yksipuolinen tarkastellen terrorismia Keskisuomalaisen tuottaman länsimaalaisuuden näkökulmasta, jonka mukaan Yhdysvallat edustaa ikään kuin koko länsimaisuutta. Toisin sanoen Keskisuomalaisen mukaan kaikki se paha, mikä tapahtuu Yhdysvalloille, tapahtuu koko länsimaailmalle. Tämä puolestaan omalta osaltaan myös vahvasti pönkittää lehdessä konstruoitua maailman kahtiajakoa: Useimpien terroritekojen kohteena näyttää olevan Yhdysvallat ja sen liittolaiset, kun taas Yhdysvaltojen vasta-iskut ja ylipäänsä Yhdysvaltain rooli maailmanpoliisina ja lähes suvereenina vallankäyttäjänä loistaa kartassa poissaolollaan. (ks. Blum 2002, Chomsky 2003).

Kartan terroritekoja yhdistää se, että niiden toimijat ovat nimetty terroristeiksi Keskisuomalaisen tuottaman länsimaisuuden näkökulmasta, jossa Yhdysvallat edustaa ja ne edustavat yleensä valtiovallan vastaisia voimia. Tekijöiksi on nimetty Osama bin Ladenin verkostoon ja renkaaseen kuuluvat henkilöt (Yhdysvallat, Kenia ja Tansania), IRA:n väliaikainen siipi (Pohjois-Irlanti), Kurdijärjestö PKK (Turkki), palestiinalaiset äärijärjestöt PPLF, Jihad ja Hamas (Lähi-Itä), palestiinalainen opettaja Ali Hassan Abu Kamal (Yhdysvallat), valkoinen äärimmäisyysmies (Yhdysvallat) sekä tshetsheenit (Venäjä). Näitä nimettyjä toimijoita siis yhdistää ensinnäkin valtiovallan vastaisuus, mutta usein tekijät on liitetty myös islamiin sekä Osama bin Ladeniin.

Toiset toimijat liitetään globaaliin, salaperäiseen Osama bin Ladenin johtamaan terroristiverkoston, osan sen sijaan voidaan katsoa taistelevan –vaikkakin väärin, terroristisin, keinoin- itsenäisyytensä puolesta kuten tshetsheetit, PKK ja IRA. Keskiuomalainen tekee selkeää eroa ”meidän” ja ”muiden” välille, ottamalla itsestään selvän kannan kahden osapuolen välisissä taisteluissa, jotka ovat terroristeja ja jotka eivät. Esimerkiksi Lähi-idässä laajojen levottomuuksien tekijöiksi ovat nimetty sangen yksipuolisesti palestiinalaiset äärijärjestöt.

TERRORI-ISKUT YHDYSVALTOIHIN

Terroristimiljonääri varoitti iskusta jo kolme viikkoa sitten

■ Osama bin Ladenin fundamentalistinen internationaali näyttää hyökkäysten todennäköiseltä tekijältä.

Jatkoa Lepokoto

World Trade Centerin ja Pentagonin lentokoneiden todennäköisimmäksi ajoiksi on nimetty kaikilla maailmassa Afganistanissa pälekelevä terroristimiljonääri Osama bin Laden, jonka verkosto oli vastassa jo vuoden 1993 autopommi-iskun samana kolkheeksi.

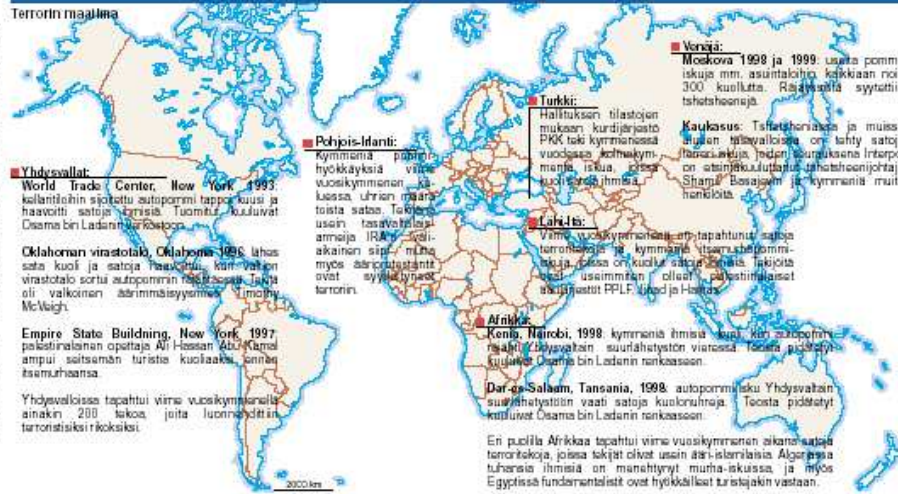
Pahanteijain persoonita on uutisistien kannalla mukava ratkaisu, mutta todellisuudessa bin Laden on vain viljan, lausumalle pyhän sodan julistaneen verkoston vertauskuvallinen johtaja. Al Qaeda -nimisen salaisen organisation voiman perusta ovat niin sanotut arabit, islamilaisista maista kotonaan olevat vapuaehtoiset, jotka saivat ampumisen ja räjäyttämisen perusopit lauseksaan. Nervotoukilla vastuu Afganistanin sodassa.

Lontossa ilmestyvän *al-Qata al-Arabi* -lehden päätoimittaja Abdul-Bari Atwan sanoi tänään ABC- aamun uutisilla, että Osama bin Laden oli varoitannut jo kolme viikkoa sitten kannattajiaan, että tulossa on odottamaton ja irrotin suurannuntainen hyökkäys amerikkalaisia vastaan.

Rahavirtoja Saudi-Arabiasta

Yhdysvaltojen tiedustelu sai tiimin viroituksen tietoisissa ja turvallisuusministeriön mm. läheystieteilä tarkenneittin ympäri maailmaa. New Yorkin akun sattuessa Manhattanin yläpuolella oli partiolempiä ainakin yksi amerikkalainen sotilaskone.

Terrorin maailma

Rakennustöiminnällä rikastuneen miehen poikana Saudi-Arabiassa syntyneellä Osama bin Ladenillä ei ole virallisesti palamusta maahan. Venäjän ulkomaan-tiedustelu SVR on kuitenkin jo vuosikausia vaittanut, että

ään-islamisten terroristien ”internationaali” suurin rahalähde on Saudi-Arabiassa. Tshetsheetin sisseji on tukunut islamilaisen *Baraka*-pankkiryhmän kautta siitä, jonka *Al Faruq*- nimi tarkoittaa suljetun ja

sulusta. Osama bin Laden on toistuvasti koskuttanut Afganistanissa sijaitsevilla leireillään vapauttajien islamistijärjestö tshetsheetin sotain. Osama fundamentalistista internationaalia pidetään myös Filippi

neillä taistelevien muslimikapinallisten pantiirankoja ottavaa äärimilittimä. Verkoston henkinen pohja perustuu valtakauden nimitetty islamin suuntaukseen, joka korostaa uskon ja elämän pih-

tuutta. Siksi valtakauden kääntymisen on muoksettanut kirkkousella ja Venäjän Keski-Aasiassa oman islamilaisten taisteloiden värväystä.

”Terrorin maailma” –kartta esittää sanomalehti Keskiuomalaisen tuottaman kuvan siitä, mitä terrorismi on ja ketkä sitä harjoittavat. Kaikki terrorismin toimijat edustavat länsimaailmalle ja valtiovallalle vastaisia ryhmittymiä. Toimijat nimetään yksiselitteisesti terroristeiksi ja heidän tekonsa terroristiteoiksi. Valtiolla on sitä vastoin legitiimi yksinoikeus väkivallan harjoittamiseen (vrt. Weber) eikä valtion harjoittamaa väkivaltaa kutsuta terrorismiksi. Keskiuomalainen luo kuvaa, että

valtiollista väkivaltaa käytetään kansalaisten turvallisuuden lisäämiseksi ja yhtäältä muiden ryhmien, kuten terroristien, käyttämä väkivalta voidaan tällä tavoin tuomita vääräksi ja ”ääritoiminnaksi”. Keski-suomalainen pönkittää tätä kuvaa esittämällä terrorin yksinomaan valtiota vastustavien ryhmien toimintana. Valtio on sen sijaan oikeutettu tekemään terroritekoja vastaavia ja mittavampiakin väkivallan tekoja esimerkiksi julistamalla yksipuolisen sodan abstraktia terrorismia vastaan perusteluna ainoastaan oletus siitä, että Yhdysvaltoihin kohdistuneiden iskujen pääepäilty Osama bin Laden lymyilee jossain päin Afganistania.

Kartta vahvistaa ”meidät” ja ”muut” toisistaan erottavaa uutta maailmanjärjestystä, johon esim. Yhdysvaltain presidentti George W. Bush on useasti viitannut ohjelmapuheissaan. Kylmän sodan päättymisen myötä idän uhka on väistynyt ja uudeksi viholliseksi on nostettu terrorismi. Uudesta maailmanjärjestyksestä kertovassa puheessa –kuten tässä kartassakin ja sen representaatioissa– eritoten Venäjällä on mielenkiintoinen rooli: Se on korostetusti otettu mukaan länsimaiden liittoumaan ja sen ennen parjatusta ja epäluotettavanakin pidetystä tiedustelupalvelusta on tullut varteenotettava tiedonlähde terroristien jäljittäjänä:

Venäjän ulkomaantiedustelu SVR on kuitenkin jo vuosikausia väittänyt, että ääri-islamilaisten terroristien internationaalinen suurin rahanlähde on Saudi-Arabia.

Venäjän uutta roolia osana länttä vahvistetaan tshetsheenien nimeämisellä osaksi ”muita” eli kansainvälistä terrorismia. Kuten oheisesta kartasta ilmenee, Bin Ladenin johtaman, globaalien terroristiverkoston rinnalle on uutisointiin nostettu myös Venäjän valtiota vastaan taistelevat tshetsheenisissit, joista on uutisessa tullut samanveroisia terroristeja kuin WTC-iskujen tekijöistä. Vakuuttelunkeinona on käytetty myös viittaamista Venäjän historiaan, Neuvostoaikaan, jolloin Al Qaedaan yhdistetyt terroristit jo taistelivat Neuvostoliittoa vastaan Afganistanin sodassa. Tämä esimerkki yhtäältä myös asettaa vastakkain Neuvostoliiton ja Afganistanin, mikä puolestaan korostaa vastakkainasettelua ”meidän” leiriin hyväksytyyn nykyiseen Venäjän ja ”muiden” puolelle kuuluvan Afganistanin.

Al Qaeda –nimisen salaisen organisaation voiman perusta ovat niin sanotut arabiafgaanit, islamilaisista maista kotoisin olevat vapaaehtoiset, jotka saivat ampumisen ja räjäyttämisen perusopit taistellessaan Neuvostoliittoa vastaan Afganistanin sodassa.

Tshetsheenien demonisoinnissa käytetään aivan samoja nimeämis- ja määrittelykeinoja kuin Yhdysvaltoihin iskeneiden terroristien rakentamisessa: Heidät liitetään valtio- ja kansallisuus -diskurssiin korostamalla taistelukoulutuksen järjestämistä nimenomaan Yhdysvaltojen suurimmaksi vihollisvaltioksi nousseessa Afganistanissa. Uskonto-diskurssiin puolestaan viitataan useampaan otteeseen muun muassa wahhabilaisuuteen käännättämisellä sekä puhuttaessa islamilaisista taistelijoista. Konkreettisen terrorismin piirteitä korostaa taas Osama bin Ladenin nimeäminen islamilaistaistelijoiden kouluttajana Tshetshenian sotaan. Abstraktin äären diskurssiin tshetsheenisissä kytetään paitsi liittämällä heidät osaksi globaalia, kaikkialle levittäytynyttä terroristiverkostoa, myös mystifioimalla heidän tukijansa islamilaiseksi salaperäiseksi suljetuksi ja salaiseksi säätiöksi. Tällä tavoin nimeämällä tshetsheet rinnastetaan muihin terroristeihin ja samalla Venäjän hyökkäykset ja iskut Tshetsheniaan saavat yleisen hyväksynnän ja oikeutuksen.

”Terrorin maailma” –kartassa sekä sen yhteydessä julkaistussa uutisjutussa siis yhdistyy edellä esiteltyjen ”muiden” diskurssien piirteitä. Valtio- ja kansallisuusdiskurssi ilmenee ensinnäkin jo pelkästään siinä, että terrorismi osoitetaan nimenomaan kartan avulla ja tulee näin ollen yhdistetyksi useisiin eri valtioihin ja alueisiin. Toiseksi Yhdysvaltain ykkösvihollismaan, Afganistanin, demonisointia edelleen vahvistaa sen esiin nostaminen moneen otteeseen ja useassa eri kontekstissa:

...Afganistanissa piileskelevä Osama bin Laden.

-

...taistellessaan neuvostoliittoa vastaan Afganistanin sodassa.

-

Osama Bin Laden on todistettavasti kouluttanut Afganistanissa sijaitsevilla leireillään vapaaehtoisia islamilaistaistelijoita Tshetshenian sotaan.

Valtio- ja kansallisuusdiskurssiin liittyy lisäksi terroristien kansallisuuden ja etnisyyden korostaminen, mikä on myös keino tuottaa toiseutta. Terroristeiksi on nimetty muun muassa tshetsheetit, palestiinalaiset äärijärjestöt, palestiinalainen

opettaja ja kurdijärjestö. Toisaalta taas, kun Yhdysvalloissa terroriteon on tehnyt maan oma kansalainen, kutsutaan häntä ”valkoiseksi äärimmäisyysmieheksi” ilman mitään viittausta hänen kansallisuuteensa, ainoastaan ”valkoinen” vihjaa hänen etniseen alkuperäänsä.

Uskonto-diskurssi näyttäytyy globaalien terrorismin yhdistämisenä islamiin: Tshetshenian sissejä on tukenut islamilaisen pankkiryhmän kautta säätiö, Filippiineillä taistelee muslimikapinallisten ääriyhmittymä, Al Qaedan perusta on islamilaisista maista kotoisin olevat vapaaehtoiset, Osama bin Laden on länsimaille pyhän sodan julistaneen verkoston vertauskuvallinen johtaja jne. Merkittävä uskonto-diskurssiin liittyvä piirre on myös wahhabilaisuuden demonisointi islamin äärisuuntaukseksi ja terrorismin perustaksi. Uutisen mukaan wahhabilaisuuteen käännäyttäminen on Kaukasuksella ja Venäjän Keski-Aasiassa keino värvätä lisää islamilaisia taistelijoita. Näin ollen ”meille” vieraaseen uskontoon, wahhabilaisuuteen, käännäyttäminen koetaan terroristiseksi teoksi. Sen sijaan ”meidän” oman valtauskonnon, kristinuskon, laaja ja organisoitu levittäminen ja siihen käännäyttäminen ympäri maailmaa on suotavaa ja hyväksyttyä.

Myös konkreettisen terrorismin diskurssi erottuu uutisesta selvästi: Kartassa uutisteksteineen diskurssin päätoimija, Osama bin Laden, mainitaan nimeltä kaikkiaan yhdeksän kertaa. Terroristin nimeämisellä ja ennen kaikkea sen toistamisella tehostetaan toimijan demonisointia. Uutinen yhdistää Osama bin Ladenin useisiin eri puolilla maailmaa toteutettuihin terroritekoihin. Lisäksi hänen kerrotaan todistettavasti kouluttaneen vapaaehtoisia taistelijoita Tshetshenian sotaan. Uutinen ei tosin kerro, kuinka tämä on todistettu.

Abstraktin äänen diskurssiin viitataan puolestaan terrorismin monipuolisella mystifioinnilla. Jo kartta itsessään luo uhkaa kaikkialle ulottuvasta ja kaikkialla toimivasta terroristiverkostosta, jonka terroristisen väkivallan kohteeksi voi joutua milloin tahansa ja missä tahansa. Erikseen esiin nostettujen yksittäisten iskujen lisäksi kartan tekstissä todetaan, että Yhdysvalloissa tapahtui viime vuosikymmenellä ainakin 200 tekoa, joita luonnehdittiin terroristisiksi rikoksiksi sekä eri puolilla Afrikkaa tapahtui viime vuosikymmenten aikana satoja terroritekoja. Terroritekojen suurta määrää korostava uutisointi vakuuttaa osaltaan ongelman laajuudesta. Uutisessa

muutoinkin maalataan terrorismista globaali, verkostoitunut ja salaperäinen uhka viittaamalla esimerkiksi Osama bin Ladenin fundamentalistiseen internationaaliin, väljään, länsimaille pyhän sodan julistaneeseen verkostoon, Osama bin Ladenin verkostoon/renkaaseen, ääriyhmittymään, fundamentalisteihin jne.

4.6. ”Me” ja ”muut”

Seuraavassa tarkastelen sanomalehti Keskisuomalaisessa esiintyviä ”muiden” diskursseja suhteessa niin ikään median tuottamiin ”meihin”. Käytän esimerkinomaisesti edellä, ”muiden” diskurssien valossa, käsiteltyä karttaa myös ”meidän” analysointiin. Tämä tarkastelu on keskeistä ollessani kiinnostunut niistä representaatioista, joissa terroristi-identiteettiä tuotetaan, sillä identiteetit eivät rakennu yksinomaan samanlaisuuden tunnistamiselle, vaan keskeisellä tapaa myös erottautumiselle muista (esim. Hall 1992). Kuten Hall (1992, 305) toteaa, ”toisen” konstruoiminen on olennainen osa identiteetin muodostumista, sillä voimme ymmärtää itsemme vain suhteessa toiseen.

Sanomalehti Keskisuomalaisen tuottaessa terroristia eli ”muita”, konstruoi se samalla yhtäläillä myös sitä, mitä terroristi ei ole eli ”meitä”. Terrorismi uutisoinnissa, kuten myös kartta-esimerkissä, korostuu Yhdysvaltojen erityinen rooli koko länsimailman johtotähtenä. Kuten oheinen esimerkki ilmentää, Yhdysvallat näyttäytyy normaalina, sivistyneenä yhteiskuntana, vastakohtana ”sivistymättömille ja epänormaaleille” ääriterrorismia harjoittaville terroristeille. Yhdysvaltojen äärimmäisen hyvän tiedustelun pettämistä hämmästellään lainauksessa kolmeen otteeseen. Samalla luodaan pelotetta muulle länsimailmalle: Jos lännen turvallisena johtajana pidetylle valtiolle voi tapahtua mitä vain, voi sama tapahtua yhtäläillä mille tahansa länsimaille.

[Ilmavoimien] esikuntapäällikkö [Pekka Tuunanen] ihmettelee Yhdysvaltojen tiedustelun pettämistä.

- Se on hämmästyttävää. Voisi kuvitella, että Yhdysvalloissa vastatiedustelu olisi äärimmäisen hyvää, hän sanoo.
- On pelottava kuva, kun se on näin pahasti pystytty ohittamaan. Normaali, sivistynyt yhteiskunta joutuu nostamaan käsiään ylös. Jos Yhdysvallat voidaan ohittaa näin reippaasti, varmaan pystyttäisiin ohittamaan kaikki maat, jos ne haluttaisiin ottaa kohteiksi.

...- Tämä ei ole aidosti sodanjulistus, mutta ääriterrorismia, esikuntapäällikkö Tuunanen toteaa.

Keskisuomalainen 12.9.2001

Myös kartta esimerkissä Yhdysvaltojen arvokkuus suhteessa muuhun maailmaan nousee selkeästi esiin. Yhdysvallat saa hyvin erilaisen aseman suhteessa muihin ”terrorismin” kohteeksi joutuneisiin maihin ja alueisiin: Yhdysvaltoihin kohdistuneet terroriteot on eritelty hyvin tarkasti vuosiluvuittain ja tekopaikoittain. Terroritekojen symbolinen arvo on huomattavasti suurempi, kun iskujen kohteeksi joutuvat ”globaalin vallan sydämessä” sijaitsevat sotilaallista ja taloudellista valtaa representoivat rakennukset. Lisäksi isku on kuvattu yksityiskohtaisemmin kuin muualla maailmassa tapahtuneet kartan osoittamat terroriteot. William Blumin (2002,7) mukaan näitä Yhdysvaltain politiikan vastaisia yksittäisiä terrori-iskuja käytettiin lisäämään vaaran tunnetta ja oikeuttamaan Yhdysvaltain muuttaminen sotilaalliseksi turvavaltioksi. Blum kiteyttää provosoivasti, että Yhdysvallat palvoo vihollisiaan, joita ilman se olisi ilman tarkoitusta ja suuntaa. Terroristien määrittely ja nimeämisen, legitimoinnin, avulla Yhdysvallat oikeuttaa politiikkansa ja tekee itsensä tarpeelliseksi (Blum 2002, 25-26).

Muualla maailmassa terroriteoksi kutsutuissa iskuissa on menehtynyt satoja ihmisiä, kun taas Yhdysvalloissa tapahtuneissa on kuollut kuusi (World Trade Center, New York, 1993) ja seitsemän (Empire State Building, New York, 1997) henkilöä. Teoista tekee terroristisia niiden liittäminen Osama bin Ladenin verkostoon ja tiettyihin kansallisuuksiin, sen sijaan kun Yhdysvaltain oma kansalainen tappaa määrällisesti yhtä paljon kansalaisia, ei sitä rikoksena rinnasteta ns. terroritekoihin, vaikka tekotapa ja uhrien määrä olisi aivan sama (vrt. esimerkiksi Yhdysvalloissa tapahtuneet lukuisat koulusurmat). Poikkeuksena tästä, yksi kartassa esitetty isku Yhdysvaltoihin, Oklahoman virastotaloon vuonna 1996 vaati sata kuolonuhria sekä satoja haavoittui. Iskun tekijäksi on nimetty *valkoinen äärimmäisyysmies* Timothy McVeigh. Isku eroaa muista Yhdysvaltoihin kohdistuneista paitsi huomattavasti suuremman uhrimäärän vuoksi, myös siksi, että tekijä oli valkoihoinen. Hänet on nimetty äärimmäisyysmieheksi, mikä vihjaa siihen, että ”normaali valkoihoinen länsimaalainen” ei terroritekoihin voisi syyllistyä. Äärimmäisyysmies viittaakin

johonkin ”meistä” erottuvaan äärimmäiseen, joka asettuu äärimmäisyytenä pikemmin ”muiden” puolelle.

Kartta tuottaa länsimaisen ihmisen viattomuutta ja arvokkuutta suhteessa ”muihin” paitsi yleisesti Yhdysvaltojen glorifioinnilla, myös viittauksilla uhreihin. Kartassa on nostettu esiin terroriteot, joissa Yhdysvalloissa (ja sen suurlähetystössä Keniassa) kuoli alle kymmenen henkeä, kun taas niihin rinnastetuissa, eri puolille maailmaa merkityissä terroriteoissa kuoli satoja ihmisiä. Tämä kertoo siitä, että yhdysvaltalaisen ihmisen henki on arvokkaampi kuin kenenkään muun henki. Lisäksi kahdessa iskussa (Empire State Building ja Egypti) on korostettu uhreina olleen turisteja. Hyökkäykset turisteja kohtaan ilmentävät osaltaan myös ”muiden” tekemää terroristista tekoa mitä viattomimpia turisteja, ”meitä”, kohtaan.

Diskurssit yhteen nivovan kartan perusteella voidaan kootusti todeta, että ”meihin” tiivistyy piirteitä, joita ”läntisessä maailmassa” pidetään hyvinä, oikeina ja yleisesti hyväksytyinä: vapaus, demokraattisuus, läpinäkyvyys, viattomuus, oikeudenmukaisuus jne. Kun taas ”muihin” liitetään piirteitä, jotka edustavat pahaa/väärää kuten salailua, verkostoituneisuutta, vääräuskoisuuteen käännyttämistä, fundamentalismia, ääriaineksia, islamilaisuutta jne. ”Meidän” ja ”muiden” diskurssissa rakentuva suhde ei kuitenkaan ole ristiriidatonta. Hall (1999) painottaa, että merkityksen tuottaminen tapahtuu ihmisten järjestäessä maailmaa binaaristen vastakohtien (kuten itä-länsi, sivistynyt-sivistymätön jne.) kautta erilaisiin luokittelujärjestelmiin. Jos tämä luokittelu ei kuitenkaan jostain syystä onnistu eikä asioita voida yksiselitteisesti kategorisoida ”meihin” tai ”muihin”, kulttuurinen järjestys häiriintyy, sillä selkeiden luokkien ja symbolisten rajojen puuttuminen vaikeuttaa osaltaan identiteetin rakentamista. Omassa aineistossani tällaiseksi ristiriitaiseksi ”meidän” ja ”muiden” luokittelujärjestelmän väliin sijoittuvaksi ilmiöksi voisi luokitella Saudi-Arabiaan liittyvän uutisoinnin, jossa asiayhteydestä riippuen esiintyy usein sangen ristiriitaisesti sekä ”meidän” että ”muiden” piirteitä. Esimerkiksi suhde wahhabilaisuuteen saa aivan eri merkityksiä, jos sen kannattaja on saudiarabialainen liikemies tai ”meidän” perinteisen vihollisvaltion, kuten vaikkapa Irakin tai Afganistanin fundamentalistinen edustaja (vrt. uskonto –diskurssi).

Seuraavassa jatkan tätä terroristin rakentamista suhteessa ”meihin” erittelemällä Keski-suomalaisen uutisoinnissa esiintyviä toimijoita, niiden välisiä suhteita diskursseissa ja sitä, millaisiin subjektipositioihin toimijat tulevat asemoiduiksi. Toimijoiden roolin korostaminen on relevanttia tarkasteltaessa identiteetin rakentumista representaatioissa, joissa toimijuus on keskiössä.

4.7. Toimijat ja valtasuhteet

Toimija on yksi yhteiskuntatieteiden kiistellyimmistä käsitteistä. Sen ympärillä tiivistyy yhteiskuntatieteissä hyvin tunnettu kamppailu rakenteen ja yksilön välisestä suhteesta: Määrittävätkö rakenteet ja merkitysjärjestelmät yksilön toiminnan, kuten strukturalistisen teorian voi hieman yksinkertaistaen katsoa väittävän vai onko yksilö enemmänkin oman toimijuutensa suhteellisen autonomisen keskus? Jälkistrukturalistiset teoriat ovat pyrkineet ylittämään tämän vastakkainasettelun luomalla hieman toisenlaisen käsityksen toimijuudesta. Ymmärränkin tässä luvussa toimijan joksikin, joka yhtäältä rakentuu yhteiskunnallisten rakenteiden toiminnassa ja diskursseissa, mutta joka toisaalta myös itse rakentaa diskursseja sekä vaikuttaa rakenteiden ja instituutioiden konstituutumiseen toiminnallaan. Rakenteet, suhteet ja valta puhuvat meissä ja me puhumme rakenteita, suhteita ja valtaa. Tämä johtaa myös siihen tulkintakehykseen, että merkitykset ja merkitysrakenteet eivät suinkaan ole muuttumattomia, vaan alati kielellisessä pelissä muuttuvia ja osin kiistanalaisia, kuten aineistoni ja sen tulkintakin osoittavat. (Hall 1997).

Edellinen määritelmä heijastuu vahvasti tapaani tunnistaa diskurssien toimijuuksia tässä tutkimuksessa: Ensinnäkin olen erotellut niistä henkilöitä, jotka puhuvat ja tuottavat diskursseja (esim. toimittajat ja asiantuntijat). Toiseksi olen etsinyt toimijuuksia, joita diskurssit tuottavat. (Vrt. Fairclough 1997; Juppi 2004.)

Avoin, moniääninen julkinen keskustelu on yleisesti toimivan demokratian ja yhteisöllisyyden edellytys. Ideaalina media toimisi sellaisena julkisena areenana, joka mahdollistaisi tällaisen avoimen, eri toimijat, intressit, näkökulmat ja todellisuustulkinnat tasapuolisesti huomioivan keskustelun. Käytännössä media on kuitenkin varsin valikoiva yhteiskunnallisen keskustelun areena ja mediajulkisuudessa

käydäänkin jatkuvaa kamppailua erilaisista todellisuustulkinnosta ja merkityksistä. (Juppi 2004, 78). Tälle kamppailulle on tyypillistä edellisessä kappaleessa käsitelty interdiskursiivisuus sekä diskurssien keskinäinen epätasa-arvo. Toisaalta mediassa tietty asiakokonaisuus koostuu useimmiten monista erilaisista diskursseista, kun taas toisaalta aihetta voidaan käsitellä yksittäisen diskurssin näkökulmasta käsin. Myös diskurssien toimijat ovat epätasa-arvoisessa asemassa toisiinsa nähden, eikä kaikilla toimijoilla ole pääsyä koko siihen julkiseen keskusteluun, jossa heidän toimijuuttaan määritellään ja käsitellään. Lisäksi uutisjutuissa esille pääsevät toimijat saattavat merkityksellistää kohdetta aivan eri diskursseista käsin tai yhdistää puheessaan aineksia eri diskursseista. (Emt.,146-147).

Tässä luvussa perehdyn niihin oman aineistoni toimijoihin, joilla kaikilla on jonkinlainen pääsy mediajulkisuuteen ja julkiseen keskusteluun. Kiinnitän huomiota erityisesti toimijoiden visuaalisiin representaatioihin mediassa, joista selkeästi ilmenee ”meidän” ja ”muiden” representaatioiden välillä vallitsevat erot ja epätasa-arvoinen asema toisiinsa nähden. Toimijoista erillisenä luokkana tarkastelen ensinnä toimittajien roolia tiedon tuottajana ja välittäjänä.

”Meidän” toimijat:

- Toimittajat
- ”Länsimaailma”; asiantuntijat ja eliitti
- ”Meidän” ”tavalliset ihmiset”

”Muiden” toimijat:

- ”Muiden” poliittinen johto
- ”Muiden” ”tavalliset ihmiset”
- Naiset ja lapset

Toimijoiden kategorisointi perustuu siihen, miten ja mitkä toimijat ovat diskursseissa merkittävimmän esillä. ”Meidän” toimijoista erottelen ensinnäkin näennäisen objektiivisina esiintyvät toimittajat, joiden näkökulmiin, rajauksiin ja käytettäviin lähteisiin liittyvät valinnat ovat sidoksissa heidän länsimaiseen kulttuuriseen perustaansa. Toiseksi ”meidän” toimijakategoriaksi olen nimennyt länsimaisen maailman erilaiset asiantuntijatahot ja eliitti, jotka saavat äänensä parhaiten kuuluviin

ja ovat eniten esillä mediassa. Kolmanneksi olen nostanut ”tavalliset ihmiset”, jotka edustavat jutuissa kansaa ja joita kuvataan sekä uhreina että toisaalta selviytyjinä ja sankareina. Tyypillisesti länsimaiset ”tavalliset ihmiset” esiintyvät mediassa kuitenkin aktiivisina subjekteina saaden esiin paitsi mielipiteensä ja nimensä, visuaalisissa representaatioissa myös kasvonsa.

”Muiden” toimijat ovat suhteessa ”meidän” toimijoihin vähemmän esillä mediajulkisuudessa. Lisäksi he esiintyvät aktiivisia subjekteja herkemmin objekteina, kuvauksen kohteina, joita ”meidän” edustajat kuten juuri länsimaiset toimittajat määrittelee. ”Muita” edustavien johtavien poliitikkojen kohdalla puolestaan ei lainkaan esitetä suoria lainauksia heidän puheestaan, toisin kuin länsimaisten johtajien kohdalla, joiden lausuntoja käytetään mediassa runsaasti. ”Muiden” toimijoiden ”tavallisille ihmisille” on sen sijaan tyypillistä, että heidät tuodaan esiin ainoastaan visuaalisissa representaatioissa, joissa he esiintyvät vallitsevia stereotyyppisiä vahvasti pönkittäen; miehet aggressiivisina mielenosoittajina ja sodanlietsojina tai toisena ääripäänä: hartaina ja rukoilevina muslimeina, kun taas naiset ja lapset lähes poikkeuksetta alistettuina uhreina ja kerjäläisinä.

Juppi (2004, 142-144) jakaa julkisuuteen päässeiden toimijoiden asemat seuraavasti: Mykät toimijat, aktiiviset toimijat ja ensisijaiset määrittelijät. Mykillä toimijoilla tarkoitetaan niitä, jotka eivät itse pääse jutussa ääneen -kuten omassa aineistossani tyypillisesti ”muiden” toimijoiden ”tavalliset ihmiset” sekä naiset ja lapset-, vaan joiden puolesta puhuvat muut toimijat ja toimittajat. Aktiiviset toimijat puolestaan ovat niitä, jotka pääsevät jutuissa esittämään näkemyksiään –kuten ”meitä” edustavat poliitikot ja ”tavalliset ihmiset”. Kyse on nimenomaan siitä asemasta, jonka toimija uutisessa saa, eikä sillä viitata ominaisuuteen. Ensisijaiset määrittelijät ovat niitä toimijoita, joilla on hallitseva asema jutussa: joiden näkemykset esitetään ensimmäisenä joko otsikossa tai heti uutisen alussa, mikä tuo toimijalle erityistä painoarvoa ja sanomalleen uskottavuutta. Omassa aineistossani näkyvimmin otsikkoihin nousivat lännen toimijat, heistä eritoten Yhdysvallat maana sekä George W. Bush yksilönä.

Toimijoita tarkastelen ensisijaisesti oman ”kategoriansa” edustajina, enkä niinkään itsenäisinä, yksilöllisinä toimijoina. Esimerkiksi jutussa, jossa esiintyy sekä

lentokapteeni että tutkija on vain yksi toimija, asiantuntija. On kuitenkin huomioitava, etteivät yksittäiset ihmiset välttämättä esiinny vain yhden toimijaluokan edustajina, vaan heillä voi olla useita eri rooleja. Kuten esimerkiksi yksittäinen asiantuntija voi toisessa kontekstissa olla ”tavallinen ihminen”. Media-aineiston analysoinnissa keskeistä ei siis ole se, mitä ihminen ”todella” on, vaan nimenomaan se, missä roolissa hänet representoidaan, kuinka hänet identifioidaan ja miten toimittaja häntä käyttää.

4.7.1. Toimittajat

Toimittajat tekevät aina työssään valintoja; he rajaavat käsiteltävän aiheen, valitsevat tarkasteltavan näkökulman ja lähestymistavat. Toimittajat käyttävät valtaansa niin säätelemällä toimijoiden pääsyä julkisuuteen kuin myös esittämällä toimijat tietyllä tavalla. Toimittaja siis vaikuttaa siihen, mitkä toimijat ylipäänsä pääsevät julkisuuteen ja toisaalta siihen, minkä roolin ja aseman uutisessa esiin päässyt toimija saa. (Lisää toimittajien toimijuudesta, ks. Juppi 2004).

Toimittajat käyttävät valtaansa myös paitsi valikoiden toimijoiden esiintymistä mediajulkisuudessa, vaikuttavat he osaltaan myös aiheen retoriseen käsittelyyn, näkökulmaan ja painopistealueisiin. Eräs merkittävimmistä toimittajien retorisisista vakuuttelumenetelmistä on niin sanottu faktuaalistamisstrategia, jonka avulla jonkin väitteen totuusarvosta tulee niin suuri, että väite vaikuttaa itsestään selvältä, jopa kyseenalaistamattomalta totuudelta (Juhila 1993, 152). Keski-suomalaisen terrorismiuutisoinnissa faktuaalistamisstrategiaa on käytetty kaikissa diskursseissa retorisesti korostamaan ”meidän” ja ”muiden” eroavaisuuksia erilaisilla ”ääri-ilmauksilla” kuten *kaikki, mitään, jokainen* jne. Sivun 63 kartan yhteydessä olevasta tekstistä on löydettävissä faktuaalistamisstrategia Osama bin Ladenin laaja-alaista demonisointia kohtaan; Iskujen aivoiksi on nimetty *kaikkialla maailmassa* Afganistanissa piileskelevä terroristimiljonääri Osama bin Laden. Lisäksi samassa jutussa kerrotaan Osama bin Ladenin *todistettavasti* kouluttaneen Afganistanissa sijaitsevalla leirillään vapaaehtoisia islamilaistaistelijoja Tshetsshenian sotaan. Artikkelissa ei kuitenkaan millään tapaa kerrota, mikä asian näin todistaa tai mitä mahdolliset todisteet ovat. Toisin sanoen se vaan vakuuttaa lukijaa bin Ladenin globaalista, kaikkialle soluttautuneesta toiminnasta, jonka johtajaa pidetään kaikkialla maailmassa terroristina.

4.7.2. ”Länsimaailma”: asiantuntijat ja eliitti

Kuten edellä todettiin, toimittajat valitsevat lähteekseen usein länsimaisia, helposti saatavilla olevia asiantuntijoita ja eliitin edustajia. Olen erottanut toisistaan ”meidän” toimijoiden asiantuntijat ja eliitit, sillä vaikka molempien edustajia esiintyy uutisissa, on heillä toisistaan poikkeavat roolit ja positiot. Asiantuntijoilla tarkoitan julkisuudessa asiantuntija-asemassa esiintyviä toimijoita kuten tutkijoita, armeijan edustajia, Yhdysvaltain tiedustelupalvelun edustajia jne. Asiantuntijatoimijana voi olla niin suomalainen kuin ulkomaalainenkin taho sekä myös jokin asiantuntijoiden tuotos kuten ”tutkimus”, ”raportti” tai muu vastaava asiakirja, joka esiintyy ikään kuin itsenäisenä toimijana:

Tutkimukset viittaavat yhä vahvemmin siihen, että terrori-iskun taustavoima on Osama bin Laden, mahdollisesti myös Taleban.

Keskisuomalainen 15.9.2001

Eliitillä puolestaan viitataan lähinnä länsimaisiin poliitikkoihin ja poliittisiin johtajiin. Kärkevimmillään ”meidän” eliitti niputetaan ”maailman johtajiksi”, joiden suulla terrorismi tuomitaan ja maailmasta halutaan kitkeä kaikki paha. ”Maailman johtajat” siis *tuomitsevat* pahan sekä *varoittavat* siitä. ”Maailma” johtajineen edustaa metonymisesti ja ikään kuin itsestään selvästi ”meitä” jolloin kaikki se hyvä, mitä ”maailma” edustaa on myös sitä, mitä ”me” edustamme. ”Maailma” puhuu ”meidän” suullamme ja ”meidän” näkökulmastamme käsin.

Maailman johtajat tuomitsivat hyökkäyksen ja varoittivat maailmaa uhkaavasta uudesta pahasta

Keskisuomalainen 12.9.2001

Vaikka maailma mielletään yleisesti kaikille yhteiseksi ja kaikkia yhdistäväksi tilaksi, joka toimijanakin korostaa kaikkien yhteisyyttä ja vahvuutta, vedetään se Keskisuomalaisessa kuitenkin ”meidän” puolelle ja konstruoidaan vastavoimaksi terrorismille. Tällä tapaa maailmakin kaikessa kattavuudessaan on toimijana valjastettu tukemaan yhtenäiseksi representoitua länsimaailmaa, sen toimia ja arvoja.

Keskisuomalaisessa se on Yhdysvaltojen johtama ja *kokoama*, kaiken *hyvän* ja ennen kaikkea länsimaista luodun representaation määrittelemän *rauhan* edustaja.

Bush sanoi kokoavansa maailman hyökkääjiä vastaan, suunnattoman hyvän ja pahan väliseen taisteluun, jossa hyvä vie lopulta voiton. Maailman rauhaa rakastavat maat seisovat puolellamme

Keskisuomalainen 13.9.2001

”Maailma” nimityksen käyttäminen yksinkertaistetusti ”meistä” on osaltaan hegemonisoimisstrategia, jonka avulla luodaan konsensusta ”muiden” eroavuuden ja demonisoinnin legitimoimiseksi sekä ”meidän” identiteetin vahvistamiseksi. Toinen yleisesti käytetty hegemonisoimisstrategia on yleiseen hyväksyntään vetoaminen, jolla yhteistä konsensusta luodaan (Juhila & Jokinen, 1993, 93). Konsensusta puolestaan rakennetaan kahdella tavalla: viitaten useimpien ihmisten käsityksiin tai luottaen asiantuntijoiden lausuntoihin. Viitattaessa useimpien ihmisten stereotyyppisiin käsityksiin terroristista, sosiaalisen konstruktion alkuperä hämärtyy ja stereotypia nähdään luonnollisena itsestään selvyytensä (vrt. faktuaalistamisstrategia). Näitä käsityksiä edelleen vahvistetaan toisella konsensuksen rakentamistavalla, riippumattomana pidettyjen asiantuntijoiden lausuntojen käyttämisellä uutisissa. Kuten seuraavista, jo Valtio- ja kansallisuus -diskurssin yhteydessä mainituista, esimerkeistä ilmenee:

FBI löysi Loganin lentokentän pysäköintialueelta myös terroristeiksi epäiltyjen henkilöiden käyttämän auton, jossa bostonilaislehden mukaan oli arabiankielisiä lentokoneen ohjekirjoja. Autolla liikkuneet kaksi henkilöä olivat veljeksiä, jotka liikkuvat CNN:n Bostonin toimiston päällikön mukaan Yhdistyneiden Arabiemiraattien passeilla.

Keskisuomalainen 13.9.2001

Edellisessä esimerkissä viitataan useaan Yhdysvaltain asiantuntijalähteeseen. Yhdysvaltain tehokkuus terroristien jäljittämisessä tuodaan esiin viittaamalla FBI:n (=Yhdysvaltain liittovaltion poliisi) tekemään löytöön sekä CNN:n (= eräs Yhdysvaltain suurimmista kaapelitelevisioyhtiöistä) päällikön lausuntoon. Myös bostonilaislehteä, johon viitataan tietolähteenä, voidaan pitää asiantuntijatoimijana: Kahden asiantuntijatahon (bostonilaislehti ja CNN) nostaessa esiin todisteita, jotka liittävät terrorismin ”muiden” kansallisuuksiin, sanoma vahvistuu entisestään. FBI:n ja CNN korostaminen terroristien etsinnässä toimivat vakuuttelunkeinoina vakuuttaen

osaltaan lukijaa Yhdysvaltojen tehokkaasta, tuloksellisesta ja asiantuntevasta ”sodasta terrorismia vastaan”.

Länsimaisen eliitin toimijoiden ytimen muodostavat länsimaiden poliitikot, jotka esiintyvät aktiivisina toimijoina; he pääsevät uutisissa esiin omilla nimillään ja näkemyksillään. Toisaalta länsimaiset johtajat siis niputettiin ”maailman johtajiksi” ja toisaalta he esiintyvät itsenäisinä toimijoina omalla äänellään. Yhtä kaikki, näiden länsimaalaisten poliitikkojen rooli on niin yhdessä kuin erikseen esittää ”myötätunnon ja järkytyksen ilmauksia iskujen johdosta”.

Poliitikoista yksilötasolla ehdottomasti näkyvimmin ja eniten ensisijaisen määrittelijän roolissa on esillä Yhdysvaltain presidentti George W. Bush, jonka hyvin isänmaallisilla ja retorisesti värikkäillä sitaateilla on herkuteltu mediassa ahkerasti. Hän tuottaa suorissaan lainauksissaan maailman kahtiajakoa meihin ja muihin kärkevämmin kuin minkään muun yksittäinen puhevaltaa omaava taho. Bushin puheessa korostuu erityisesti suora dikotominen jako ”meihin” ja ”muihin” keskeisenä symbolisten rajojen vahvistamisen strategiana: Hän puhuu yleensä ”meistä” niin vapauden puolustajana kuin vastavoimana kaiken pahan ilmentymälle, terrorismille. Keskisuomalaisessa tarkastelemani kahden viikon aikana Bush oli esillä lähes poikkeuksetta uutisen ensisijaisena määrittelijänä kuin aktiivisena toimijakin. Bushin puheessa erityisen painokkaaksi ja dikotomiseksi vastakkainasettelun tekee se, että ”muiden” sisäiset erot ohitetaan merkityksettöminä ja ”meitä” kutsutaan liittoutumaan yhteiseen ”muiden” vastaiseen taisteluun. ”Meidän” puolelle asettamalla, asetetaan samalla paitsi Yhdysvaltojen puolelle, myös ”muita” vastaan.

”Me olemme vapauden koti ja sen puolustaja”

George W. Bush, Keskisuomalainen 15.9.2001

”...jotka ovat ryhtyneet sotaan Yhdysvaltoja vastaan, ovat valinneet oman tuhonsa”

George W. Bush, Keskisuomalainen 16.9.2001

”Me olemme maa, joka on herätetty vaaraan ja meidät on kutsuttu puolustamaan vapauttamme”

George W. Bush, Keskisuomalainen 22.9.2001

”Olette joko meidän tai terroristien puolella”

George W. Bush, Keskisuomalainen 22.9.2001

4.7.3. ”Meidän” ”tavalliset ihmiset”

”Meidän” ”tavalliset ihmiset” ovat toimijoina toisaalta yksilöityjä, omalla nimellään ja kasvoillaan mediajulkisuudessa esiintyviä kadunmiehiä ja –naisia. Toisaalta ”tavallisilla ihmisillä” viitataan kollektiivisimpiin ryhmiin, kuten ensisijaisesti newyorkilaisiin tai yhdysvaltalaisiin, mutta laajimmillaan myös länsimaalaisiin. ”Tavallisiin ihmisiin” viitattaessa, viitataan usein myös ”yhteiseen maailmaan” (vrt. luku 4.7.2.) välittäen viestiä ikään kuin kaikkialla uhkana olisi yhteinen kasvoton terrorismi ja ”maailman tavalliset ihmiset” eläisivät kaikkialla samankaltaista elämää. ”Tavallisten ihmisten” niputtaminen globaaliksi toimijaksi ei kuitenkaan ole ongelmatonta: kun ”muiden” tavallisten ihmisten *haittana* on terroristien vastaisen taistelun keskellä eläminen ja selviytyminen, ”meidän” tavallisille ihmisille haittaa puolestaan aiheuttaa varo- ja turvatoimien tiukkeneminen kuten esimerkiksi mahdollisesti pidempi odotus lomalennoille lentokentällä.

Terroristien vastainen taistelu vahvistuu ja varotoimet tiukkenevat ja haittaavat tavallisten ihmisten tavallista elämää kaikkialla maailmassa

Keskisuomalainen 12.9.2001

”Meidän” konsensusta tuottaessaan Keskisuomalainen käyttää retorista strategianaan yleiseen mielipiteeseen vetoamista, josta esimerkkinä juuri ”tavallisten ihmisten” nimeäminen toimijoiksi. Kuten sanottu, useimmiten nämä ”tavalliset ihmiset ovat kuitenkin synonyymeja yhdysvaltalaisille tai vielä spesifimmin newyorkilaisille ja he saavat mediajulkisuudessa esittää näkemyksiään -jotka usein yleistetään ”yleiseksi mielipiteeksi”- erilaisissa mielipidemittauksissa ja –kyselyissä, joissa pohditaan yhtäältä heidän kärsimyksiään ja pelkojaan sekä suhtautumistaan Yhdysvaltain suunnittelemaan kostoiskuun.

Suurella osalla amerikkalaisista on keskittymis- ja nukahtamisvaikeuksia terrori-iskujen vuoksi New Yorkiin ja Pentagoniin tehtyjen terrori-iskujen vuoksi. Tuoreen mielipidekyselyn mukaan 71 prosenttia amerikkalaisista tuntee myös masennusta terrori-iskujen takia.

Keskisuomalainen 21.9.2001

Amerikkalaisten esiin nostetut nukahtamis- ja keskittymisvaikeudet kuulostavat melko korneilta siinä globaalissa kontekstissa, jossa esimerkiksi Yhdysvaltain kostoiskuihin valmistautuvassa Afganistanissa ihmisten vaikeudet liittyvät on lähinnä hengissä säilymiseen nälänhädän ja pommitusten uhan vuoksi. Tyypillistä ”meidän” ”tavallisille ihmisille” onkin juuri heidän kokemiensa pelkojen purkaminen ja ongelmista puhuminen.

Kaikki Keskisuomalaisen ”tavalliset ihmiset” eivät kuitenkaan ole amerikkalaisia, vaan heidän lisäksi Keskisuomalaisessa esiintyy myös suomalaisia ”tavallisia ihmisiä”, jotka joko asuvat New Yorkissa ja kommentoivat tilannetta ja tuntemuksiaan sieltä käsin tai ovat Jyväskylän katugallupeihin vastaavia keskisuomalaisia kadunmiehiä ja –naisia. Heidän tehtävänsä on ottaa kantaa terrori-iskuihin, lähinnä sen aiheuttamaan tuhoa ja kärsimystä kauhistellen. Fairclough (1997, 69) toteaaakin, että ns. tavallisten ihmisten rooli uutisissa on yleensä olla esimerkkinä siitä, kuinka uutiseen reagoidaan.

Yhdysvaltalaiset toimijat esiintyvät yksittäisinä, nimettyinä, joko uhreina tai sankareina, jotka saavat uutisissa esille myös nimensä ja kasvonsa. Yksittäisten kansalaisten lisäksi uutisten ”tavallisina ihmisinä” esiintyvät myös surun murtamat kaupunkilaiset, pelastustyöntekijät, palomiehet, taksinkuljettaja jne. Keskeistä näille toimijoille on, että he esiintyvät useimmiten aktiivisina toimijoina: He esiintyvät omalla nimellään ja kasvoillaan, heitä haastatellaan ja heidän näkemyksensä pääsevät julkisuuteen.

New Yorkilainen Wayne Campbell odotti Bellevuen sairaalan edustalla
 löytävänsä ystävänsä Tom Gormanin.

Kuvateksti: "Newyorkilainen Wayne Campbell odotti Bellevuen sairaalan edustalla havaintoja tiistain iskuissa kadonneesta ystävästään Tom Gormanista"

Keskisuomalainen 14.9.2001

Kuten edellä on ilmennyt, molemmille "meidän" toimijoiden kategorialle, "länsimaailmalle" ja "tavallisille ihmisille", on tärkeää yhdysvaltalaisen konsensuksen ja hegemonian vahvistaminen ja ylläpito sekä toisaalta sen avulla eron merkitseminen ja korostaminen suhteessa "muihin". Tämä on tapahtunut niin yhtenäiseen maailmaan, asiantuntijoihin ja eliitin edustajiin, erilaisiin tutkimuksiin ja mielipidemittauksiin kuin yksittäisiin amerikkalaisiinkin vedoten. "Meidän" toimijat esiintyvät ensisijaisina määrittelijöinä ja aktiivisina toimijoina, joita toimittajat käyttävät useimmiten lähteinään.

4.7.4. "Muiden" poliittinen johto

"Muiden" toimijat esiintyvät lähes poikkeuksetta mykkinä toimijoina eikä siis aktiivisina tai ensisijaisina määrittelijöinä kuten "meidän" toimijat. Vaikka he olisivat tiheään esillä Keskisuomalaisen jutuissa, ovat he pääasiassa muiden määrittelyn kohteena. "Muiden" poliittinen johto viittaa lähinnä eniten esillä oleviin "muiden" poliittisiin toimijoihin sekä terrori-iskuista epäiltyihin henkilöihin. Keskisuomalaisessa esiin nousevat lähinnä Taleban edustajineen sekä yksityishenkilöistä terrori-iskujen pääepäillyksi nimetty Osama bin Laden ja Talebanien hengellinen johtaja, Mohammed Omar. Kaikki nämä toimijat ovat päässeet Keskisuomalaisessa myös muutamaan otteeseen esittämään näkemyksiään,

tosin hyvin yksipuolisesti ja lyhyesti. Taleban on toimijana esiintynyt pääasiassa joko kiistäen yhteydet Osama bin Ladeniin tai kieltäen hänen luovutuksensa. Talebanin edustajien muutamissa, julkisuuteen nostetuissa suorissa lainauksissa korostuu vihamielisyys ja uhkailu niin Yhdysvaltain mahdollisia iskuja kuin Pakistaniakin kohtaan.

- Jos Pakistan tekee yhteistyötä [Yhdysvaltojen kanssa], sen on syytä varautua Afganistanin vihaan, joka on sille vaarallisempaa kuin mikään muu, totesi Talebanien ylimmän johtajan Mohammed Omarin edustaja Abdul Hai Mutamaen uutistoimisto AFP:lle puhelimitse.

Keskisuomalainen 15.9.2001

Talebanien hengellinen johtaja, Mohammad Omar, saa poikkeuksellisen paljon tilaa mediajulkisuudessa toisiin ”muiden” poliittisiin edustajiin verrattuna. Niin Omar kuin bin Ladenkin kuitenkin esiintyvät pääsääntöisesti mykkinä toimijoina, joita määrittelevät muut toimijat ja toimittajat. Bin Ladenin toimijuutta leimaa ennen kaikkea toimittajien suorittama mystifiointi. Hänet esitetään myyttisenä, salaperäisen terroristiverkoston johtajana, joka on onnistunut piiloutumaan koko maailmalta. Omar puolestaan esiintyy Talebanien johtajana ja papiston kokoonkutsujana. Ne hänen näkemyksensä, jotka mediassa esille nostetaan, esitetään yleensä hänen edustajan sanomanaan (ks. edellinen lainaus). Mohammad Omarin näkyvin tehtävä Keskisuomalaisen uutisissa onkin edustaa Taleban-liikkeen hengellistä johtoa.

Talebanien papit hätäkokoukseen [otsikko]

Afganistania hallitseva Taleban-liike on kutsunut johtavat papit hätäkokoukseen Kabuliin keskustelemaan, kuinka Afganistanin tulisi puolustautua Yhdysvaltain mahdollisen iskun varalta.

Kokouksen kutsui koolle talebanien hengellinen johtaja Mohammad Omar.

Keskisuomalainen 17.9.2001

Mohammad Omar representoidaan paitsi uskonnollisena johtajana, hänet myös demonisoidaan liittämällä läheisesti ”pääepäilyyn” Osama bin Ladeniin niin ystävänä kuin suojelijanakin. Tyypillistä ”muiden” poliittisen johdon konstruoinnille onkin juuri Osama bin Ladenin kontaktiverkoston korostaminen. Tällä tapaa ”muiden” keskeiset toimijat yhdistetään toisiinsa ja saadaan ikään kuin rakennettua

”terroristiverkosto”, jossa kaikki ”muiden” puolelle asetetut saavat yhteiset nimittäjät ja näin ollen myös heidän yhteinen demonisointinsa helpottuu.

... Bin Ladenin mukaan hänellä ei ollut mitään mahdollisuuksia järjestää iskuja, koska Afganistania hallitsevan Taleban-liikkeen johtaja Mohammed Omar on rajoittanut hänen yhteyksiään ulkomaailmaan.

- Asun Afganistanissa. Olen Omarin seuraaja, eikä hän salli minun osallistua sellaiseen toimintaan, bin Laden sanoi.

Keskisuomalainen 17.9.2001

4.7.5. ”Muiden” ”tavalliset ihmiset”

”Muiden” ”tavallisia ihmisiä” määrittää ennen kaikkea kaksi seikkaa; uskonto ja sukupuoli. ”Tavallinen ihminen” konstruoidaan poikkeuksetta muslimimieheksi, joka korostuu niissä visuaalisissa representaatioissa, joissa hän yleensä Keskisuomalaisessa pääsee esiin. Vaikka Keskisuomalainen vahvistaakin valinnoillaan ja painotuksillaan ”muiden” sukupuolten välistä hierarkiaa, kuvaamalla miehen huomattavasti naista aktiivisempänä yhteiskunnallisena toimijana, esiintyy ”muiden” ”tavallista ihmistä” representoiva mies kuitenkin aina mykkänä toimijana, toimittajan määrittelyn kohteena.

Keskisuomalaisen antama kuva ”muiden” tavallisista ihmisistä on sangen yksipuolinen ja stereotyyppinen. Tyypillisesti toimijat representoidaan joko rauhallisina rukoilijoina ja hartaina muslimeina, tai vaihtoehtoisesti kiihkeämielisinä ”uskonnonopiskelijoina”, mielenosoittajina ja kansankiihottajina. ”Muiden” tavallisten ihmisten toimijuus tuodaan esiin ennen kaikkea visuaalisissa representaatioissa, kuvissa. Suurin osa ”muiden” tavallisista ihmisistä esitetään stereotyyppisesti eri diskurssien negatiivisia piirteitä toimijoihin yhdistäen. Korostuneimmin tavallista ihmistä leimaa fundamentalistinen ääri-islamisuus, johon yhdistetään vahvasti sotaisia piirteitä. Näin ollen olenkin nostanut uskonto – diskurssia määritteleväksi metonymiaksi ”pakistanilaiset mielenosoittajat”, jotka ovat esillä Keskisuomalaisessa lähes poikkeuksetta, kun tavallista ihmistä eli lähinnä muslimimiestä representoidaan. Koska ”pakistanilaiset mielenosoittajat” toistuvat metonymiana tavallisille muslimimiehille sekä jopa laajemminkin hallitsevana

kuvauksena koko ”muiden” kulttuurista, olen seuraavassa käsitellyt näitä visuaalisia representaatioita ja niiden muodostamaa merkitystä tarkemmin.

Pakistanilainen uskonnonopiskelija liimasi pyhään sodan julisteita muuriin Quettassa Lounais-Pakistanissa lauantaina. Pakistanissa islamilaisen tukema sotilastiedustelu on äärimmäisen vaikutusvaltainen, eikä ole varmaa, että presidentiksi julistautunut Pervez Musharraf pystyisi uhmaamaan tiedustelun näkökantoja.

Kuvateksti: ”Pakistanilainen uskonnonopiskelija liimasi pyhään sodan julisteita muuriin Quettassa Lounais-Pakistanissa lauantaina. Pakistanissa islamilaisen tukema sotilastiedustelu on äärimmäisen vaikutusvaltainen, eikä ole varmaa, että presidentiksi julistautunut Pervez Musharraf pystyisi uhmaamaan tiedustelun näkökantoja.”

Keskisuomalainen 16.9.2001

Kuvan denotatiivisen eli kirjaimellisen tason sanoma kertoo, että kuvassa on ulkoisten piirteiden mukaan todennäköisesti arabimies, joka liimaa julisteita seinään. Konnotatiivisella eli symbolisella tasolla puolestaan kuva tuottaa monenlaisia merkityksiä: Ensinnäkin julisteissa kasvonsa peittänyt eli ”kasvoton” asetta kantava vihollinen viestittävät vahvasti sotaisuutta ja uhkaavuutta, joka rakennetaan islamilaisen kulttuurin piirteiden kautta. Lisäksi arabienkieliset tekstit julisteissa herättävät pelkoa, koska ne ovat arabiankielentaidottomalle lukijalle ei-ymmärrettäviä. Myös julisteiden näkyvyys ja suuri koko kertovat tämän sotaisuuden konnotatiivisen viestin olevan kuvassa keskiössä. Kuva viestittää konnotatiivisesti

myös ”muiden” poliittisen toiminnan epämääräisyyttä ja alkeellisuutta: ”meillä” poliittinen toiminta tapahtuu parlamenteissa, puolueissa tai neuvottelemalla kokoushuoneissa, ”muualla” se on epämääräisempää näpertelyä kuten julisteiden liimaamista. Konnotatiivisen tason sanoman voi nähdä myös seinän rapistuneisuudessa, joka edustaa köyhyyttä, likaisuutta, jälkeenjääneisyyttä ja epäsiisteyttä.

Kuten visuaalisten representaatioiden tarkastelun yhteydessä (luku 3.4.) jo aiemmin totesin, kuvan symbolisen sanoman kantamien konnotaatioiden vastaanottoa ohjataan usein lingvistisen sanoman kautta, kuten paitsi itse uutistekstin, myös ennen kaikkea kuvatekstien kautta sanomalehtiaineistossa. Kuvien konnotatiiviset viestit ikään kuin avataan lukijalle, jolloin konnotatiivisen viestin alue kapenee ja lukija ohjautuu lukemaan viestiä pääosin toimittajien tarkoittamalla tavalla. Yllä olevan kuvan kuvateksti kertoo kuvan arabimiehestä, että hän on *pakistanilainen uskonnonopiskelija, joka liimaa pyhän sodan julisteita muuriin*. Teksti näin ollen vahvistaa lehtikuvan luomaa mielikuvaa islamin uskon ja muslimien sotaisuudesta ja uhkaavuudesta. Lisäksi teksti lietsoo osaltaan ”meidän” ja ”muiden” vastakkainasettelua tehden eron ”hyvän” ja ”pahan” välille: Yhdysvaltain kanssa yhteistyöhalukkuuden aiemmin ilmaissut, hyvän edustaja, presidentti Pervez Musharraf, saattaa olla heikossa asemassa suhteessa pahan edustajaan, *islamilaisten* tukemaan sotilastiedusteluun.

SAHED KHAN/AGENCE FRANCE PRESSE
Mielenosoittajat huusivat Yhdysvaltoja vastaisia iskulauseita sunnuntaina Islamabadissa Pakistanissa.

Kuvateksti: ”Mielenosoittajat huusivat Yhdysvaltain vastaisia iskulauseita sunnuntaina Islamabadissa Pakistanissa.”

Keskisuomalainen 17.9.2001

Toisessa ”muiden” tavallisia ihmisiä representoivassa lehtikuvassa denotatiivisella tasolla näemme etualalla arabiksi/muslimiksi todennäköisesti tulkitsemamme miehen, joka näyttää osallistuvan mielenilmaukseen. Konnotatiivisella tasolla kuvassa vallitsee kaoottisen uhkaava epäjärjestys: Kuva esittää mahdollisesti mielenilmausta, johon osallistuvat muslimit huitovat käsillään kohti taivasta, silmät kiinni ja suu auki kuin uskonnollisen hurmoksen vallassa, arvaamattoman ja mielipuolisen oloisina. Toisaalta järjestäytymättömyys ja hurmoksellisuus luovat kuvaa ”alkeellisesti” toimivista ihmisistä, jotka eivät ole kykeneviä toimimaan ja esittämään kantaansa ”meidän” tapaan hillitysti ja sivistyneesti. Uhkaavaa ”toiseutta” ilmentää myös muslimien stereotyyppiset ulkoiset piirteet, kuten huivit heidän päässään ja tumma, voimakas parta sekä arabiankieliset tekstit.

Kuvaan liittyvän kuvatekstin mukaan mielenosoittajat huusivat Yhdysvaltain vastaisia iskulauseita, mikä jälleen ohjaa tulkitsemaan kuvan konnotatiivisia merkkejä ja kuvassa esiintyviä toimijoita ei ainoastaan ”meidän” vastakohtina, vaan pikemminkin uhkaavina vihollisina. Kuvan mielenosoittajien kautta luodaan siis vaikutelmaa, sivistymättömien ja mielipuolisten muslimien sekä länttä ja ”meitä” edustavien Yhdysvaltojen vastakkainasettelusta, jossa vihollisen ja uhkaavuuden kaikki piirteet yhdistyvät yksipuolisesti ”muiden” tavallisten ihmisten edustajiin.

Eilatöiden koulun opiskelijat Karachissa Pakistanissa osoittivat tukensa Osama bin Ladenille ja kantoivat kylttiä, jossa luki "Osama on sankarimme". Sankaria tarkoittava sana on englanniksi "hero", ei "herrow".

Kuvateksti: "Islamilaisen koulun opiskelijat Karachissa Pakistanissa osoittivat tukensa Osama bin Ladenille ja kantoivat kylttiä, jossa luki "Osama on sankarimme". Sankaria tarkoittava sana on englanniksi "hero", ei "herrow."

Keskisuomalainen 19.9.2001

Kolmas kuva muistuttaa denotatiivisella tasolla edellistä kuvaa, jotka molemmat edustavat myös tyypillisintä tapaa stereotyyppisesti konstruoida "muiden" tavallinen ihminen sanomalehti Keskisuomalaisen terroriuutisoinnissa. Kuva esittää mielenosoitusta, jossa muslimimiehet ilmaisevat tukeaan Osamalle. Konnotatiivisella tasolla kuvia yhdistää edelleen uhkaavuus ja erityisesti mielenilmauksen aggressiivisuus: Mielenosoittajat esiintyvät suut auki ja kädet ylhäällä, heidän päässään on huivit, joissa on arabiankielistä tekstiä. Myös mielenosoittajien stereotyyppiset "terroristien kasvot" muhkeine partoineen ja vihaa leiskuvine silmineen näkyvät kuvassa selkeästi pelkoa lietsoen.

Tässäkin kuvassa muiden esimerkkien tapaan kuvateksti entisestään vahvistaa symbolisen tason sanomaa ja ohjaa lukijan tulkintaa "meidän" ja "muiden" eroa korostaen. Kuvatekstissä toimijoiksi on nimetty *islamilaisen koulun opiskelijat*. Eli ensinnäkin jälleen islamilaisuus nostetaan "muiden" merkitsemisen keskiöön. Toiseksi myös *opiskelijoiden* korostaminen (vrt. myös kuva 1) toimijoina

kuvatekstissä nostaa esiin vahvoja symbolisia merkityksiä: Opiskelu mielletään yleensä yleissivistäväksi toiminnaksi, mutta ”muiden” toimijoiden yhteydessä siihen liittyy viittaus vääroppineisuuteen ja opetuksen heikkoon laatuun tai vähintäänkin länsimaisen koulutuksen ylemmyyteen. ”Muiden” opiskelijat myös nähdään sodanlietsontaan hurautaneina, kriitikittömästi islamin oppeja seuraavina, aggressiivisiin mielenosoituksiin osallistuvina Osama bin Ladenin kannattajina. Länsimaisen koulutuksen paremmuutta viestittää edelleen kuvatekstissä toimittajan opettajamainen huomautus: *Sankaria tarkoittava sana on englanniksi ”hero”, ei ”herrow”*. Toisin sanoen, kuvateksti välittää konnotatiivisen tason sanomaa ”muiden” tavallisia ihmisiä edustavien aikuisten miesopiskelijoiden heikosta koulutustasosta ja sivistymättömyydestä, joka ilmenee siinä, eivät he hallitse yhtä länsimaisen sivistyksen mittaria, perusenglanninkielentaitoa.

APF
 Vielä keskiviikkona Pakistanin
 mielenosoituksissa käytettiin
 vain leikkiaseita.

Kuvateksti: ”Vielä keskiviikkona Pakistanin mielenosoituksissa käytettiin vain leikkiaseita.”

Keskisuomalainen 20.9.2001

Neljäs kuva esittää edelleen muslimien mielenilmausta denotatiivisella tasolla. Aikaisemmista esimerkeistä se eroaa lähinnä siinä, että mielenosoittajat heiluttavat (leikki)aseita, mikä jo denotatiivisellakin tasolla viestittää aiempia kuvia suurempaa aggressiivisuutta ja pelkoa. Kuvan symbolisella tasolla huomio kiinnittyy mustaan värimaailmaan: niin aseet kuin lähes kauttaaltaan hunnutetut kuvan toimijat ovat mustia ääriviivoja vaaleampaa taustaa vasten. Hunnutetut toimijat viestittävät terrorin kasvottomuutta, lisäävät uhkaavuutta sekä myös sukupuolettomuutta. Tässä kuvassa uhkaavuus rakentuu siis kuvan tummista sävyistä, kasvojen peittämisestä ja aseista. Kuvateksti voimistaa tälläkin kertaa sotaisaa sanomaa: *Vielä keskiviikkona... käytettiin leikkiaseita*. Näin ollen kuvateksti viittaa aivan eksplisiittisesti ”muiden”

sotaisuuteen esittämällä, että se on lopulta vain ajan kysymys, milloin sotaiset islamilaiset tarttuvat aseisiin.

Protestit kärjistyivät Pakistanissa

PESHAWAR, KARACHI
AFP, Reuters

Tuhannet šiiri-islamilaiset mielenosoittajat ympäröivät Pakistania osoittivat perinteisiin miehen hallituksen päätökselle auttaa Yhdysvaltoja terroristien vastaisessa taistelussa Karachissa kalhakoissa sunnuntai-aihtuna neljä ihmistä, heistä kaksi poliisia kuoli.

Uskonnollisia iskulauseita kantaneet mielenosoittajat syyttivät tuheen liikettä ja kiittivät autoja Peshawarissa.

– Lopetetaan vihanpito Afganistanin vastaan. Tuostelemme, kunnes Yhdysvallat tuhoaa, lausi noin 5 000 hengen mielenosoittajajoukko.

Liikkeet ja kappat olivat kiinni Peshawarissa ja muissa suuremmissa kaupungeissa. Raskaille ajoneuvoilla varustautuneet poliisivoimat ja sotilait vartioivat Karachissa Yhdysvaltain konsulaattia.

Pakistanin islamilaisten puolueiden yhtenäistymis on julistama Pakistanin Yhteiskunnan ja kehottanut ihmisiä osoittamaan mieltään Yhdysvaltoja vastaan perintämuutosten jälkeen. Mielenosoitusten oikotettiin laajentuvan ja kaduille odotettiin satojuttuhansia mielenosoittajia.

PAKISTANIN KANSAVAIKKOJA
Pakistanilaiset kokoontuivat perintämuutokseen Islamabadissa.

Viimeinen visuaalinen esimerkkini ”muiden” tavallisten ihmisten representaatiosta selittää kuvatekstin ja kuvan yhdistämistä laajemmin, kuinka koko uutisteksti nivoutuu kuvan ja kuvatekstin kanssa tulkinnaksi. Kuvan denotatiivinen sanoma on selkeä, kuva esittää muslimeja rukoilemassa. Myös kuvateksti on yhdenmukainen denotatiivisen tulkinnan kanssa, joskin sitä ajan ja paikan osalta täsmentäen. Se, mikä tekee esimerkistä kiinnostavan analysoinnin kohteen, liittyy itse uutistekstiin ja siihen yhdistettyyn kuvaan. Itse uutinen kertoo protestien ja mielenosoitusten kärjistyemisestä Pakistanissa. Sanoma on siis aggressiivinen ja sitä on kuvitettu usein edellisten esimerkkien kaltaisilla uhkaavilla ja sotaa lietsovilla kuvilla. Tässä yhteydessä tekstiä kuvittamaan oli kuitenkin valittu muslimien rukoushetkeä representoiva kuva. Näin ollen uutisjutun ja –kuvan yhteinen konnotatiivinen viesti nivoo toisiinsa rauhallisen rukoushetken ja aggressiiviset mielenilmaukset eli stereotyyppiset representaatiot ”muista”. Kuva ja teksti yhdessä luovat vahvaa kuvaa

”muiden” tavallisesta ihmisestä, joka on harras islamilainen sekä aggressiivinen mielenosoittaja. Tällä tavoin jälleen islamilaisuuden demonisoinnin kautta rakennetaan ”meille” vastakkaista uhkaavaa ”toista”.

Edellä analysoituihin kuviin on varastoitu niin kansalaisuuden (pakistanilaisuus), kulttuurin kuin etnisyydenkin piirteitä (mm. pakistanilaisuus, islamilaisuus, arabiankielisyys jne.) Barthes (ks. luku 3.4.) kutsuu tätä konnotaatiosemeemeistä muodostuvaa mielikuviin perustuvaa kenttää siis ideologian alueeksi, joka puolestaan kehystää kuvan niin, että sen tulkinta antaa ikään kuin yleistä ja ”oikeaa” tietoa tietystä piirteestä, kuten edellisissä kuvissa vaikkapa islamin uskosta. Kuvien tulkinnan ulottuvuudet, denotatiivinen ja konnotatiivinen taso kietoutuvat toisiinsa siten, että jos lukija esimerkiksi näkee denotatiivisella tasolla pakistanilaisen opiskelijan, konnotatiivisella tasolla tulkitsee hänet vähempiarvoiseksi itseensä nähden.

4.7.6. Naiset ja lapset

Olen tarkastellut ”naisia ja lapsia” erillisinä toimijoina kuin edellisen kappaleen ”tavallisista ihmisistä”, miehistä. Tämä luokittelu perustuu siihen, että Keski-suomalainen representoi ”muiden” naiset, lapset ja miehet toisistaan selvästi eroavalla tavalla ja sukupuolisesti stereotyyppistään: ”tavallinen ihminen” on ennen kaikkea muslimi ja mies, joka representoidaan tyypillisimmin aggressiiviseksi mielenosoittajaksi tai toisinaan rukoilevaksi hartaaksi muslimiksi. ”Naiset ja lapset” sen sijaan representoidaan poikkeuksetta islamilaisen yhteiskunnan sortamiksi uhreiksi. Sitä vastoin ”meidän” ”tavalliset ihmiset” representoidaan sukupuolittain neutraalimmin ja tasa-arvoisemmin. ”Meidän” lapsia uutiset eivät käsittele lainkaan.

”Muiden” ”tavallisia ihmisiä” sekä ”naisia ja lapsia” yhdistää se, että he esiintyvät lähes ainoastaan mykkinä toimijoina. He pääsevät esiin yleensä visuaalisina representaatioina eikä heidän näkemyksiään esitellä lainkaan (vrt. ”meidän” ”tavallisten ihmisten” haastattelut, mielipiteet jne.). Lapset esiintyvät ainoastaan kuvissa, mutta naisia on käsitelty (uhreina) hieman myös uutisartikkeleissa, jossa heidän määrittelijänään toimii poikkeuksetta toimittaja. Naisten ja lasten kurjuutta tuodaan entisestään esiin representoimalla heidät yleensä kontekstissa, jossa he joko kerjäävät, odottavat ruokaa tai vain ”ovat hädin tuskin olemassa”. Toisinaan koko

naisten olemassaolo on kyseenalaistettu, kuten kuvissa, joissa naiset ovat burkaan verhoutuineita *pieniä, äänettämiä myttyjä*. (ks. kuva s. 90).

Naisten uutisoinnin yhteydessä on käytetty todella runsaasti korostuneita faktuaalistamisstrategioita osoittamaan heidän äärimmäisen heikoksi representoitua yhteiskunnallista asemaansa. Kuten seuraavassa esimerkiksi ilmaisuilla: juuri lainkaan, erityisesti, ei kerta kaikkiaan, ainoa, sen verran, ainoastaan, minkäänlaista, missään, mitään:

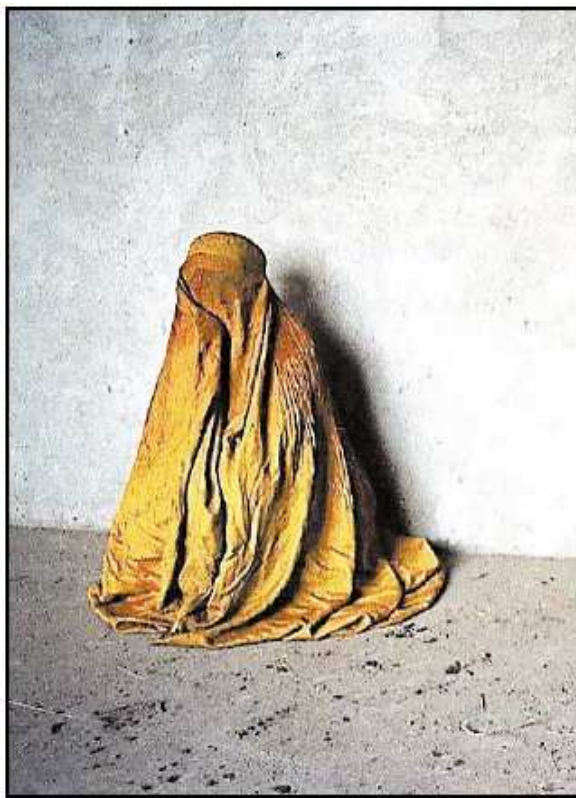
Vaikka sotaa ei tulisikaan, naiset elävät helvetissä [otsikko]

Afganistanin asukkaiden kannalta on surullista se, että vaikka Yhdysvallat yhtäkkiä peruisi sotilaallisen kostoiskunsa, ei se juuri muuttaisi ihmisten arkea *juuri lainkaan*. Miljoonia uhkaksi yhä nälänhätä, ja *erityisesti* naiset eläisivät edelleen täysin ihmisarvotonta elämää. Nyky-Afganistanissa naisia *ei kerta kaikkiaan* ole olemassa. He ovat pieniä, äänettämiä myttyjä, joiden *ainoa* tehtävä on pysyä hengissä *sen verran*, että he pystyvät synnyttämään lisää miehiä.

Talebanien hallitsemassa maassa naiset eivät ole vuosiin saaneet käydä töissä. *Ainoastaan* joidenkin naislääkäreiden ja hoitajien työ on viime aikoina sallittu. Naiset eivät myöskään saa käydä *minkäänlaista* koulua eivätkä liikkua *missään* ilman miespuolisen sukulaisen seuraa. He eivät voi ostaa *mitään* miespuoliselta kauppiaalta.

Keskisuomalainen 24.9.2001

Edellinen lainaus antaa implisiittisesti hyväksynnän Yhdysvaltain kostoiskuille Afganistaniin, sillä ”iskut tuskin muuttaisivat ihmisten arkea juuri lainkaan”. Tätä melko käsittämätöntä ajatusta perustellaan demonisoimalla afganistanilainen yhteiskunta ja kulttuuri naisten kohtelun kautta erilaisilla retorisilla faktuaalistamisstrategioilla. Toisin sanoen uutisen ristiriitainen viesti kuuluu kutakuinkin niin, että hyökkääpä Yhdysvallat Afganistaniin tai ei, elävät naiset siellä ”edelleen täysin ihmisarvotonta elämää”. Uutisen viestiä tehostaa noin ¼ sivun kokoinen kuva täysin peittävään burkaan verhoutuneesta naisesta:

Tässä luvussa olen tarkastellut niin ”meidän” kuin ”muidenkin” toimijoita ja ennen kaikkea toimijoiden välistä eroa ja erilaisuutta sekä toimittajien roolia molempien määrittelijöinä. Yhteenvetona on todettava, että ”meidän” toimijat pääsevät sekä määrällisesti että laadullisesti huomattavasti paremmin esiin Keski-suomalaisessa kuin ”muiden” toimijat. ”Meidän” toimijat esiintyvät niin aktiivisina toimijoina kuin ensisijaisina määrittelijöinä, joiden varaan usein koko uutisjuttu rakennetaan. ”Muiden” toimijat taas ovat esillä uutisissa marginaalisemmin ja useimmiten juuri

mykkinä toimijoina, joiden puolesta puhuvat ensisijaisesti toimittajat. Myös ”meidän” toimijat esiintyvät usein määrittelijöinä ja asiantuntijoina, kun ”muiden” toimijoista keskustellaan.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

”Olette joko meidän puolellamme tai sitten terroristien puolella”

kuului Yhdysvaltain presidentti George W. Bush mahtipontinen käsky, joka julkaistiin sanomalehti Keskisuomalaisessa 22.9.2001. Bushin vetoamus kiteyttää oman tutkimukseni perusajatuksen maailman symbolisesta kahtiajaosta, joka tapahtui median välittämänä ja osin myös konstruoimana välittömästi Yhdysvaltain terrori-iskujen jälkeen vuonna 2001. Seuraavassa kiteytän vastaukseni työni alussa esittämiini tutkimusongelmaan ja -kysymyksiin.

Olen tutkimuksessani tarkastellut sanomalehti Keskisuomalaisen kielellisten ja visuaalisten representaatioiden merkitystä ”meidän” ja ”muiden” välisen eron ja kulttuurisen identiteetin tuottamisessa. Olen eritellyt aineistostani kriittisen diskurssianalyysin avulla kaikkiaan neljä ”muiden” diskurssia: valtio- ja kansallisuusdiskurssin, uskontodiskurssin, konkreettisen terrorismin diskurssin sekä abstraktin ”äären” diskurssin. Nämä diskurssit muodostavat osin yhdessä ja osin erikseen symbolisen ja kuvitellun ”muiden” yhteisön, jota vasten muodostamme käsityksen ”meistä”. Diskursseissa ”muihin” yhdistetään ”meille” vastakohtaisia, negatiivisia piirteitä, kuten ääriaineksisuus, sivistymättömyys, islamilaisuus, naisten ja lasten huono kohtelu. ”Muiden” roolihahmot nähdään niin ikään terrorismia puoltavina: rahoittajina, yllyttäjinä, tukijoina ja kannattajina. Myös diskurssien toimijoiden nimetyt toimintatavat liittyvät pahaan ja väärään toimintaan, kuten talebanien hallinnon tunnustamiseen, saarnaamiseen, kiihkoiluun, salamyhkäiseen verkostoitumiseen ja suoraan terrorismiin. Niin ikään ”muiden” diskurssien analogioilla, metaforilla ja metonymiolla on korostettu eroa ”meihin”. Kaiken kaikkiaan ”muiden” diskursseissa rakennetaan ja uusinnetaan ”meidän” ja ”muiden” välistä historiallista konstruktiota, ”meidän” lännen ja ”muiden” idän eroa.

Diskurssien ohella olen tutkinut aineistossani esiintyvää toimijuutta sekä ”meidän” että ”muiden” näkökulmasta. Olen tarkastellut toimijuuksia sekä diskurssianalyttisesti että visuaalisia analyysimenetelmiä soveltaen. Yhteenvetona voidaan todeta, että sanomalehti Keskisuomalaisessa toimijat ovat hyvin epätasavaroisessa suhteessa toisiinsa nähden: ”muiden” toimijat esiintyvät yleensä mykkinä

toimijoina jääden niin toimittajien kuin ”meidän” toimijoidenkin määrittelyn kohteiksi. ”Meidän” toimijat puolestaan pääsevät aineistossa esiin aktiivisina toimijoina ja usein myös ensisijaisina määrittelijöinä. ”Muiden” toimijoiden ääneen pääsyn ja representaatioiden sääntelyn kautta ”toiseutta” on demonisoitu, delegimoitu ja marginalisoitu, samalla, kun ”meidän” toimijoiden välille on tuotettu konsensusta ja sosiaalista hyväksyntää esimerkiksi ”yhteiseen maailmaan” ja ”tavallisiin ihmisiin” vetoavalla retoriikalla. Tätä hyväksyntää ja sen legitimoitua on edelleen vahvistettu ”meidän” eliitin auktoriteeteilla ja asiantuntijoilla.

Diskurssianalyysini tulokset tukevat tutkimukseni teorioita ”länestä”, erojen tuottamisesta ja identiteetin rakentumisesta. Ensinnäkin, aineistoni tuottaa ja uusintaa ”meitä” historiallisena ”läntisenä” konstruktiona, vastakohtaksi ”muille”, ”ei-läntisille” kulttuureille, kansoille ja yhteiskunnille. ”Lännen” representoiminen rakentaa myös eroa ”meidän” ja ”muiden” välille. Yhtäläillä, kun se tuottaa tietynlaisen ”länttä” koskevan puhe- ja ajattelutavan, se myös järkeistää ”lännen” ja ”idän” välisen suhteen ja faktuaalista ”itää” eli ”muita” koskevia piirteitä.

Keskisuomalaisen uutisoinnissa tapahtuvan terroristi-identiteetin tuottamisen ja uusintamisen keskiöön nousee ”meidän” ja ”muiden” välisten erojen ja rajanvetojen merkitseminen. Aineistostani nostamieni diskurssien ja toimijoiden representaatiot tuottavat siis terroristi-identiteettiä ennen kaikkea eron tekemisen kautta, suhteessa ”meihin”. ”Meidän” ja ”muiden” välinen ero on identiteetin rakentamisen kannalta keskeinen tekijä, sillä identiteetti rakentuu juuri tuossa erossa, peilatesamme itseämme toiseen. Hallin (emt., 152-153) sanoin: erolla on väliä, se merkitsee ja kantaa viestiä.

LÄHTEET

AINEISTOLÄHTEET

- ”Afganistanin kriisi sotkee maailman herooinimarkkinat”. Keski-suomalainen 23.9.2001.
- ”Afganistanissa radiokin on etuoikeus”. Keski-suomalainen. 19.9.2001.
- ”Amerikkalaiset masentuneita iskujen jälkeen”. Keski-suomalainen. 21.9.2001.
- ”BBC kuuluviin Afganistanissa”. Keski-suomalainen 21.9.2001.
- ”Bin Ladenilla on tuhannen miehen pyhä armeija”. Keski-suomalainen 19.9.2001.
- ”Bush varoitti pitkästä sodasta”. Keski-suomalainen. 16.9.2001.
- ” Hamas ja Jihad: Iskut seurausta USA:n politiikasta”. Keski-suomalainen. 12.9.2001.
- ”Harvatkin ystävät hylkäävät talebanit”. Keski-suomalainen. 26.9.2001.
- ”Hätkö on kaiken pahan alku?”. Keski-suomalainen 14.9.2001.
- ”Irak ja Iran iloitsivat iskuista”. Keski-suomalainen 13.9.2001.
- ”Islam on maailman toiseksi suurin uskonto”. Keski-suomalainen. 14.9.2001.
- ”Jihad on sisäistä ja ulkoista sotaa”. Keski-suomalainen. 20.9.2001.
- ”Kylmän sodan varjo lähti viimeinkin Naton yltä”. Keski-suomalainen. 14.9.2001.
- ”Lentämistä voi opetella kotitietokoneella”. Keski-suomalainen. 13.9.2001.
- ”Maailman järkytystä vaikea kuvata”. Keski-suomalainen. 12.9.2001.
- ”Olette joko meidän puolellamme tai terroristien puolella”. Keski-suomalainen. 22.9.2001.
- ”Osama bin Laden on terroristi ja vapaustaistelija”. Keski-suomalainen. 14.9.2001.
- ”Pakistan suostuu yhteistyöhön, mikäli sotatoimilla on YK:n lupa”. Keski-suomalainen 16.9.2001.
- ”Protestit kärjistyivät Pakistanissa”. Keski-suomalainen. 22.9.2001.

- ”Rauhanmarssit alkoivat maailmalla”. Keski-suomalainen 24.9.2001.
- ”Sotatoimet hyväksyttiin äänin 98-0”. Keski-suomalainen 15.9.2001.
- ”Taleban pohtii pyhän sodan julistamista USA:ta vastaan”. Keski-suomalainen 19.9.2001.
- ”Talebanien papit hätäkokoukseen”. Keski-suomalainen. 17.9.2001.
- ”Terrori-ohjelma opetus Suomellekin”. Keski-suomalainen. 12.9.2001.
- ”Terrorin uskonnollinen pohja on wahhabilaisuus”. Keski-suomalainen. 22.9.2001.
- ”Terroristimiljonääri varoitti iskuista jo kolme viikkoa sitten”. Keski-suomalainen. 12.9.2001.
- ”Tornitalosta tuli ääriryhmien vihan symboli”. Keski-suomalainen 12.9.2001.
- ”USA hillitsee uskonvihaa”. Keski-suomalainen. 19.9.2001.
- ”Vaikka sotaa ei tulisikaan, naiset elävät helvetissä”. Keski-suomalainen 24.9.2001.
- ”Verrattavissa Pearl Harbouriin.” Keski-suomalainen 12.9.2001.

KIRJALLISUUSLÄHTEET

Anderson, B. 1983. *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.

Aro, J. 1999. *Sosiologia ja kielenkäyttö*. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 654.

Barthes, R. 1985. *Valoisa huone*. Helsinki: Kansankulttuuri.

Barthes, R. 1986. *Kuvan retoriikka*. Teoksessa: Lintunen, M. (koonnut) *Kuvista sanoin – ajatuksia valokuvasta*. Helsinki: Suomen valokuvataiteen museon säätiö.

Bauman, Z. 1996. *Postmodernin lumo*. Suomentaja J. Vainonen. Toim. P. Ahponen & T. Cantell. Tampere: Vastapaino.

Berger, P. L. & Luckmann, T. 1994. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Helsinki: Gaudeamus.

Blum, W. 2002. *Roistovaltio: maailman ainoa supervaltio*. Turku: Sammakko.

Bourdieu, P. 2003 (alkup. 1991). *Language and symbolic Power*. Oxford: Polity Press.

Chomsky, N. 2003. *Valta ja Terrori*. Turku: Sammakko.

Edwards, E. 2001. *Raw Histories. Photographs, Anthropology and Museums*. Oxford & New York: Berg.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Fairclough, N. 1989. *Language and Power*. New York and London: Longman.

Fairclough, N. 1992. *Discourse and Social Change*. London: Polity Press.

Fairclough, N. 1997. *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.

Fiske, J. 2002. *Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen*. Tampere: Vastapaino.

Foucault, M. 1989. *The Archeology of Knowledge*. London: Routledge.

Foucault, M. 2006. *Education, globalization and social change*. (eds.) H. Lauder, P. Brown, J-O. Dillabough and A. H. Halsey. Oxford: Oxford Press.

Hall, S. 1992. *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Tampere: Vastapaino.

Hall, S. (toim.) 1997. *Representations. Cultural Representations and Signifying Practices*. London: SAGE.

Hall, S. 1999. *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.

- Hannula, M. 2000. Tervetuloa, Mr. Chance. Ei koskaan tammikuussa. Teoksessa: J. Järvinen, A-L. Räisänen, P. Siitari, & J. Vilkuna (toim.): Pohjoinen valokuva. Pohjoinen Valokuvakeskus & Kustannus-Puntsi.
- Heikka, E. 2000. Modernin maailman kokijat. Pohjoinen dokumenttivalokuvaus 1950-luvulta 1990-luvulle. Teoksessa: J. Järvinen, A-L. Räisänen, P. Siitari, & J. Vilkuna (toim.): Pohjoinen valokuva. Pohjoinen Valokuvakeskus & Kustannus-Puntsi.
- Hobsbawm, E. & Ranger, T. (toim.) 1983. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hujanen, J. & Pietikäinen, S. 2000. Syrjäinen ja aito, vallanpitäjä ja ulkopuolinen. Paikka ja etnisyys 'meidän' ja 'toisten' rakentumispintana journalismissa. *Tiedotustutkimus* 23 (4), 4-12.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 1993. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila K. & Suoninen, E. 1993. *Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet*. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen, *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Juppi, P. 2004. ”Keitä me olemme? Mitä me haluamme?” Eläinoikeusliike määrittelykamppailun, marginalisoinnin ja moraalisen paniikin kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä. Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos. *Journalistiikan väitöskirja*.
- Kalliokoski, J. 1996. Johdanto. Teoksessa J. Kalliokoski (toim.), *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Kantola, A. , Moring, I. & Väliaverronen, E. 1998. Miten mediaa luetaan? Teoksessa A. Kantola, I. Moring & E. Väliaverronen (toim.), *Media analyysi, tekstistä tulkintaan*. Tampere: Tammerpaino Oy.
- Laclau, E. 1990. *New Reflections on the Revolution of our Time*. London: Verso.
- Lehtonen, M. 1996. *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstin tutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.
- Pietikäinen, S. 2000. *Discourses of Differentiation. Ethnic Representations in Newspaper Texts*. *Jyväskylä Studies in Communication* 12.
- Pietilä, V. 1997. *Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä*. Tampere: Vastapaino.
- Said, E. 1995. *Orientalism: Western Concepts of the Orient*. Harmondsworth: Penguin.
- Seppänen, J. 2002. *Katseen voima. Kohti visuaalista lukutaitoa*. Tampere: Vastapaino.

Sulkunen, P. 1997. Todellisuuden ymmärrettävyys ja diskurssianalyysin rajat. Teoksessa P. Sulkunen & J. Törrönen (toim.) Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys. Helsinki: Gaudeamus.

Tuulentie, S. 2001. Meidän vähemmistöimme. Valtaväestön retoriikan saamelaisten oikeuksista käydyissä keskusteluissa. Helsinki: SKS.

Valtonen, S. 1998. Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa A. Kantola, I. Moring & E. Väliverronen (toim.), Media analyysi, tekstistä tulkintaan. Tampere: Tammerpaino Oy.

Vehaluoto, U. 1998. Ääri-ilmiöiden äärellä – Joukkotiedotusvälineet ja uusien uhkien tuotanto. Joensuun yliopisto, yhteiskuntapolitiikan laitos. Yhteiskuntapolitiikan Pro gradu -työ.

Väliverronen, E. 1998. Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa A. Kantola, I. Moring & E. Väliverronen (toim.), Media analyysi, tekstistä tulkintaan. Tampere: Tammerpaino Oy.

Williams, R. 1983. Culture. Glasgow: Fontana.